

KÄSITYÖALAN SUHDANNE- JA TOIMIALARAPORTTI 2017

Raportti käsityöalan yrityksistä, yritysprofiilista,
markkinoista, kasvuyrittäjyydestä
ja lähiajan suhdanneodotuksista

www.taito.fi

Toimittanut Pekka Lith

Raportin laatijan alkusanat

Taitoliitto / Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry ja alueelliset taitoyhdistykset muodostavat valtakunnallisen kaksikielisen käsi- ja taideteollisuusalan palvelu- ja asiantuntijajärjestön Taitoliiton, johon kuuluu koko maassa kahdeksantoista alueellista taitoyhdistystä. Vuonna 1913 perustettu Taitoliitto hoitaa koko järjestön yhteisiä asioita, toimialan kehittämistä ja viestintää sekä kotimaisia ja kansainvälisiä yhteyksiä. Liitto on maassamme myös aktiivinen palveluiden tuottaja ja kehittäjä, joka edistää käsityötä sekä kulttuurina että elinkeinona.

Käsityöaloilla toimivista yrityksistä, yritystoiminnan laajuudesta ja kehityksestä on vaikea saada kattavia hallinnollisia tilastotietoja. Tämä johtuu pääosin virallisista EU:n toimialaluokitusta noudattavista yritys- ja muista taloustilastoista, joissa käsityöalat hajoavat eri jalostus- ja palvelualoja koskeville toimialoille. Tästä syystä Taitoliitto on teettänyt kahden vuoden väliajoin ”Käsityö- ja muotoilualan yrittäjät” -selvityksiä, joissa on kartoitettu käsityöalan yrittäjyyden kehitystä, ajankohtaista tilannetta ja tulevaisuuden näkymiä. Viimeksi selvitys tehtiin vuonna 2015.¹

Raportin tavoitteet

Käsillä oleva suhdanne- ja toimialaraportin tarkoituksena on tuottaa Taitoliitolle, käsityöyrittäjille ja alan sidosryhmille mahdollisimman kattavaa ja ajantasaista tilastotietoa käsityöalan yritystoiminnan laajuudesta, työllisyyden ja liikevaihdon kehityksestä, yrityskannan vaihtuvuudesta (yritystoiminnan aloittamiset ja lopettamiset) sekä yritysten taloudellisesta asemasta muutamilla keskeisillä avaintunnusluvulla mitattuna. Keskeisiä hallinnollisia tilastolähteitä ovat Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto sekä alueellinen yritystoimintatilasto.

Hallinnollisiin tilastoihin nojaavaa kuvausta täydentää käsityöalojen yrittäjille suunnattu kyselytutkimus, jossa on selvitetty yrittäjien näkemyksiä yleisestä suhdannekehityksestä. Kyselytutkimuksessa on kartoitettu myös yrittäjien keskeisiä menestystekijöitä, kasvuhakuisuutta, ulkomaisen toiminnan laajuutta, digitaalisten palvelujen käyttöä liiketoiminnassa ja kuluttajien ostopäätöksiin liittyviä tekijöitä. Lisäksi on tutkittu yleisen liiketoimintaympäristön kehittämistarpeita ja pienyrittäjyyttä edistävien julkisen vallan uusien toimien vaikutavuutta.

Raportin on laatinut tutkija Pekka Lith (Lith Consulting Group). Taitoliitossa selvitystyötä on ohjannut toiminnanjohtaja Minna Hyytiäinen.

¹ Käsityöalan yrittäjyyttä koskevat suhdanne- ja toimialaraportit löytyvät Taitoliiton verkkosivuilta (www.taito.fi).

Sisältö

	sivu
Raportin laatijan alkusanat	2
I Yhteenveto	4
2 Käsityöalan yritykset ja yritys rakenne	8
2.1 Käsityöyrittäjyyden määritelmä	8
2.2 Alan yritysten määrä	9
2.3 Yritysten henkilöstö ja kokoluokka	10
2.4 Sivutoiminen yrittäjyys	13
3 Yritysten uusiutuminen, kasvu ja kansainvälisyys	16
3.1 Yrityskannan vaihtuvuus	16
3.2 Kasvuyrittäjyys	18
3.3 Kansainvälinen toiminta	21
4 Liikevaihdon kehitys ja taloudellinen asema	24
4.1 Liikevaihdon kehitys	24
4.2 Yritysten taloudellinen asema	27
4.3 Käsityöalan suhdannenäkymät	30
5 Alan yritystoiminnan kehittäminen	34
5.1 Yritysten menestystekijät	34
5.2 Kuluttajien käyttäytyminen ja ostopäätökset	36
5.3 Digitaalisten palvelujen hyödyntäminen	37
5.4 Ulkoisen toimintaympäristön kehittäminen	39
5.5 Tulevaisuuden näkemyksiä ja haasteita	47
Lähteitä	49
Liite I: Käsityöalan vuoden 2017 yrittäjäkyselyt	50

Toimittanut Pekka Liht, Lith Consulting Group
2017

Taitoliitto / Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry
www.taito.fi

© Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry ja Pekka Lith

1 Yhteenveto

Käsityöalojen yritykset ja yritystoiminnan laajuus

Suomessa toimi Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan noin 7 020 alle kymmenen henkilöä työllistävää käsityöalojen yritystä vuonna 2015. Yritykset työllistivät suoraan noin 8 900 henkilöä ja niiden liikevaihto oli 1,17 miljardia euroa. Vuositilastojen ulkopuolelle jääneet sivutoimiset yrittäjät kasvattavat yritysten ja työllisten kokonaismäärää edelleen. Alan vaikutukset kansantalouden kokonaistyöllisyyteen olivat runsaat 13 900 henkilöä, kun välilliset työllisyysvaikutukset muilla toimialoilla otetaan huomioon.

Käsityöalojen yritysten ja työllisyyden määrä on vähentynyt 2010-luvulla. Vuosina 2011-15 eli varsin lyhyessä ajassa alan yritysten määrä oli vähentynyt yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan noin 640 yrityksellä ja työllisyys oli heikentynyt noin 2 100 henkilöllä, kun on kysymys vuositilastoihin sisältyvistä yrityksistä. Osa yritysten määrän vähenemisestä voi johtua siitä, että sivutoimisia yrityksiä on pudonnut vuositilastojen ulkopuolelle. Supistukset olivat suurimmat puusepän tuotteiden, huonekalujen ja metallituotteiden valmistuksessa.

Käsityöalan yrityksissä liikevaihto väheni nimellisesti keskimäärin 8,8 ja reaalisesti 13,1 prosenttia vuosina 2011-15. Kehitys oli heikointa keraamisten tuotteiden valmistuksessa ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa. Reaalinen liikevaihto kasvoi vain pelien, leikkikalujen yms. tuotteiden ja lasituotteiden valmistuksessa. Toteutuneen kehityksen taustalla oli heikko yleinen talouskehitys, kuluttajien käytettävissä olevien tulojen ja yksityisen kulutuksen väheneminen sekä ostotottumusten muutokset, jotka ovat myös leikanneet käsityötuotteiden kysyntää.

Kannattavuus on ollut monilla käsityöaloilla huonoa, kun kannattavuutta mitataan suhteuttamalla yritysten liiketulos liiketoiminnan tuottoihin. Kannattavuutta on heikentänyt liikevaihdon vaimea kehitys ja tuotannonkustannusten nousu. Kannattavuus oli vain kivi- ja puutuotteiden valmistuksessa tyydyttävällä tasolla vuonna 2015. Myös omavaraisuusaste oli useimmilla käsityöaloilla huonoa ja velkaantuminen korkealla tasolla. Taseeltaan varsin pienissä käsityöalan yrityksissä yritysten vakavaraisuutta koskevien tunnuslukujen muutokset voivat olla kuitenkin suuria.

Lähiajan suhdannekehitys

Taitoliiton vuoden 2017 yrittäjäkyselyjen mukaan liikevaihto on lähtenyt kasvuun käsityöaloilla vuonna 2016, sillä 44 prosenttia yrityksistä ilmoitti liikevaihdon kasvaneen ainakin hieman yhden kuluneen vuoden aikana. Liikevaihdon pienenemisestä kertoi ainoastaan 21 prosenttia kyselyihin vastanneista. Vielä vuoden 2015 yrittäjäkyselyssä liikevaihdon kasvusta ilmoittaneiden määrä oli pienempi kuin liikevaihdon kasvusta kertoneiden määrä. Liikevaihdon tuotantokustannuksia nopeampi kasvu on siivittänyt käsityöalan yritysten kannattavuuden nousuun.

Käsityöalojen yrittäjät suhtautuvat myös myönteisesti tulevaisuuteen, sillä 50 prosenttia alan yrittäjäkyselyihin vastanneista arveli yleistä kysyntä- ja suhdannenäkymien paranevan seuraavan vuoden (2017-18) aikana ja vain seitsemän prosenttia uskoi näkymien heikenevän. Loppuosa oli sitä mieltä, että kysyntä- ja suhdannenäkymät pysyvät suurin piirtein ennallaan. Optimismi lisääntyy käsityöaloilla, kun yleisiä talousnäkömiä tarkastellaan

kolmen vuoden perspektiivillä. Silloin peräti 64 prosenttia alan yrittäjistä odottaa yleisen taloustilanteen paranemista.

Alan yritysten optimismi näkyy liikevaihdon kasvuodotuksissa. Noin 72 prosenttia Taitoliiton vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin vastanneista oli sitä mieltä, että yrityksen liikevaihto kohoaa seuraavan vuoden aikana. Liikevaihdon laskua ennusti enää alle kymmenen prosenttia käsityöalojen yrityksistä. Liikevaihdon ennakoitu kasvu ja tuotantokustannusten hitaampi kasvuvauhti merkitsevät sitä, että kannattavuus kohenee myös ensi vuonna. Liikevaihdon ja kannattavuuden kasvuodotuksiin verrattuna aikomukset palkata uutta henkilökuntaa ovat silti vaatimattomat.

Yritysprofiili

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan käsityöala on hyvin pienyritysvaltaista toimintaa, sillä 75 prosenttia yrityksistä työllisti vuonna 2015 alle kaksi henkilöä vuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna. Nämä yritykset ovat yksinyrittäjien omistamia. Pienyritysvaltaisinta toiminta on keraamisten tuotteiden valmistuksessa ja kellojen ja kultasepäntuotteiden korjauksessa, joissa yli 90 prosenttia yrityksistä on yksinyrittäjien hallussa. Tästä huolimatta alle kahden henkilön yritykset muodostivat vain neljänneksen käsityöalojen työllisyydestä.

Käsityöalalle on tunnusomaista suuri sivutoimisten ja osa-aikaisten yrittäjien määrä. Vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin vastanneista vain 63 prosenttia oli päätoimisia yrittäjiä. Vajaat 40 prosenttia saa tulonsa pääasiassa muista lähteistä palkansaajina, eläkeläisinä tai opiskelijoina. Osuus vastaa Tilastokeskuksen yritysten vuositilastoihin 2010-luvussa perustuvia arvioita käsityöalojen sivutoimisten yritysten määrästä. Sivutoiminen yrittäjäyys on Suomessa yleistä muillakin jalostus- ja palvelualoilla, sillä se sopii hyvin monien henkilöiden elämäntilanteisiin.

Yksinyrittäjäydestä kertoo yritysten tärkein yritysmuoto, sillä 71 prosenttia kyselyihin vastanneista yrittäjistä harjoitti yritystoimintaa yksityisellä toiminimellä. Yhdellätoista prosentilla oli henkilöyhtiö (avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö) ja 15 prosentilla osakeyhtiö. Liikevaihdoltaan käsityöyritykset ovat hyvin pieniä. Yrittäjäkyselyjen mukaan liikevaihto jäi alle 30 000 euroon runsaassa 60 prosentissa yrityksissä vuonna 2016. Vain vajaassa neljäsosassa yrityksissä liikevaihto kohosi yli 50 000 euroon, mikä tarvitaan normaalisti päätoimisena yrittäjänä toimimiseen.

Yrityskannan vaihtuvuus heikentynyt

Vuosina 2013-15 toimintansa aloitti keskimäärin noin 630 uutta käsityöyritystä vuodessa. Sitä vastoin toimintansa lopettaneiden yritysten määrä on lisääntynyt, mikä on painanut yritysten määrän nettolisäyksen negatiiviseksi vuodesta 2011 lähtien. Samalla yritystoiminnan dynaamisuutta ja uudistuskykyä kuvaava yrityskannan vaihtuvuus on vähentynyt. Vaihtuvuus tarkoittaa sitä, että vanhat kilpailukykynsä menettäneet yritykset poistuvat markkinoilta ja antavat tilaa uusille innovatiivisille ja kasvuhakuisille yrityksille. Tätä nimitetään ”luovaksi tuhoksi.”

Kiinnostus ulkomaiseen toimintaan kasvussa

Taitoliiton vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin vastanneista käsityöalan yrityksistä voimakkaasti kasvuhakuisia käsityöalan oli vain viisi prosenttia, mutta mahdollisuuksien mukaan kasvavia oli runsaat 50 prosenttia. Keskeisin kasvukeino on myynnin ja markkinoinnin

lisääminen. Seuraavaksi tärkeimpiä keinoja ovat tuotekehitys, markkina-alueen laajentaminen ja alihankinnan lisääminen. Kiinnostus ulkomaiseen on myös lisääntymässä, joskin vain viidellä prosentilla vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin osallistuneista yrityksistä kansainvälinen toiminta oli vakiintunutta.

Alan menestystekijät ja kehittämistarpeet

Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan yrittäjät nostavat tärkeimmiksi yrityksen menestystekijöiksi laadun ja laadunvalvonnan sekä erottautumisen kilpailijoista. Näkemykset saavat tukea kuluttajien ostopäätöksiä kuvaavista näkemyksistä. Käsityöalan yrittäjät eivät kilpaile hinnalla, vaan tuotteen yksilöllisyydellä ja korkealla laadulla. Yrittäjien mukaan myös tuotteen kotimaisuudella ja käytännöllisyydellä on tuotteiden ostajille paljon painoarvoa. Sitä vastoin tuotteen hinnalla ja hinnoitteluperusteilla ei ollut ostajille kovin suurta merkitystä.

Digitaalisten palvelujen hyödyntäminen

Käsityöalojen yritykset hyödyntävät digitaalista ympäristöä ja digitaalisia palveluja vaihtelevasti. Noin 95 prosentilla yrityksistä on omat Internet –verkkosivut tai ne aiotaan ottaa käyttöön. Yrittäjäkyselyjen mukaan 71 prosenttia yrityksistä suorittaa ostot verkosta ja 45 prosenttia myy tuotteitaan verkossa. Noin kolmannes käyttää pilvipalveluja. Sosiaalisista medioista yleisimmin käytetty on Facebook. Digitaalisilla palveluilla käsityöalan yritykset tavoittavat asiakkaitaan entistä paremmin, vahvistavat yrityskuvaansa ja saavat paremmin asiakaspalautetta.

Digitaalisuus parantaa myös kannattavuutta, edesauttaa kansainvälistymistä ja yritysyhteistyötä. Digitaalisuutta ei ole kuitenkaan hyödynnetty kovin paljon omien liiketoimintaprosessien tehostamisessa tai tuotevalmistuksessa. Käytännössä modernia tietotekniikkaa hyödyntävä tuotantotapa voi olla käsityöyrityksille uhka tai suuri mahdollisuus. Uhkakuvana on ihmistyön korvaaminen koneilla, jotka tekevät samat työt laadukkaammin ja kustannustehokkaasti. Toisaalta tietokoneet (tekoäly) tekevät tiedonhakua, laskelmia ja simulointia, joka voi tukea ihmistyötä

Verouudistusten vaikutukset

Ulkoisen toimintaympäristön kehittämisen painopiste on vahvasti verotuksessa. Käsityöalojen yrittäjät kokevat arvonlisäveron liian korkeaksi, sillä kysymys on työn verottamisesta markkinoilla, joilla tuotteiden pääasialliset ostajat (kuluttajat) eivät voi vähentää ostoihin liittyvää arvonlisäveroa omassa verotuksessaan. Tosin arvonlisäverottomaan myynnin alarajaan ja verohuojennukseen oikeuttavan myynnin ylärajaan tehdyillä muutoksilla vuonna 2016 oli vain kosmeettinen merkitys. Sama koskee siirtymistä maksuperusteiseen arvonlisäveron tilitykseen vuonna 2017.

Yrittäjien verotusta on kevennetty vuonna 2017 voimaan tulleella viiden prosentin ylimääräisellä yrittäjävähennyksellä. Yrittäjävähennys tarkoittaa sitä, että veronalaiseksi tulokseksi katsotaan 95 prosenttia aiemman 100 prosentin sijasta. Yrittäjävähennys on oikeansuuntainen toimenpide, mutta Taitoliiton yrittäjäkyselyt osoittavat, että uudella viiden prosentin yrittäjävähennyksellä on käsityöalan yrittäjille kuitenkin yllättävän rajallinen merkitys. Ainoastaan runsaat kymmenen prosenttia totesi, että yrittäjävähennys parantaa paljon yrityksen toimintaedellytyksiä.

Yrittäjävähennys pienentää kuitenkin verotuksellisia eroja osakeyhtiömuotoisen toiminnan ja muiden yritysmuotojen välillä. Ylipäätään tavoitteena tulisi olla mahdollisimman yksinkertainen, tasapuolinen ja neutraali verojärjestelmä, jossa kilpaillaan ja investoidaan kannustavassa toimintaympäristössä puhtaasti liiketaloudellisin perustein. Yksinkertainen verojärjestelmä vähentää verosuunnittelun tarvetta, lisää ennustettavuutta ja veronmaksajien tasa-arvoisuutta, mahdollistaa verotusta vääristävien vähennysten karsimisen ja vähentää yritys- ja verotukien tarvetta.

Kilpailukyky sopimus

Suomen hallituksen ajamalla ja keskeisten työmarkkinajärjestöjen sopimalla kilpailukyky sopimuksella ei ole käsityöyrityksille suurta merkitystä. Sosiaaliturvamaksujen ja työeläkemaksujen alennukset helpottavat hieman harvojen työnantajina toimivien yritysten asemaa samoin kuin nuorten naisten työnantajille perhevapaista maksettava 2 500 euron kertakorvaus. Kilpailukyky sopimus ei muutoinkaan edistä toivotulla tavalla paikallista sopimista, jossa työpaikkakohtaisesti voitaisiin nykyistä joustavammin sopia työajoista, palkoista ja palkanlisistä.

Tekesin lanseeraama 5 000 euron suuruinen innovaatio seteli herätti sen sijaan kiinnostusta, sillä alan yrittäjäkyselyihin vastanneista joka kymmenes ilmoitti hyödyntävänsä innovaatio seteliä varmasti ja todennäköisesti.² Peräti 60 prosenttia arveli, että innovaatio setelille olisi tarvetta, vaikka sitä ei luultavasti tulla käyttämään. Yhtenä syynä voi olla, että yrittäjät eivät usko yksinyrittäjien saavan innovaatio seteleitä. Muutamat vastanneista ilmoittivat, että he voisivat toimia itse Tekesin innovaatio setelipohjaisten asiantuntijapalvelujen tuottajia toisille yrityksille.

---

² Innovaatio setelillä yritys voi ostaa asiantuntijapalveluja valitsemaltaan ulkopuoliselta asiantuntijalta (ulkopuolinen yritys, tutkimusorganisaatiot, yms.).

2 Käsityöalan yritykset ja yritys rakenne

Suomessa toimi Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan 7 020 käsityöalojen yritystä, jotka työllistivät 8 900 henkilöä vuonna 2015. Alan välittömät ja välilliset työllisyysvaikutukset kansantaloudessa olivat runsaat 13 900 henkilöä, eli 1,6 – kertaiset alan yritysten henkilöstöön nähden.

Sivutoiminen tai osa-aikainen yrittäjyys on käsityöalalla tavallista. Taitoliiton vuoden 2015 yrittäjäkyselyjen mukaan päätoimisten yrittäjien yrityksiä oli vain 63 prosenttia kaikista alan yrityksistä vuonna 2017. Osa sivutoimisten yrittäjien yrityksistä jää myös Tilastokeskuksen yrityksiä kuvaavien vuositilastojen katveeseen.

Käsityöalan yritysten määrä ja niiden työllisyysvaikutukset ovat myös pienentyneet vuosien mittaan. Vuodesta 2011 lukien alan yritysten määrä on vähentynyt 640 yrityksellä. Samalla työllisyys on pienentynyt 2 100 henkilöllä. Supistukset olivat suurimmat puusepän tuotteiden, huonekalujen ja metallituotteiden valmistuksessa.

2.1 Käsityöyrittäjyyden määritelmä

Käsitteellä "käsityö" tarkoitetaan erilaisten esineiden ja tuotteiden suunnittelua ja valmistusta, jossa painotetaan tekijöiden "taiteellisuutta ja luovuutta". "Käsityöyritykset" on määritelty puolestaan yrityksiksi, jotka valmistavat muotoiltuja tuotteita käsityönä tai käsin ohjattuja koneita apuna käyttäen. Pääosa käsityöyritysten valmistamista tuotteista on yksittäiskappaleita tai pienimuotoista sarjatuotantoa. Käsityöyritysten valmistamat tuotteet ovat tavallisesti käyttöesineitä sisustukseen (huonekalut, tekstiilit), kotitaloustarvikkeita, vaatteita tai jalkineita.

Käsityöyrityksen lähtökohtana on usein yrittäjän oma ammatillinen osaaminen ja tuotteidea. Kaikki itsenäiset käsityön ammattilaiset eivät miellä itseään varsinaisesti yrittäjiksi vaan esimerkiksi taiteilijoiksi tai muotoilijoiksi. Yritys tai oman toiminnan yhtiöittäminen on vain tekninen väline toteuttaa haluttu tuotteidea ja kanavoida toiminnasta aiheutuneet tulot ja menot. Valtaosa käsityöyrittäjistä on yksinyrittäjiä, eikä heillä ole oman perheen ulkopuolista palkattua työvoimaa. Osalle käsityöläisistä yrittäjyys on sivutoimista tai osa-aikaista tai kausiluonteista.

Käsityöllä ja käsityöyrittäjyydellä voidaan tarkoittaa myös palveluja. Esimerkiksi kampaaajat, kosmetologit ja hierojat tuottavat palveluja käsityönä. Käsityön ulottaminen laajasti palveluihin voi aiheuttaa hankalia määrittelyongelmia, minkä vuoksi käsityöyrittäjyys rajataan tässä raportissa **fyysisiä käsityötuotteita valmistaviin tai tuotteiden korjauspalveluja tarjoaviin mikroyrityksiin eli yrityksiin, jotka työllistävät alle kymmenen henkilöä, ja jotka toimivat tietyillä EU:n virallisen toimialaluokituksen (Nace) toimialoilla (käsityötoimialat).**³⁴

Luokittelumuuttujana on käytetty toimialaluokitusta, koska sitä hyödynnetään lähes kaikissa tuotantoa, työllisyyttä ja yrityksiä kuvaavissa koti- ja kansainvälisissä tilastoissa. Tässä käsityötoimialat on määritelty toimialaluokituksen pohjalta samoin kuin KTM:n

³ Käsityöyrityksen määritelmä perustuu kauppa- ja teollisuusministeriö KTM:n (nyk. työ- ja elinkeinoministeriö TEM) vuonna 2005 valmistuneeseen selvitykseen (ks. Lith, Pekka: Käsityöyrittäjyys Suomessa 2000-luvulla, Yritykset ja alan keskeiset kehityslinjat, KTM:n julkaisuja 10/2005, Helsinki 2005).

⁴ Rajaus mikroyrityksiin ei poissulje sitä mahdollisuutta, etteikö käsityötyyppisistä työskentelytapaa voisi noudattaa myös suuremmissa yrityksissä. Vastaavasti alle kymmenen henkilöä voi harjoittaa teollista sarjatuotantoa.

vuonna 2005 teettämässä selvityksessä. Siinä yksityiskohtaisten käsityötoimialojen valinta perustui asiantuntijoiden ja selvityksen tekijän näkemyksiin käsityötoimialoista, minkä taustalla oli pääasiassa se, mille toimialaluokituksen toimialoille käsityöammattien työllisyys on keskittynyt.

KTM:n selvityksessä käsityötoimiyrietykset oli poimittu silloin käytössä olleen vuoden 2002 toimialaluokituksen pohjalta, minkä vuoksi yrityksille oli löydettävä vastaavat toimialat nykyisin käytössä olevasta vuoden 2008 luokituksesta.⁵ Kaikkien yksittäisten käsityötoimialojen osalta vuoden 2002 toimialaluokitus ei ole täysin yhdenmukainen vuoden 2008 luokituksen kanssa, mutta vastaavuus on suuri.⁶ Käsittelyn helpottamiseksi yksittäiset käsityötoimialat on luokiteltu 17 karkean tason toimialaryhmään samoin kuin KTM selvityksessä seuraavasti:

- *Tekstiilien valmistus*
- *Vaatteiden valmistus*
- *Nahan ja nahkatuotteiden valmistus*
- *Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus*
- *Painaminen ja kirjansidonta*
- *Lasin ja lasituotteiden valmistus*
- *Keraamisten tuotteiden valmistus*
- *Kivituotteiden valmistus*
- *Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus*
- *Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus*
- *Huonekalujen valmistus*
- *Kultasepäntuotteiden valmistus*
- *Soitinten valmistus*
- *Urheiluvälineiden valmistus*
- *Pelien, leikkikalujen ja muiden tuotteiden valmistus*
- *Jalkineiden ja nahkatuotteiden korjaus*
- *Kellojen, kultasepäntuotteiden ja yms. tuotteiden korjaus*

2.2 Alan yritysten määrä

Tilastokeskuksen yritysten tilinpäätös- ja rakennetilastojen mukaan Suomessa toimi noin 7 020 käsityöyritystä vuonna 2015, mikä oli arviolta 2,5 prosenttia maamme koko yrityskannasta (pl. alkutuotanto).⁷ Vuodesta 2011 käsityöyritysten määrä väheni lähes 640 yrityksellä eli 8,3 prosenttia. Yritysten määrä on supistunut suhteellisesti eniten keraamisten tuotteiden, puusepäntuotteiden sekä nahkatuotteiden valmistuksessa. Määrä on lisääntynyt vain muutamilla toimialoilla, kuten soitinten valmistuksessa tai pelien, leikkikalujen yms. tuotteiden valmistuksessa (Taulukko 1).

Alan yritysten määrä on pienentynyt koko 2000-luvun ajan, mikä on liittynyt meillä kaiken kokoisten tuotevalmistusta harjoittavien yritysten määrän vähenemiseen. Vielä vuonna 2003 käsityöyrityksiä oli KTM:n selvityksen mukaan lähes 9 400. Toteutuneen kehityksen taustalla ovat elinkeinorakenteen muutos, tuotannon siirtyminen halvan kustannustason

⁵ Vastaavuus haettiin pääosin niin sanotun luokitusavaimen avulla (ks. Toimialaluokitus 2008 käsikirja).

⁶ Yksittäisiä 5-numerotason käsityötoimialoja löytyy toimialaluokituksen pohjalta noin 50-60.

⁷ Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastoihin kuuluivat vuonna 2015 ne yritykset, jotka olivat toimineet tilastovuonna yli puoli vuotta, ja jotka työllistivät enemmän kuin puoli henkilöä vuosityöllisyyden käsitteellä mitaten tai muodostivat yli 11 196 euron liikevaihdon. Lisäksi vuositilastoihin ovat sisältyneet vuodesta 2013 lukien ne yritykset, joiden taseen loppusumma 170 000 euroa, vaikka henkilöstö- ja liikevaihtorajat eivät täytyisikään.

maihin, ulkomaisen tuonnin kasvun myötä tapahtunut kilpailun kiristyminen kotimaan markkinoilla. Automatisointi, digitaalinen vallankumous ja 3D-tekniikan kehitys voivat vähentää yritysten määrää myös jatkossa.⁸

Osasyinä ovat myös kuluttajien käyttäytymisessä tapahtuneet muutokset ja vuodesta 2009 asti jatkunut vaisu talouskehitys, minkä vuoksi kuluttajien ostovoiman kehitys on ollut heikkoa. Toisaalta on muistettava, että yritystilastojen organisaatio- ja tietojärjestelmämuutosten vuoksi yrityksiä koskevat toimialakohtaiset perustiedot eivät ole vuodesta 2013 lukien täysin vertailukelpoisia aiempien tilastovuosien kanssa, joskin käsityöaloilla muutokset eivät ole suuria. Enemmän tilastojen vertailukelpoisuutta heikensi vuonna 2007 tapahtunut EU:n toimialaluokituksen uudistus.

Taulukko 1 Käsityöyritykset toimialoittain 2015 ja niiden määrän muutos vuodesta 2011 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot ja yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus).

	Yrityksiä 2015, lkm	Määrän muutos 2011-15, lkm	Määrän muutos 2011-15, %
Tekstiilien valmistus	586	-67	-10,3
Vaatteiden valmistus	828	-117	-12,4
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	165	-24	-12,7
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	936	-142	-13,2
Painaminen ja kirjansidonta	584	-77	-11,6
Lasin ja lasituotteiden valmistus	80	-1	-1,2
Keraamisten tuotteiden valmistus	98	-17	-14,8
Kivituotteiden valmistus	196	-20	-9,3
Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus	873	-80	-8,4
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	268	-29	-9,8
Huonekalujen valmistus	785	-68	-8,0
Kultasepäntuotteiden valmistus	283	-27	-8,7
Soitinten valmistus	87	15	20,8
Urheiluvälineiden valmistus	127	2	1,6
Pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistus	275	24	9,6
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	198	-21	-9,6
Kellojen, kultasepäntuotteiden, ym. tuotteiden korjaus	655	10	1,6
Käsityöyritykset yhteensä	7024	-639	-8,3

2.3 Yritysten henkilöstö ja kokoluokka

Käsityöyritykset työllistivät Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan noin 8 900 henkilöä vuonna 2015 **kokovuosityöllisyyden** käsitteellä mitattuna. Vuodesta 2011 työllisyys heikentyi yli 2 200 henkilöllä (-19,1 %). Työllisyys supistui suhteellisesti eniten nahkatuotteiden valmistuksessa, kellojen ja kultasepäntuotteiden valmistuksessa ja korjauksessa sekä jalkineiden ja nahkatavaroiden korjauksessa. Työllisyys on lisääntynyt vain lasituotteiden sekä pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistuksessa (ml. jäljitelmäkorut) (Taulukko 2).

⁸ Kolmiulotteinen tulostus eli 3D-tekniikka mullistaa perinteisen tehdasteollisuuden asemaa, kun monia kulutustarvikkeita voidaan valmistaa niiden loppukäyttäjien toimesta. Tosin uusi teknologia voi antaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia myös pienyrityksille ja tuoda tuotteiden valmistusta takaisin Suomeen.

Käsityöyritysten toiminnalla on **välittömien työllisyysvaikutusten** ohella myös **välillisiä työllisyysvaikutuksia** muilla toimialoilla, kuten aineita ja tarvikkeita valmistavissa yrityksissä ja alihankintayrityksissä, kaupassa ja muilla yksityisillä palvelualoilla, kuten taloushallinnon palveluja yrityksille tuottavissa tilatoimistoissa. Tilastokeskuksen panos-tuotostutkimusten perusteella arvioituna käsityöalojen laskennallinen välitön ja välillinen työllisyysvaikutus oli kansantaloudessa vuonna 2015 karkeasti arvioiden yhteensä noin 13 900 henkilöä.⁹

Työllisyysvaikutukset ovat vähentyneet 1 800 henkilöllä vuodesta 2011. Laskelmat perustuvat siihen, että käsityöalojen vuoden 2015 liikevaihto¹⁰ kerrotaan toimialoittain Tilastokeskuksen panos-tuotostutkimuksen työllisyyskertoimilla, jotka kuvaavat työllisyysvaikutuksia toimialoittain yhtä miljoonan euron tuotosta kohden. Arviot perustuvat kuitenkin vain alle 10 työntekijän käsityöyritysten välittömiin ja välillisiin työllisyysvaikutuksiin. Myös suuremmissa yrityksissä on kädentaitoihin nojaavaa käsityömaista tuotantoa, mikä lisää työllisyysvaikutuksia.

Taulukko 2 Käsityöyritysten henkilöstö toimialoittain 2015 ja työllisyyden suhteellinen muutos vuodesta 2011 (Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus).

	Henkilöstö 2015, lkm	Määrän muutos 2011-15, lkm	Määrän muutos 2011-15, %
Tekstiilien valmistus	565	-158	-21,8
Vaatteiden valmistus	562	-175	-23,7
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	186	-83	-31,0
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	1381	-368	-21,1
Painaminen ja kirjansidonta	1127	-245	-17,9
Lasin ja lasituotteiden valmistus	165	5	3,2
Keraamisten tuotteiden valmistus	62	-13	-17,6
Kivituotteiden valmistus	353	-26	-6,9
Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus	1421	-248	-14,8
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	375	-118	-23,9
Huonekalujen valmistus	1429	-338	-19,1
Kultasepäntuotteiden valmistus	212	-87	-29,0
Soitinten valmistus	70	-22	-23,6
Urheiluvälineiden valmistus	112	-31	-21,5
Pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistus	308	13	4,2
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	218	-73	-25,0
Kellojen, kultasepäntuotteiden, ym. tuotteiden korjaus	397	-145	-26,8
Käsityöyritykset yhteensä	8942	-2 111	-19,1

Yritysten kokoluokat

Kun tarkastellaan käsityöyritysten kokoa henkilöstön pohjalta, havaitaan, että keskimäärin miltei kolme neljäsosa yrityksistä on **yksinyrittäjien tai ammatinharjoittajien** omistamia. Yksinyrittäjien yritykseksi on määritelty yritys, jossa henkilöstön määrä on alle kaksi henkilöä kokovuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna. Suurempia mikroyrityksiä (2-9 henkilön yritykset) nimitetään **pientyönantajaksi**. Yksinyrittäjien määrä on suurin

⁹ Tuotoksella tarkoitetaan määrättyinä aikana, kuten esimerkiksi kalenterivuoden aikana, tuotettujen tavaroiden ja palvelujen arvoa. Kansantalouden tilinpidossa tuotoksen laskenta perustuu jalostusaloilla pitkälti yritystoimipaikkojen liikevaihtotietoon (ml. valmisteverastojen muutos, liiketoiminnan muut tuotot ja valmistus omaan loppukäyttöön).

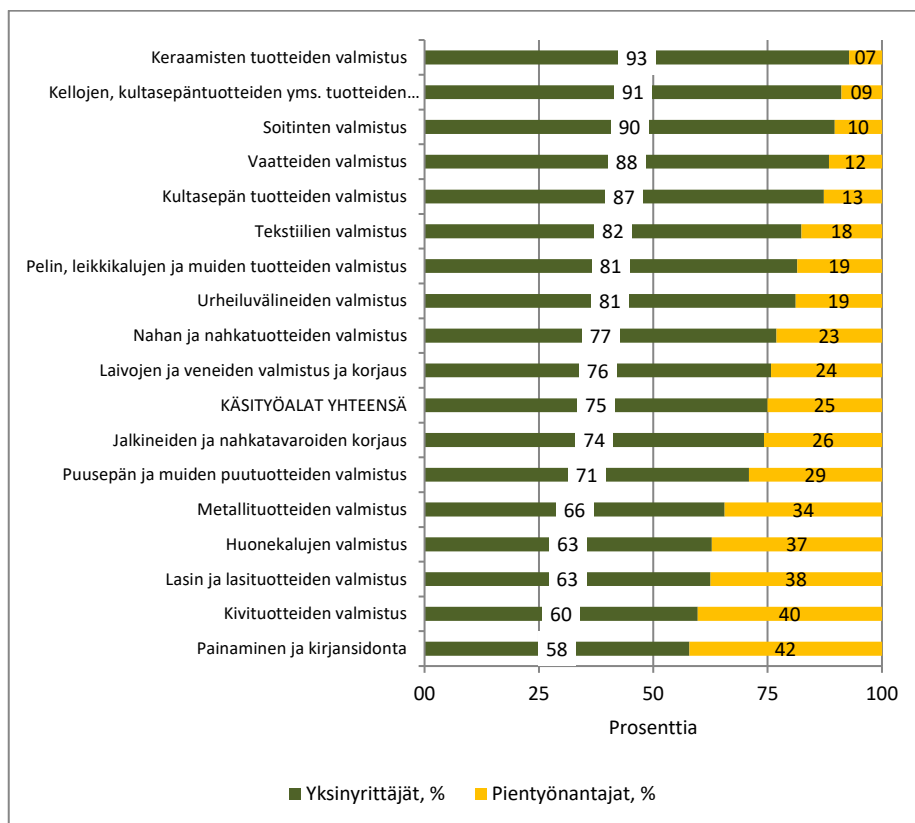
¹⁰ Kansantalouden tilinpidossa toimipaikkojen liikevaihto käytetään yritystoiminnan tuotoksen estimaattina.

keraamisten tuotteiden valmistuksessa, kellojen, kultasepäntuotteiden ym. korjauksessa, soitinten ja vaatteiden valmistuksessa (Kuvio 1).

Käsityöalan yritysten määrästä yksinyrittäjien osuus oli 75 prosenttia, mutta työllisyydestä vain runsas neljännes vuonna 2015 (Kuvio 2). Yksinyrittäjien työllisyysosuus oli korkein (yli 50 %) kellojen, kultasepäntuotteiden ym. korjauksessa, soitinten valmistuksessa ja keraamisten tuotteiden valmistuksessa. Yli 35 prosenttiin työllisyysosuus nousi kultasepäntuotteiden valmistuksessa, tekstiilien ja vaatteiden valmistuksessa sekä jalkineiden ja nahkatavaroiden valmistuksessa ja korjauksessa. Tosiasiassa monet yksinyrittäjät toimivat alalla sivutoimisesti tai osa-aikaisesti.

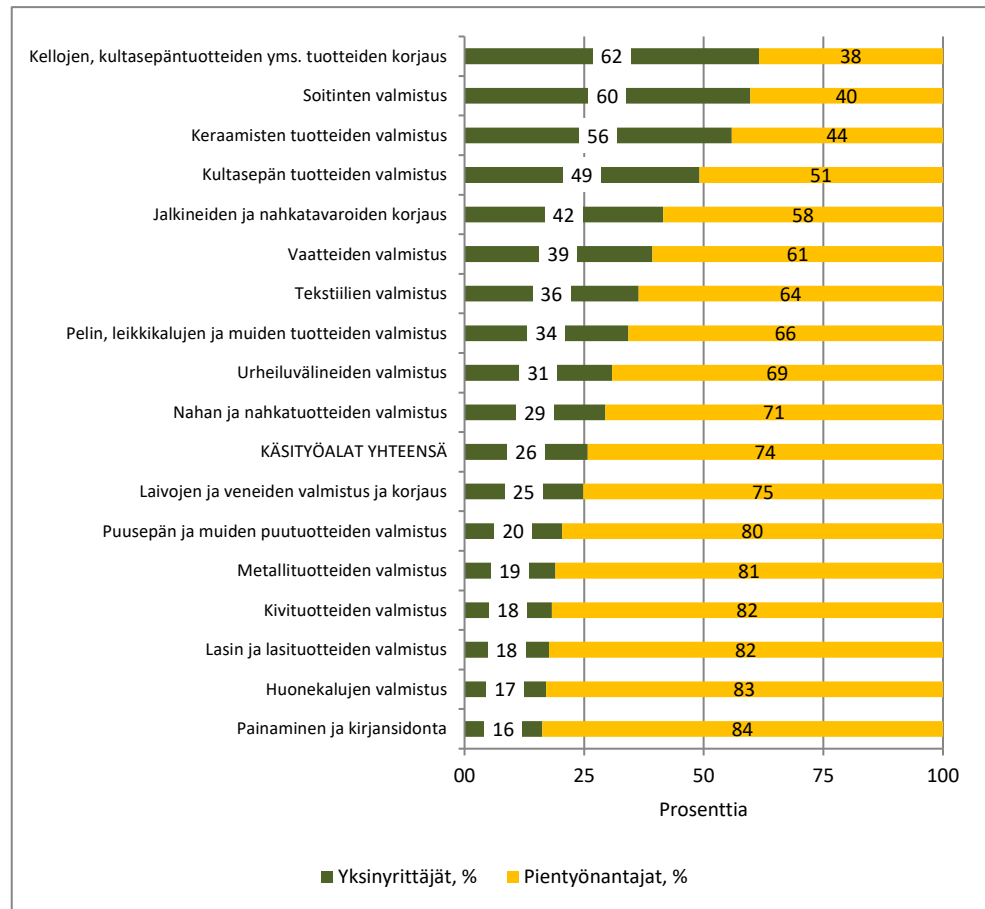
Käsityöyritysten pieni keskimääräinen koko on saanut vahvistusta Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n vuoden 2017 yrittäjäkyselystä. Kyselytutkimukseen osallistuneista yrityksistä kaikki kuuluivat alle kymmenen henkilön mikroyrityksiin, joista ainoastaan yhden henkilön työllistäviä (yksinyrittäjiä) oli 78 prosenttia. Pienestä yrityskoosta kielii myös vaatimaton keskimääräinen liikevaihto ja käsityöyritysten pääasiallinen yritysmuoto. Vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin vastanneista yrittäjistä 71 prosentilla yritysmuotona oli yksityinen toiminimi.¹¹

Kuvio 1 Käsityöalan yritykset jaettuna alle kahden henkilön yksinyrittäjien omistamiin yrityksiin ja 2-9 henkilöä työllistäviin pientyönantajiin 2015, prosenttia (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot, Tilastokeskus).

¹¹ Yksinyrittäjävaltaisuus ja yksityinen toiminimi yritysmuotona on maassamme tyypillistä naisvaltaisille toimialoille. Taito ry:n vuoden 2017 yrittäjäkyselyyn vastanneista käsityöalan yrittäjistä keskimäärin 87 prosenttia oli naisia. Saatu tulos kuitenkin liioittelee naisryrittäjien todellista osuutta käsityöalan yrittäjistä. Kauppa- ja teollisuusministeriö KTM:lle vuonna 2005 tehty selvitys osoittaa, että tosiasiassa hyvin monet käsityöalat ovat miesvaltaisia.

Kuvio 2 Käsityöalan alle kahden henkilön yksinyrittäjien omistamien yritysten ja 2-9 henkilöä työllistävien pientyönantajien työllisyysosuudet 2015, prosenttia (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot, Tilastokeskus).

2.4 Sivutoiminen yrittäjyys

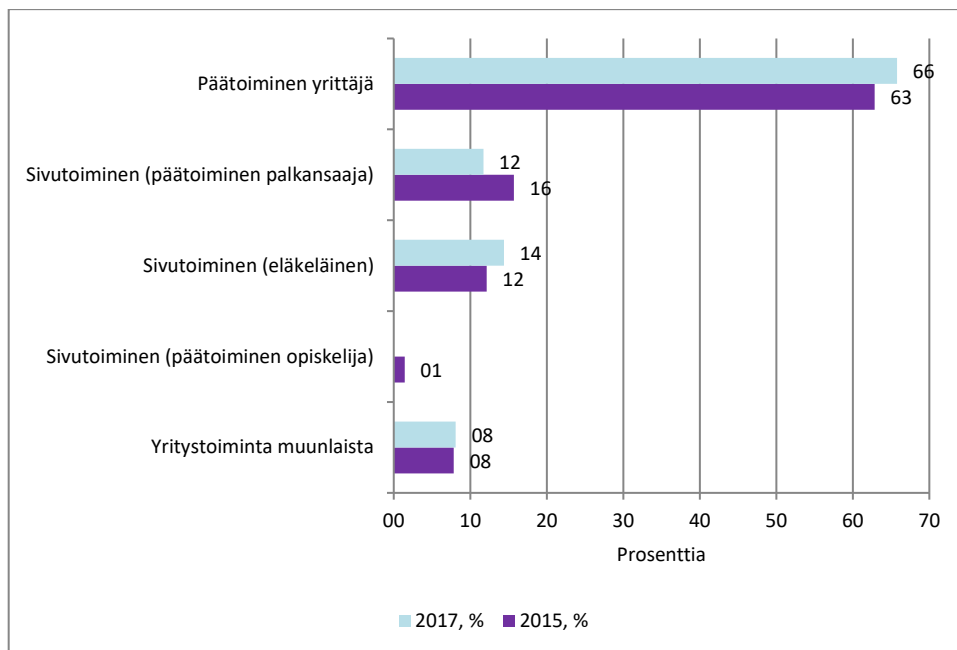
Taitoliiton vuoden 2017 yrittäjäkyselyjen mukaan yrittäjistä vain 63 prosenttia oli päätoimisia yrittäjiä (Kuvio 3). Vajaat 40 prosenttia saa pääasialliset tulonsa muista lähteistä palkansaajina, opiskelijoina tai eläkeläisinä. Yrittäjyys voi olla myös **osa-aikaista tai kausiluonteista**, vaikka henkilöllä ei olisikaan muuta päätoimintaa tai ulkopuolista tulonlähdetä, kuten eläkettä. Nämä osa-aikayrittäjät luetaan Tilastokeskuksen työllisyystilastoissa yrittäjiin toisin kuin sivutoimisesti yrittäjinä toimivat palkansaajat, jotka ovat myös työllisyystilastoissa päätoimensa mukaisesti palkansaajia.

Sivutoimisista käsityöyrittäjistä ei ole tilastotietoja ja saatavilla olevat tiedot perustuvat erillistutkimuksiin, joista tuoreimmat ovat tilastovuodelta 2012.¹² Sivutoimisia yrittäjiä oli vuonna 2012 kaikilla käsityöaloilla. Eniten heitä oli vaatteiden, keraamisten tuotteiden,

¹² Kohdejoukkoa olivat konserneihin kuulumattomat yksityiset kotimaiset yritykset, joiden toiminta-aika ylitti vuonna 2012 puoli vuotta ja joiden henkilöstö oli 0,1-0,5 henkeä vuosityöllisyyden käsitteellä mitaten. Tilastovuonna aloittaneet ja lopettaneet yritykset olivat tarkastelun ulkopuolelle. Kohdejoukko jaettiin edelleen vuositilastoihin sisältyviin ja niiden ulkopuolelle jääviin sivutoimisiin yrityksiin. Kahteen pääryhmään kuuluvia sivutoimisia yrityksiä erottaa toisistaan se, että Tilastokeskuksen YTR:n vuositilastoihin sisältyvissä sivutoimisissa yrityksissä liikevaihto oli ylittänyt vuonna 2012 tilastoon pääsemisen alarajan (10 595 euroa), mutta vuositilastojen ulkopuolelle jääneistä sivutoimisissa yrityksissä liikevaihto oli painunut niin pieneksi, että YTR:n vuositilastoon pääsemisen liikevaihtoraja oli jäänyt saavuttamatta.

urheiluvälineiden, nahkatuotteiden ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa. Näillä toimialoilla yli 50 prosenttia yrityksistä oli tilastollisesti sivutoimisten tai osa-aikaisten yrittäjien omistamia. Vähiten sivutoimista yrittäjyyttä esiintyi jalkineiden ja nahkatavaroiden korjauksessa (suutarit, yms.).

Kuvio 3 Kyselyihin vastanneiden yrittäjien yritystoiminnan laatu 2015 ja 2017.

Vaihtuvuus suurta

Tutkimustulosten mukaan noin 35–40 prosenttia sivutoimisista yrittäjistä lopettaa kuitenkin ensimmäisen vuoden aikana, kun kolme neljäsosaa päätoimista yrittäjistä jatkaa toimintaansa. Suuren lopettamisalttiuden taustalla saattaa olla lyhytaikaisiksi tarkoitettujen kertakäyttöyritysten tai yksittäisiä hankkeita varten perustettujen yritysten toiminnan loppuminen. Toinen selitys voi olla palkansaajien halu kokeilla yrittäjyyttä. Mikäli yritystoiminnasta saadut kokemukset eivät ole vastanneet odotuksia, on toiminnasta luovuttu ja keskitytty palkkatyöhön.

Sivutoimisten ja lyhytaikaista liiketoimintaa varten perustettujen yritysten suuri aloittamis- ja lopettamisalttius lisää yrityskannan tilastollista vaihtuvuutta monilla pienyritysvaltaisilla käsityöaloilla. Tämä tulisi ottaa huomioon yritysten vaihtuvuutta kuvaavissa tutkimuksissa, ennen kuin korkeasta vaihtuvuudesta vedetään liian pitkälle meneviä yrityskannan uudistumiseen liittyviä johtopäätöksiä (ks. luku 3.1). Lisäksi valtaosa sivutoimisista yrityksistä on yritysmuodoltaan yksityisiä toiminimiä, sillä toiminimiyritys on helppoa perustaa ja lopettaa.

Sivutoiminen yrittäjyys voi sopia hyvin erilaisiin elämäntilanteisiin. Esimerkkeinä ovat kotiäidit, joille kotoa käsin tapahtuva yritystoiminta tarjoaa vaihtelua elämään, ylläpitää ammattitaitoa tai tuo tarpeellisia sivutuloja. Joskus kysymys voi olla eräänlaisen mahdollisuus- ja pakkoyrittäjyyden yhdistelmästä, mikä vähentää toimeentuloon liittyvää epävarmuutta. Sivutoimiset yritykset voivat olla myös yhtiömuotoisia tiimiyrityksiä, joiden kautta omistajat kanavoivat satunnaisia sivutulojaan, mikä on edullista ja joustavaa tulonsaajalle ja työntekijälle.

Eläkeläisyrittäjät

Varsinkin eläkeläiset muodostavat kasvavan joukon sivutoimisista yrittäjistä, mikä monipuolistaa yrittäjyyden kuvaa. Lähivuosina eläkkeelle siirtyy suuri määrä henkilöitä, jotka eivät haluaisi vetäytyä kokonaan työmarkkinoilta vaan haluavat jatkaa työtekoa yrittäjinä joustavalla tavalla. Heille yrittäjyys voi tarjota pehmeän laskun työelämästä vanhuuseläkkeelle. Eläkeläisyrittäjillä on puolellaan määrättyjä etuja, jotka pienentävät yritystoimintaan liittyviä riskejä. Yritystoiminnasta saadut tulot voivat lisätä verotettavien tulojen progressiota mutta eivät vähennä eläkettä.

Sivutoimisen yrittäjyyden rajoitukset

Palkansaajan mahdollisuuksia toimia sivutoimisena yrittäjänä rajoittavat toisaalta eräät työehtoihin liittyvät säännökset. Työsopimuslain mukaan yksittäinen työntekijä ei saa harjoittaa työnantajaansa nähden kilpailevaa tai muutoin vahingoittavaa toimintaa. Työntekijä ei saa myöskään hyödyntää tai ilmaista muille työnantajan ammatti- ja liikesalaisuuksia. Valtiolla ja kunta-alalla virkamiehet tarvitsevat sivutoimiluvan tai tekevät sivutoimi-ilmoituksen yritystoimintaa varten. Säännökset sisältyvät virkamieslakiin ja lakiin kunnallisesta viranhaltijasta.

Työttömälle henkilölle sivutoimisen yritystoiminnan harjoittaminen voi olla hankalaa.¹³ Henkilöllä voi jäädä kuitenkin oikeus työttömyyskassan tai KELAn sovitteluun työttömyysetuuteen, jos yritystoiminnan vaatima työ määrä on vähäinen eikä muodostu esteeksi päätoimisen kokoaikatyön vastaanottamiselle. Työvoimaviranomaiset voisivat myös nykyistä aktiivisemmin tukea yrittäjyydestä kiinnostuneen työttömän työnhakijan mahdollisuuksia työllistyä sivutoimisessa yrityksessään siten, että yrittäjyydestä tulisi vähitellen pääasiallinen tulonlähde.¹⁴

Arvonlisäverolain muutokset suosivat sivutoimisia yrittäjiä

Arvonlisäverotuksessa tapahtuneet muutokset, kuten verollisen liikevaihdon alarajan nosto 10 000 euroon ja verohuojennukseen oikeuttavan liikevaihdon ylärajan nosto 30 000 euroon vuonna 2016 paransivat sivutoimisten yrittäjien asemaan etenkin, jos heidän asiakaskuntansa koostuu yksityisistä kotitalouksista.¹⁵ Päätoimisille yrittäjille arvonlisäverolain muutoksista ei ole ollut paljon hyötyä. Kustannushyödyt ovatkin suurimmat vanhuuseläkettä saavien sivutoimisten yrittäjien kohdalla, joiden ei tarvitse maksaa myöskään lakisääteisiä yrittäjäeläkemaksuja.¹⁶

¹³ Taustalla on ajatus siitä, että työttömyysturvan tarkoitus ei ole poistaa yritystoiminnan riskejä eikä toimia epävirallisena yritystukena. Ratkaisut työttömän sivutoimisen yrittäjyyden osalta tehdään työ- ja elinkeinotoimistoissa.

¹⁴ Päätoimisesta yrittäjyydestä kiinnostuneita sivutoimisia yrittäjiä voisi ohjata aktiivisemmin neuvontapalvelujen piiriin. Näillä henkilöillä voisi olla myös mahdollisuus saada starttirahaa. Nykysäännösten mukaan starttirahaa ei ole mahdollista saada, kun siirrytään sivutoimisesta yrittäjyydestä päätoimiseksi yrittäjäksi.

¹⁵ Arvonlisäverottomuudesta saatavat hyödyt riippuvat myös siitä, kuinka paljon yrittäjällä on arvonlisäverollisia aine-, tarvike-, tavara- ja palveluostoja, joihin sisältyvää piilevää arvonlisäveroa he eivät voi vähentää omassa verotuksessaan.

¹⁶ Vanhuuseläkkeellä oleville yrittäjille YEL-vakuuttaminen on vapaaehtoista.

3 Yritysten uusiutuminen, kasvu ja kansainvälisyys

Taitoliiton vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin vastanneista voimakkaasti kasvuhakuisia käsityöalan yrityksiä oli vain viisi prosenttia, mutta mahdollisuuksien mukaan kasvavia oli runsaat 50 prosenttia käsityöalan yrityksistä. Keskeisin kasvukeino on myynnin ja markkinoinnin lisääminen. Seuraavaksi tärkeimpiä keinoja ovat tuotekehitys, markkina-alueen laajentaminen ja alihankinnan lisääminen.

Käsityöalan yrityksistä 45 prosenttia harjoitti suoraan vientiä tai muuta ulkomaista toimintaa vuonna 2017, mutta pääosalla yrityksistä ulkomainen toiminta on hyvin pientä tai satunnaista. Vain viidellä prosentilla yrittäjäkyselyihin vastanneista kansainvälinen toiminta on vakiintunutta ja tasaisesti kehittyvää. Kiinnostus ulkomaiseen on kuitenkin kasvussa, mutta yritykset voivat tarvita siihen tukipalveluja ja markkinointiapua.

3.1 Yrityskannan vaihtuvuus

Käsityöalan **toimintansa aloittaneiden** yritysten määrä oli vuosina 2010-12 keskimäärin noin 720 yritystä, mutta vuosina 2013-15 määrä on alentunut keskimäärin noin 630 uuteen yritykseen vuodessa¹⁷ (Taulukko 3). Samanaikaisesti **toimintansa lopettaneiden** yritysten määrä on lisääntynyt, mikä on painanut yritysten määrän **nettolisäyksen**¹⁸ negatiiviseksi vuodesta 2011 lähtien. Toimialoittain katsottuna yritysten määrä on pienentynyt vuosina 2013-15 määrällisesti eniten puusepän tuotteiden, tekstiilien ja huonekalujen valmistuksessa.

Yritysten määrän nettolisäys on ollut puolestaan plusmerkkistä kellojen, kultasepäntuotteiden ym. tuotteiden korjauksessa, pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistuksessa (jäljitelmäkorut) ja urheiluvälineiden valmistuksessa. Tosin aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastoon perustuvaa yritysten määrän lisäystä ei voida verrata Tilastokeskuksen vuositilastoissa tapahtuneisiin yritysten määrän muutoksiin, sillä osassa uusia yrityksiä toiminta on niin vähäistä, että yritys ei täytä vuositilastoihin pääsyn minimikriteereitä henkilöstön tai liikevaihdon suhteen.

Yritystoiminnan dynaamisuutta ja uudistuskäkyä kuvaava yrityskannan **vaihtuvuus**¹⁹ on vähentynyt monilla käsityöaloilla 2010-luvulle tultaessa ja vaihtuvuus on käsityöaloilla pienempi kuin koko yrityskentässä. Lisäksi käsityöalojen keskimääräinen vaihtuvuus on kääntynyt loivaan laskuun vuosina 2013-15. Vaihtuvuus tarkoittaa sitä, että vanhat kilpailukykyä menettäneet yritykset poistuvat markkinoilta ja antavat tilaa uusille innovatiivisille ja kasvuhakuisille yrityksille. Korkeaa yrityskannan vaihtuvuutta nimitetään ”luovaksi tuhoksi.”

¹⁷ Tilastokeskuksen aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastossa yritys merkitään aloittaneeksi silloin, kun siitä tulee arvonlisäverovelvollinen tai työnantaja. Yritys voi kirjautua tilastoon aloittaneeksi myös yhtiöittämisen tai fuusion seurauksena tai toiminimimuotoisen yrityksen muuttuessa yhtiömuotoiseksi, jolloin se saa uuden yritystunnuksen. Yritys katsotaan lopettaneeksi, kun se lakkaa toimimasta sekä työnantajana että arvonlisäverovelvollisena, ja vanha yritystunnus lopetetaan. Toimintansa lopettaneeksi yritys voidaan katsoa myös silloin, kun se sulautuu toiseen yritykseen. Yli 18 kuukauden toimimattomuuden jälkeen aktivoitua yritys määritetään uudestaan aloittaneeksi ja edeltävä lopetustieto jää voimaan. Mikäli lopettaneeksi merkitty yritys aktivoituu ennen 18 kuukauden ajan täyttymistä, lopetustieto kumotaan ja yritys katsotaan toimivaksi koko ajanjaksolla.

¹⁸ Yritysten nettolisäys on toimintansa aloittaneet miinus toimintansa lopettaneet yritykset tiettyä ajanjaksona.

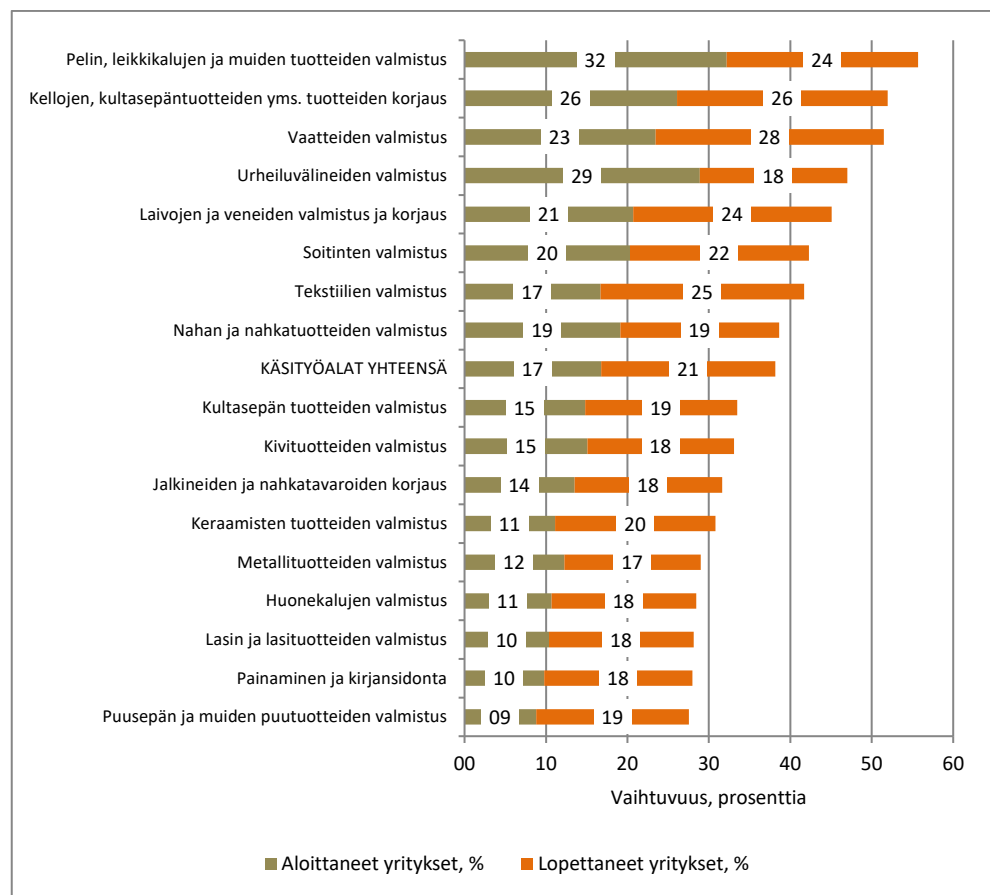
¹⁹ Vaihtuvuudella tarkoitetaan toimintansa aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten prosenttiosuutta yrityskannasta tietyn ajanjaksona.

Yrityskannan vaihtuvuus liittyy läheisesti **innovaatioihin**, jotka ovat tärkein tuottavuuden kasvutekijä. Tällä ei tarkoiteta vain tuotantoteknologiaa, vaan myös uusia innovatiivisia tuotteita ja palveluja, uudenlaista työn organisointia, edistyksellisiä työolosuhteita tai uusia liiketoimintamalleja.²⁰ Suurinta vaihtuvuus oli vuosina 2013-15 vaatteiden sekä pelien yms. tuotteiden valmistuksessa ja kellojen, kultasepäntuotteiden yms. korjauksessa. Pienintä se oli painamisessa ja kirjansidonnassa, puusepän tuotteiden valmistuksessa ja lasi- ja metallituotteiden valmistuksessa (Kuvio 4).

Monilla käsityöaloilla vaihtuvuus on perustunut nykyään lopettaneiden yritysten enemmyyteen, kun se ennen oli aloittaneiden yritysten enemmyyttä. Korkea vaihtuvuus ei ole myöskään aina osoitus eteenpäin vievästä muutosvoimasta. Osa vaihtuvuudesta voi olla tulosta toiminnan alhaisesta aloittamiskynnyksestä, puutteellisista yrittäjätaidoista, ylikapasiteetista ja kovasta kilpailusta. Tilastokeskuksen aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastoihin perustuva vaihtuvuus on osittain myös tilastollista ja esimerkiksi yritysmuodon muutosten aiheuttamaa.

Kuvio 4 Käsityöyritysten yrityskannan vaihtuvuus toimialoittain 2013-15 (Lähde: Aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilasto, Tilastokeskus).

²⁰ Uudessa liiketoimintamallissa yritys luo joko kokonaan tai osittain uuden tavan ansaita.

Taulukko 3 Käsityöaloilla toimintansa aloittaneet ja lopettaneet yritykset ja yrityskannan vaihtuvuus 2010-15 (Lähde: Aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilasto, Tilastokeskus).

	Aloittaneet yritykset, lkm	Lopettaneet yritykset, lkm	Yritysten nettolisäys, lkm	Yrityskannan vaihtuvuus, %
2010	744	682	62	12,0
2011	712	730	-18	12,1
2012	713	820	-107	12,9
2013	668	831	-163	12,6
2014	624	851	-227	12,4
2015	606	736	-130	11,3

3.2 Kasvuyrittäjyys

Liiketaloustieteen mukaan yrityksen orgaaninen kasvu ilmenee markkinaosuuden kasvuna tai markkina-alueen laajenemisena (**geneerinen kasvu**), liiketoiminnan kehittymisenä uusiin tuotteisiin ja palveluihin (**diversifointi**) taikka yrityksen epäorgaanisena kasvuna yrityskauppojen (osake- ja substanssikaupat). Reaalitaloudessa kasvu perustuu yrityskehityksiin kilpailuetuihin, joita kilpailijoiden on vaikea kopioida ja joista asiakkaiden on vaikea luopua. Ilmiön monimuotoisuudesta kertoo se, että kasvu voi tapahtua yritysryppäiden tai verkottumisen kautta.

Yrityksen kasvua on kutsuttu talousteoreettisessa kirjallisuudessa monitahoiseksi sosiaalis-taloudelliseksi ilmiöksi, joka tapahtuu tietyssä taloudellisessa, sosiaalisessa ja kulttuuriympäristössä. Yritysten erilaisuus voimavarojen, toimintatilan ja liiketoimintamallin suhteen vaikuttavat kasvumahdollisuuksiin onnekkaasta ajoituksesta puhumattakaan. Esimerkiksi kaikilla pienillä aloittavilla yrityksillä ei ole riittävästi nopeaan orgaaniseen kasvuun tarvittavia henkilöstö- ja taloudellisia voimavaroja tai edes uskottavuutta markkinoilla asiakkaiden tai rahoittajien mielestä.

Avuksi tulevat silloin aloittavien yritysten vastuuhenkilöiden viralliset ja epäviralliset verkostosuhteet ja niiden kautta tulevat suuremmat voimavarat. Verkottuminen muiden yritysten ja yhteistyö asiakkaiden kanssa edistää innovaatioita ja antaa pienelle, uudelle yritykselle tarpeellisia voimavaroja. Luonnollisesti yritykset, jotka ovat syntyneet yritys- ja omistusjärjestelyjen kautta vanhoista yrityksistä, voivat päästä paremmin alkuun kuin puhtaalta pöydältä aloittavat aidosti uudet yritykset, koska niillä on useimmiten tuotannon tekijät, markkinat ja asiakkaat valmiina.

Yrityksen kasvuhalu ja -kyky riippuvat kuitenkin yrittäjien tahtotilasta ja kyvykkyydestä. Varsinkin pienissä yrityksissä kasvutavoitteet ovat vahvasti sidoksissa itse yrittäjän persoonaan, kokemustaan, elämäntilanteeseen ja henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Keskeisiä ominaisuuksia ovat yrittäjän halu luoda ja tunnistaa uusia taloudellisia mahdollisuuksia sekä valmius kohdata kovaa kilpailua ja ottaa taloudellisia ja muita henkilökohtaisia riskejä. Riskinottovalmius tarkoittaa varmojen markkinoiden ja hyväksi havaittujen palvelujen tai tuotteiden hylkäämistä.

Riskinottovalmius ei tarkoita suinkaan holtitonta uhkapeliä, vaan tietoisien riskien ottamista. Kasvuun voi liittyä usein tulevaisuuteen katsova näkökulma. Taustalla on valistunut näkemys markkinoiden tai markkina-alueen ostovoiman kehityksestä, asiakkaiden uusista

tai muuttuvista tarpeista taikka kehittyvän teknologian ja osaamisen antamista uusista mahdollisuuksista. Hyvällä tulevaisuuden ennakkoinnilla voidaan saavuttaa huomattavia kilpailuetuja, vaikuttaa kysynnän ja asiakkaiden tarpeiden muotoutumiseen ja asettaa kilpailijat haastajan asemaan.

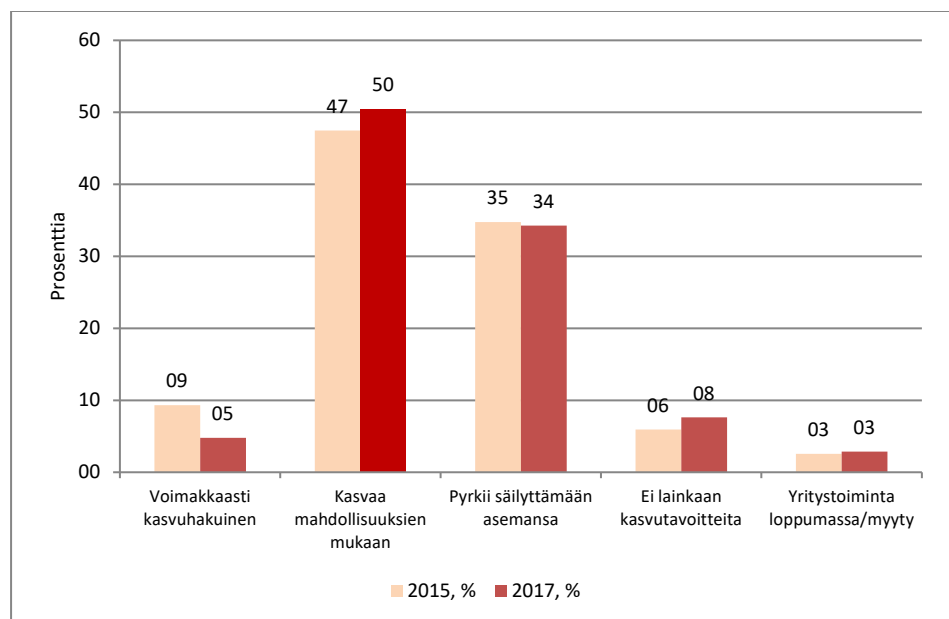
Käsityöalojen kasvuyritykset

Suomessa laadituista virallisista tilastoista ei saada tietoja käsityöalan kasvuyrittäjyydestä, sillä käytettävissä olevat kasvuyritystilastot eivät ulotu riittävän tarkalle toimialatasolle eikä kasvuyrittäjyyttä ole tutkittu toimialaryhmässä kunnolla muutoinkaan. Tässä raportista toimialaryhmän yritysten kasvuhakkuutta on kartoitettu Taitoliiton vuosien 2015 ja 2017 yrittäjäkyselyjen pohjalta. Saaduista vastauksista ilmenee, että viisi prosenttia alan yrityksistä oli vuonna 2017 voimakkaasti kasvuhakuisia ja 51 prosenttia pyrkii kasvuun mahdollisuuksien mukaan (Kuvio 5).

Voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten osuus oli vuonna 2017 selvästi pienempi kuin kaksi vuotta aiemman. Sen sijaan mahdollisuuksien mukaan kasvuun pyrkiviä oli enemmän vuonna 2017 kuin pari vuotta aiemmin. Asemansa säilyttämiseen tyytyi 34 prosenttia kyselyihin vastanneista, joskin myös asemien säilyttäminen voi edellyttää kasvu. Asemansa ennallaan pitämiseen tyytyvien osuus on pysynyt samana vuosina 2015 ja 2017. Loppuosalla yrityksistä ei ollut kasvutavoitteita tai yritys oli lopettamassa toimintaansa. Heidän osuutensa oli hieman kasvanut vuodesta 2017.

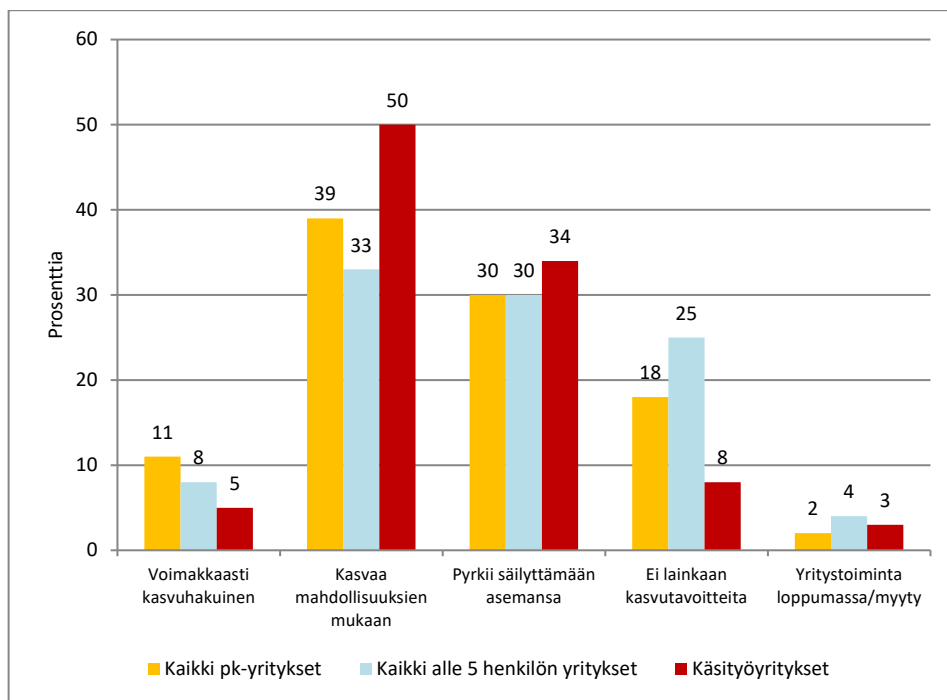
Vuosien 2015 ja 2017 yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan kasvuhakuisuus vaihtelee erityyppisissä yrityksissä samalla tavalla kuin muillakin toimialoilla. Voimakkaasti kasvuhakuisten ja mahdollisuuksien mukaan kasvavien yritysten keskuudessa on hieman enemmän nuoria alle kymmenen vuotta toimineita ja 2010-luvulla toimintansa aloittaneita yrityksiä kuin kaikkien kyselyyn vastanneiden joukossa. Kasvuhakuisuus lisääntyy yritysuskoon kasvaessa, ja kasvuyritysten joukossa on keskimääräistä enemmän pientyönantajina toimivia käsityöyrityksiä.

Kuvio 5 Yritysten kasvuhakuisuus käsityöaloilla 2015 ja 2017, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015 ja 2017).

Käsityöalalla oli hieman vähemmän voimakkaasti kasvuhakuisia yrityksiä kuin pk-yritykset keskimäärin Suomen Yrittäjien, Finnveran ja työ- ja elinkeinoministeriö TEM:n vuonna 2017 teettämän pk-yritysbarometrin mukaan.²¹ Sen sijaan mahdollisuuksien mukaan kasvavia yrityksiä on puolestaan käsityöalalla enemmän. Suhteelliset erot ovat kuitenkin suurimmat ilman kasvutavoitteita toimivien yritysten keskuudessa, sillä niitä oli käsityöalalla paljon vähemmän kuin koko pk-yrityskentässä tai alle viisi henkilöä työllistävissä yrityksissä keskimäärin (Kuvio 6).

Kuvio 6 Yritysten kasvuhakuisuus käsityöaloilla 2017 ja koko pk-yrityskentässä syksyllä 2016, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017; pk-yritysbarometri 1/2017).

Keskeiset kasvukeinot

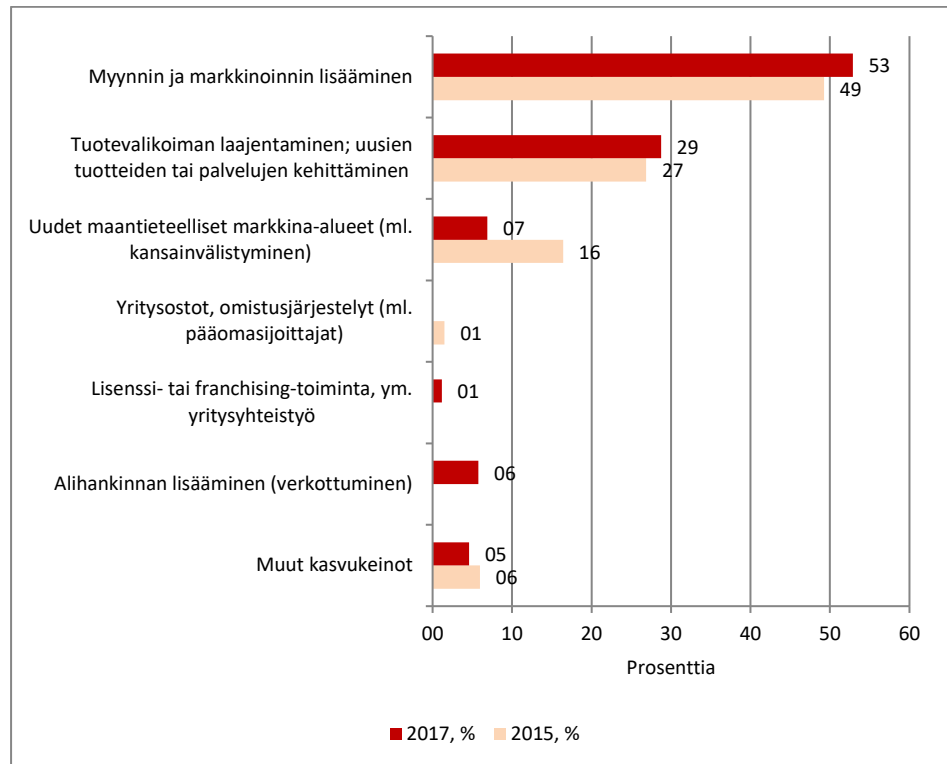
Vuosien 2015 ja 2017 yrittäjäkyselyjen mukaan noin 50 prosenttia käsityöalojen voimakkaasti ja maltillisesti kasvuhakuisista yrityksistä luottaa **myynnin ja markkinoinnin kehittämiseen** ²² (Kuvio 7). Vaikka myynnin ja markkinoinnin kehittäminen on tärkeää, toiminnan on perustuttava osaamiselle ja asiakkuuden kehittämiselle, sillä menestys ei riipu vain markkinointiosaamisesta. Sen rinnalle olisi nostettava valmiudet tunnistaa ja ymmärtää asiakkaan tarpeet ja ongelmat. Kyky löytää näihin ratkaisut tulisi olla kasvuhakuisissa yrityksissä osaamisen ydinalueita.

²¹ Suomen Yrittäjien, Finnveran ja TEM:n pk-yritysbarometri perustuu yritysten vastuuhenkilöille suunnattuihin kyselyihin, joiden piirissä oli talvella 2017 noin 4 760 pk-yritystä.

²² Maltillisesti kasvuhakuisilla tarkoitetaan mahdollisuuksien mukaan kasvavia muotoilualan yrityksiä.

Myönteistä kyselytuloksissa on, että yli 40 prosenttia vastanneista kasvuhakuisista yrityksistä nojaa oman toimintansa aktiiviseen kehittämiseen, eli panostaa **orgaaniseen kasvuun**.²³ Orgaanisen kasvun muotoja ovat maantieteellisen markkina-alueen suurentaminen, verkottuminen tai tuotevalikoiman laajentaminen ja monipuolistaminen, mikä edellyttää uusien tuotteiden ja palvelukonseptien kehittämistä. Kasvun perusta on siinä, että yritykset tuovat markkinoille tuotteita, jotka ovat asiakaslähtöisiä, laadukkaita, eettisesti tehtyjä, ja jotka eivät kohtaa paljon kilpailua.

Kuvio 7 Käsityöalan yritysten tärkeimmät kasvukeinot, prosenttia kasvuhakuisista yrityksistä 2015 ja 2017 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015 ja 2017).

3.3 Kansainvälinen toiminta

Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan haasteena on kotimarkkinoiden pienuus ja suhdannevaihtelujen vaikutus tuotteiden ja palvelujen kysyntään. Pitkällä aikavälillä yritystoiminnan jatkuvuus ja menestyminen edellyttäisivät yritykseltä jonkinlaista kansainvälistymistä. Yhtenä syynä Suomen suhteellisen pieneen kasvuyritysten määrään pidetäänkin pienten ja keskisuurten yritysten vähäistä kansainvälistymistä ja ulkomaisen toiminnan keskittymistä harvalukuisen joukkoon suuria yrityksiä, joiden osuus Suomen viennistä on noin 85 prosenttia.

Tullitilastojen mukaan pk-yritysten osuus tavaraviennistä oli vain 15 prosenttia vuonna 2015. Keskiarvoa suurempaa pk-yritysten viennin osuus on konepajateollisuuden tuotteissa ja sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa. Suomessa oli silti 18 200 tavaravientiä harjoittavaa yritystä, mutta niistä yli 14 000 yrityksellä viennin arvo oli alle 100 000 euroa.

²³ Yritys voi kasvaa epäorgaanisesti yrityskaupoilla. Yrityskaupat (yrityksen tai sen liiketoiminnan ostaminen) on nopea tapa kasvaa yrityksenä, mutta niihin voi liittyä paljon riskejä. Vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin vastanneissa ei ollut yhtään yritystä, joka olisi turvautunut yrityskauppoihin.

Useimmilla yrityksillä vienti oli alle 10 000 euroa. Satunnaisia viejiä oli arviolta 5 800 eli kolmannes vientiyrityksistä. Satunnaisia viejiä ovat yritykset, joiden vienti oli alle 100 000 euroa ja se ajoittui vain yhdelle kuukaudelle.

Vaikka käsityöala on ollut vahvasti kotimarkkinasuuntautunutta, harjoitti yli 45 prosenttia vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin vastanneista käsityöalan yrityksistä suoraa vientiä tai muuta ulkomaista toimintaa. Valtaosalle ulkomainen toiminta on hyvin pientä tai satunnaista. Yritykset, joissa ulkomainen toiminta oli vähintään kymmenesosa liikevaihdosta, oli 13 prosenttia kaikista vuoden 2017 yrittäjäkyselyyn vastanneista ja vajaat 30 prosenttia kaikista ulkomaista toimintaa harjoittaneista yrityksistä vuonna 2017 (Kuvio 8). Osuudet olivat samoja kuin vuoden 2015 kyselyssä.

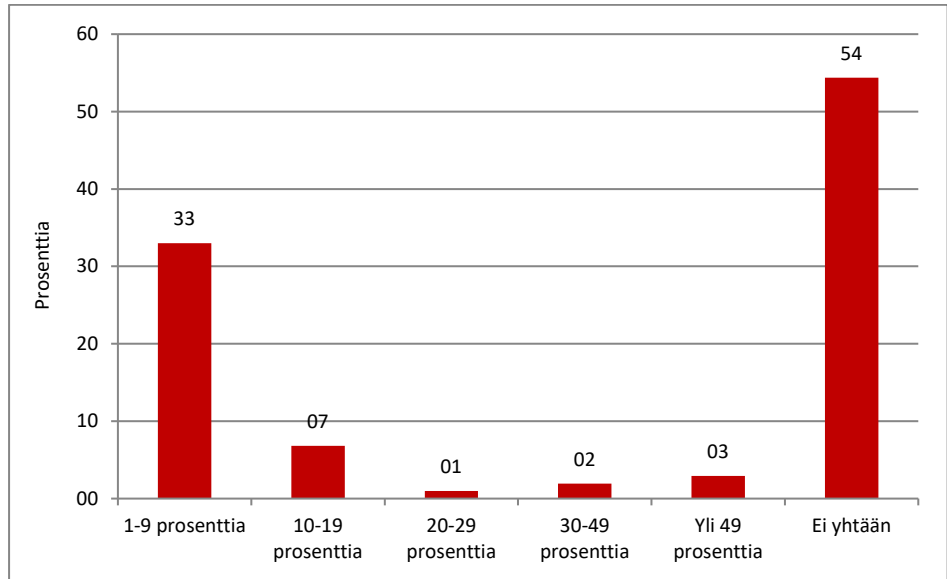
Yrittäjäkyselyt paljastavat, että vain viidellä prosentilla kyselyihin vastanneista kansainvälinen toiminta on vakiintunutta tai tasaisesti kehittyvää. Kiinnostus kansainväliseen toimintaan on kasvussa, sillä 30 prosenttia kyselyihin vastanneista on panostanut voimakkaasti tai ainakin jonkin verran ulkomaiseen toimintaan (Kuvio 9). Kansainvälisellä toiminnalla tasoitetaan kotimaan suhdannevaihteluja ja tavoitetaan asiakasryhmiä laadukkaissa erikoistuotteissa. Hyviä esimerkkejä löytyy asiakaskohtaisesti räätälöidyistä soittimista, urheiluvälineistä tai huviveneistä.

Verkkokauppa, asiakaskohtainen palvelu verkossa ja toiminnan muu digitalisoituminen tarjoavat rajat ylittävälle toiminnalle antavat uusia mahdollisuuksia. Suoran viennin tai pysyväisluonteisen ulkomaille sijoittautumisen sijasta yritykset voivat kansainvälistyä muillakin tavoin, kuten toimimalla ulkomailla kolmannen osapuolen kautta. Kolmannen osapuolen kautta tapahtuvan kansainvälistymisen päämuotoja ovat franchising, lisensiointi ja mitä erilaisimmat yhteistyösopimukset.²⁴ Kansainvälistymisessä yritykset voivat tarvita kuitenkin tukipalveluja ja markkinointiapua.

²⁴ **Franchising-sopimus** tehdään kahden itsenäisen yrityksen välillä. Siinä franchise-antajalla on valmiiksi kehitetty toimintamalli tai liikeidea, jonka käyttöoikeus luovutetaan franchise-ottajalle määrättyksi sopimusajaksi korvausta vastaan. **Lisensioinnissa** toiselle osapuolelle luovutetaan käyttöoikeus patentiin, mallioikeuteen, tavaramerkkiin tai tekijänoikeuteen, josta lisenssintajaja maksaa sopimuksen mukaista korvausta eli lisenssimaksua (kertamaksu, rojaltit tai kynnysmaksu). Edellä mainituista yhteistyömuodoista franchising-mallia käytetään palvelualoilla, mutta lisensiointi liitetään yleensä fyysisiin tuotteisiin. Kansainvälisen yhteistyön muotoja ovat myös **tuotteiden sopimusvalmistus**. Sopimusvalmistuksessa ulkomainen yritys vain valmistaa tuotteen, mutta valmistuttajayritys vastaa tuotteen suunnittelusta ja myynnistä.

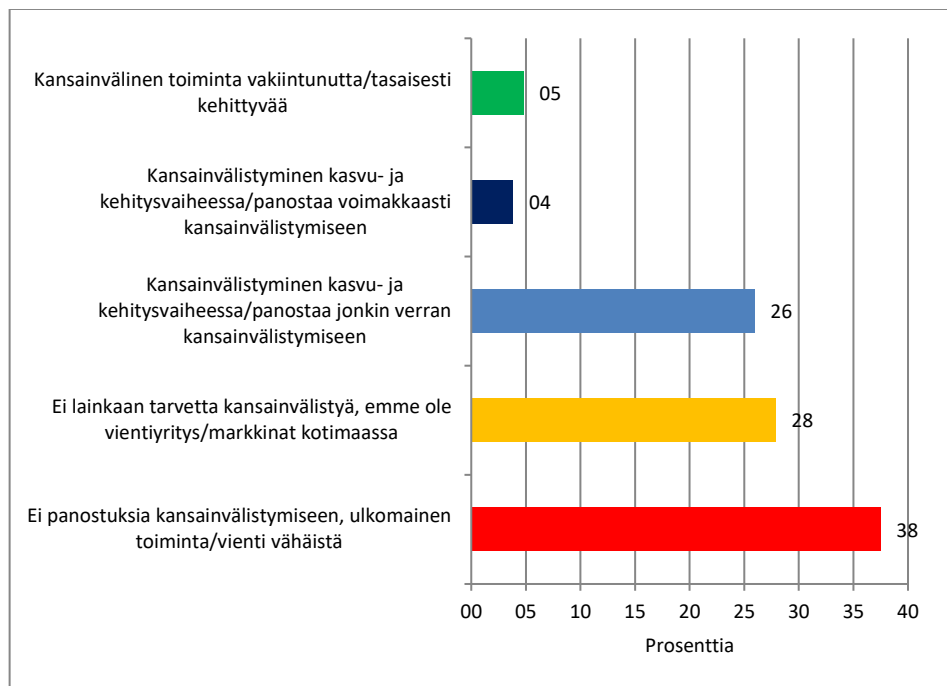
Kuvio 8

Viennin ja muun kansainvälisen toiminnan osuus käsityöyritysten liikevaihdosta 2016, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

Kuvio 9

Yrityksen ulkomaista toimintaa ja kansainvälistymistä koskevat tavoitteet käsityöalojen yrityksissä 2017, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

4 Liikevaihdon kehitys ja taloudellinen asema

Käsityöalan yrityksissä liikevaihto väheni nimellisesti keskimäärin 8,8 ja reaalisesti 13,1 prosenttia vuosina 2011-15. Kehitys oli heikointa keraamisten tuotteiden ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa. Reaalinen liikevaihto kasvoi vain pelien, leikkikalujen yms. tuotteiden sekä lasituotteiden valmistuksessa. Käsityöalojen liikevaihto oli yhteensä 1,17 miljardia euroa vuonna 2015.

Myös kannattavuuden kehitys oli huonoa vuosina 2014-15. Liiketulosprosentilla mitattuna kannattavuus oli tyydyttävää vain kivit tuotteiden valmistuksessa, minkä lisäksi kannattavuus oli nousussa veneiden valmistuksessa. Omavaraisuusaste ei ollut hyvällä tasolla millään toimialalla ja velkojen osuus liikevaihdosta oli suuri useimmilla toimialoilla.

Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan liikevaihto lähti kuitenkin nousuun käsityöaloilla nousuun vuonna 2016. Myös kannattavuus on parantunut, sillä liikevaihto on kasvanut enemmän kuin tuotantokustannukset. Suhdanteiden uskotaan paranevat edelleen vuosina 2017-18. Käsityöalan suhdanneodotukset ovat myös paremmat kuin koko pk-yrityskentässä keskimäärin.

4.1 Liikevaihdon kehitys

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan käsityöyritysten liikevaihto oli 1,169 miljardia euroa vuonna 2015. Summa muodosti 0,3 prosenttia maamme koko yrityskentän liikevaihdosta. Liikevaihdoltaan suurimpia toimialoja ovat metallin takominen ja metallituotteiden valmistus, puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus sekä huonekalujen valmistus. Seuraavaksi tulevat painaminen ja kirjansidonta sekä tekstiilien ja vaatteiden valmistus, joten järjestys on suurin piirtein samanlainen kuin työllisyyden osalta (ks. luku 2.3).

Liikevaihto pieneni nimellisesti 8,8 prosenttia vuosina 2011-15, mutta määrällisesti liikevaihto oli yli 13 prosenttia pienempi, kun nimellisestä liikevaihdosta vähennetään hintojen muutoksen vaikutus. Toimialakohtainen kehitys on ollut kuitenkin jossain määrin erilaista. Nimellinen liikevaihto kasvoi vuosina 2011-15 lasituotteiden valmistuksessa, kellojen, kultasepän tuotteiden ym. korjauksessa sekä pelien, leikkikalujen yms. tuotteiden valmistuksessa (ml. jäljitelmäkorut). Määrällisesti liikevaihto kasvoi vain lasituotteiden sekä pelien, leikkikalujen, yms. tuotteiden valmistuksessa.

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan kehitys on ollut heikointa vuosina 2011-15 keraamisten tuotteiden valmistuksessa, kultasepän tuotteiden valmistuksessa ja nahan ja nahkatuotteiden valmistuksessa, joissa liikevaihdon määrä pieneni yli 20 prosenttia. Tarkasteluaikajaksolla 2011-15 liikevaihdon määrä aleni noin 15-20 prosenttia myös puusepän ja muiden puutuotteiden, urheiluvälineiden, soitinten, huonekalujen ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa sekä painamisen ja kirjansidontan toimialalla (Taulukko 4).

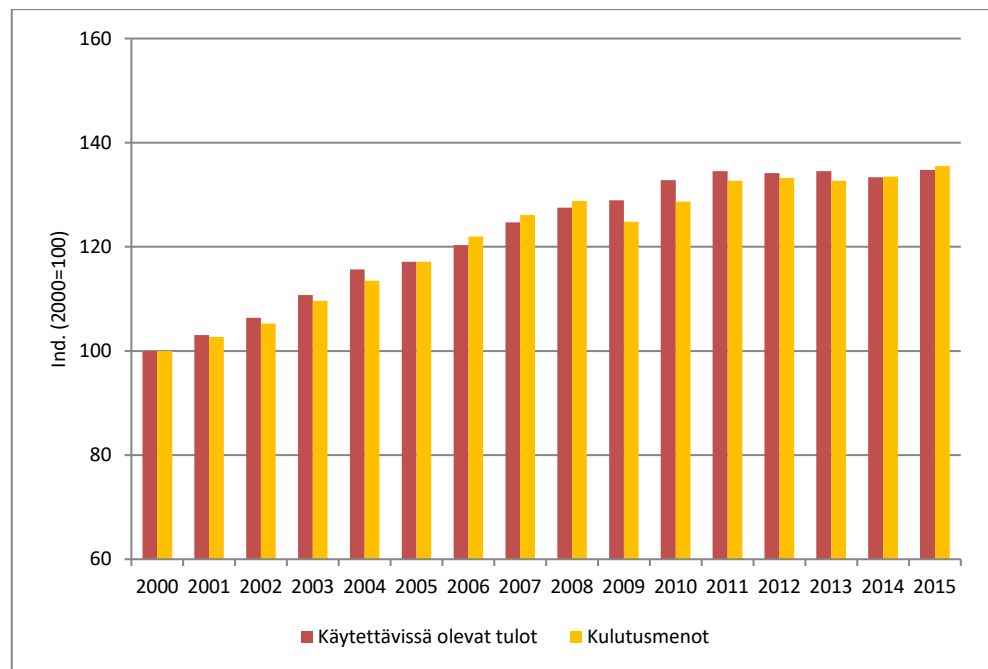
Toteutuneen kehityksen taustalla on monta tekijää. Ensinnäkin korkealla pysyttelevä rakenteellinen työttömyys ja kuluttajien reaalisten käytettävissä olevien tulojen ja yksityisen kulutuksen kehitys on ollut vaisua 2010-luvulla (Kuvio 10). Tämä on leikannut yksityistä kulutusta tai siirtänyt kysyntää halpoihin sarjatuotantona valmistettuihin ulkomaisiin tuontituotteisiin. Perinteisiä käsituotteita valmistavien yritysten (yrittäjien) liikevaihdon

kehitystä jarruttavat myös kiristynyt kilpailu ja suuri käytettyjen tavaroiden kauppa (sisältää myös käsityönä tehtyjä tuotteita).

Kuluttajien ostovoima on lähtenyt loivaan nousuun vuodesta 2015 lukien, joskin työttömyysaste on pysynyt myönteisestä kehityksestä huolimatta korkealla tasolla ja työllisyysaste alhaisella tasolla. Kuluttajien ostovoimaa lisäävät myös kilpailukykysovimuksessa luvattavat verohelpotukset, jotka nostavat keskituloisen palkansaajan nettotuloja runsaalla 200 eurolla vuonna 2017. Positiivinen vire on näkynyt siinä, että Tilastokeskuksen kuluttajien luottamusindikaattorin pisteluku (20,8) oli helmikuussa 2017 selvästi pitkän aikavälin pisteluvun (11,8) yläpuolelle.

Kuvio 10 Kuluttajien käytettävissä olevien tulojen ja kulutusmenojen määrän (volyymin) kehitys 2000-15, ind. (2000=100) (Lähde: Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus).

Uutta teknologiaa sisältävät tuotteet

Elämme kulutusyhteiskunnassa, joka kannustaa monin eri tavoin meitä ostamaan ja omistamaan aina vain enemmän tavaraa. Kotitalouksissa on nykyisin valtavasti enemmän tai vähemmän tarpeellisia käyttötavaroita, muisto- ja koriste-esineitä verrattuna esimerkiksi 40-50 vuoden takaiseen aikaan. Asuntoihin viedään sisään uusia tavaroita enemmän kuin niitä tuodaan ulos. Tavarapaljous on johtanut ostokielteisen elämäntavan yleistymiseen, sillä mukavien esineiden tai hyvien löytöjen tuoma mielihyväntunne on muuttunut ahdistukseksi tavaramassasta.

Ulospääsynä voisi olla suuntautuminen uusille kasvu-urille, joita voisivat tarjota digitaalista toimintaympäristöä ja modernia teknologiaa hyödyntävällä tavalla yksilöllisesti suunnitellut ja valmistetut tekstiilit, vaatteet, jalkineet, huonekalut, soittimet tai urheilu- ja liikkumisvälineet. Nanoteknologian kehitys sekä esineiden ja asioiden Internet (*Internet of Things (IoT)*) voisivat tuoda myös käsityöalan liiketoiminnalle kasvumahdollisuuksia, sillä esimerkiksi päälle puettavalla älytekniikalla (*Smart Clothing*) on tulevaisuudessa valtavat markkinat.

Muodikkaisiin älytekstiileihin ja –vaatteisiin on kehitetty tai ollaan kehittämässä teknologiaa, joka muuttaa vaatteiden väriä tai lämpötilaa sopivaksi työssä ja urheilussa eli päällä oleva vaate osaa arvioida käyttäjänsä ja ympäristöään. Mittavien lähtötietojen pohjalta vaate voi sitten viilentää tai lämmittää käyttäjänsä. Älytekstiilien ja –vaatteissa hyödynnettävä teknologia ratkaisisi pitkälti sen ongelman, että ihmisten lämpöaistimukset ovat yksilöllisiä ja toisistaan poikkeavia, mikä voi johtua sukupuolesta tai kehon erilaisesta koostumuksesta, kuten lihassmassasta.

Älyvaatteet ovat tulleet markkinoille alun perin urheilusuoritusta tukevinä tuotteina, mutta nyt niiden mahdollisuudet nähdään huomattavasti laajemmassa mittakaavassa. Esimerkiksi henkilön nukkuessa kehon lämpötilaa on mahdollista säätää yksilöllisesti, kun älypeitto tunnistaa henkilön, mittaa ympäristön lämpötilaa ja säätää peiton lämpötilan sopivaksi. Nykyaikana ihmiset ovat kiinnostuneita hyvinvoinnistaan ja vaalivat terveyttään. Siten vaatteilla tai jalkineilla, joiden käytöstä saadaan suoria tai epäsuoria terveydellisiä vaikutuksia, on varmasti kysyntää.

Esimerkiksi trendikkäät jalkineet ja niissä käytetty materiaali kertovat käyttäjänsä paljon, mutta ne voivat pitää samalla huolta käyttäjänsä tukielimistä, luustosta ja nivelistä. Tulevaisuudessa jalkineisiin voidaan laittaa mikroantureita²⁵, jotka kertovat käyttäjänsä terveydentilasta ja osaavat varoittaa loukkaantumisvaaroista tai reagoida virheastuntoihin. Teknologian kehitys voi muuttaa kuluttajien ostokäyttäytymistä siten, että tulevaisuudessa kiinnitetään yhä enemmän huomiota vaatetuksen ominaisuuksiin tai siihen, mitä vaatteet tai jalkineet voivat tehdä puolestamme.

Taulukko 4 Käsityöyritysten liikevaihto toimialoittain 2015 ja liikevaihdon määrän (volyymin) kasvu vuodesta 2011 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto; yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus).

	Liikevaihto 2015, 1000 euroa	Osuus liike- vaihdosta 2015, %	Kasvu 2011- 15, %
Tekstiilien valmistus	68247	5,8	-9,4
Vaatteiden valmistus	76418	6,5	-14,0
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	26881	2,3	-21,1
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	198058	16,9	-16,2
Painaminen ja kirjansidonta	137917	11,8	-15,0
Lasin ja lasituotteiden valmistus	19068	1,6	2,1
Keraamisten tuotteiden valmistus	4479	0,4	-26,3
Kivituotteiden valmistus	48593	4,2	-5,2
Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus	207154	17,7	-11,3
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	55159	4,7	-5,3
Huonekalujen valmistus	183680	15,7	-19,3
Kultasepäntuotteiden valmistus	22907	2,0	-25,2
Soitinten valmistus	5625	0,5	-17,0
Urheiluvälineiden valmistus	16104	1,4	-19,9
Pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistus	40863	3,5	8,3
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	17473	1,5	-11,5
Kellojen, kultasepäntuotteiden, ym. tuotteiden korjaus	40743	3,5	-2,8
Käsityöyritykset yhteensä	1169370	100,0	-13,3

²⁵ Anturi (aistin, ilmaisain, sensori) on mittalaitteen osa, joka välittää mittauksen tiedon eteenpäin varsinaiselle mittarille tai automaatiojärjestelmälle. Mikroanturi on anturi, jonka fyysisistä dimensioista vähintään yksi on mikrometriluokka.

4.2 Yritysten taloudellinen asema

Käsityöalan yritysten taloudellista asemaa on kuvattu työ- ja elinkeinoministeriö TEM:n Toimiala Oneline –palvelussa olevien Finnveran tilastojen pohjalta vuosina 2014-15. Kannattavuutta on mitattu suhteuttamalla **käyttökate** ja **liiketulos (voitto tai tappio) liikevaihtoon ja liiketoiminnan muihin tuottoihin**.²⁶ Käyttökate kertoo yrityksen tuloksen ennen poistoja ja rahoituseriä. Yksittäisten yritysten kohdalla käyttökateprosentin muutokset voivat kertoa muuttuneesta kannattavuudesta tai yritysten toimintatavoissa ja toiminnan painopisteissä tapahtuneista muutoksista.

Yrityskohtaisesti käyttökatevaatimukseen vaikuttavat käyttöpääomavaltaisuus, investointitarve sekä vieraan pääoman aiheuttamien kulujen määrä. Tässä suhteessa esimerkiksi pääomavaltaista teollista laite- ja tarvikevalmistusta harjoittavat yritykset voivat poiketa piensarjatuotantoa harjoittavista tai ainutlaatuisia tuotteita valmistavista käsityöyrityksistä. Yritystutkimusneuvottelukunta YTN on antanut suositusarvoja käyttökateprosentille (teollisessa 10-25, kaupassa 2-10 ja palvelualoilla 5-15), mutta yleispäteviä tavoitearvoja ei ole annettavissa.

TEM:n tilastojen mukaan **käyttökateprosentti** oli vuonna 2015 parhain kivi-, metalli- ja nahkatuotteiden valmistuksessa, painamisen toimialalla sekä jalkineiden ja nahkatavareiden korjauksessa, mutta YTN:n suositusarvoja lähelle kannattavuus nousi vain kivi- tuotteiden valmistuksessa. Hyvin monilla käsityöaloilla käyttökateprosentti oli miinusmerkkinen. Kannattavuus oli heikkoa muun muassa vaatteiden valmistuksessa, lasituotteiden valmistuksessa, huonekalujen valmistuksessa ja korjauksessa sekä muiden kotitaloustarvikkeiden korjauksessa.

Liiketulos soveltuu kuitenkin käyttökateprosenttia paremmin yritysten väliseen vertailuun. Liiketulos saadaan vähentämällä käyttökateesta suunnitelman mukaiset poistot. **Liiketulosprosentti** kertoo yrityksen tuloksen ennen rahoituseriä. Eli velkainen ja velaton yritys ovat samalla viivalla liikevoittoa laskettaessa, mutta liikevoiton tulee kattaa lyhyellä ajalla rahoituskulut, verot ja osakeyhtiöissä mahdollinen osingonjako. Pitkällä aikavälillä liikevoitosta katetaan investointeja ja lainojen lyhennyksiä. Negatiivinen liiketulos kertoo yrityksen kannattavuusongelmista.

YTN on antanut liikevoittoprosentille vain yleiset ohjearvot, jotka eivät ole toimialasidonnaisia (hyvä yli 10 %, tyydyttävä 5-10 % ja heikko alle 5 %). Liikevoittoprosentin tulisi olla kuitenkin jalostusaloilla (teollisuus) parempi kuin esimerkiksi palvelualoilla. Syynä on se, että liikevoiton tulee olla sitä suurempi, mitä pääomavaltaisemmalla toimialalla yritys toimii, jotta se kykenisi suoriutumaan rahoituskuluista ja tekemään voitollaan uusia investointeja. Liiketulosprosentti nousi tyydyttävälle tasolle ainoastaan kivi- tuotteiden valmistuksessa vuonna 2015 (Taulukko 5).

²⁶ Muiden tuottojen merkitys voi olla suuri, jos yritys on saanut muun muassa yritystoiminnan rahoitustukia.

Taulukko 5 Kannattavuuden kehitys käsityöaloilla yritysten käyttökate- ja liike-tulosprosentilla mitattuna 2014-15, prosenttia (Lähde: TEM:n Toimiala Online).

	Käyttökate 2014, %	Käyttökate 2015, %	Liike-tulos 2014, %	Liike-tulos 2015, %
Tekstiilien valmistus	3,0	5,0	0,0	1,5
Vaatteiden valmistus	2,5	0,0	0,0	0,0
Nahkatuotteiden valmistus	2,0	4,0	-1,0	0,0
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	5,0	4,0	2,0	2,0
Painamisen toimiala	8,0	8,0	2,5	3,0
Lasituotteiden valmistus	6,0	2,0	3,0	1,0
Kivituotteiden valmistus	9,0	13,0	4,0	7,0
Metallituotteiden valmistus (työkalut)	8,5		3,5	
Muiden metallituotteiden valmistus ²⁷	7,0	8,0	4,0	3,0
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	6,0	7,0	2,0	4,0
Huonekalujen valmistus	3,0	3,0	1,0	2,0
Kultasepäntuotteiden valmistus	4,0		-7,0	..
Urheiluvälineiden valmistus	3,0	7,5	-1,0	2,5
Muiden tuotteiden valmistus ²⁸	1,0	0,5	0,0	0,0
Huonekalujen yms. korjaus	-18,0		-18,5	..
Muiden kotitaloustavaroiden korjaus	-10,0		-12,0	..

Vakavaraisuus

Vakavaraisuudella tarkoitetaan yritysten pitkän aikavälin kykyä suoriutua velvoitteistaan. Vakavaraisuuteen liittyy keskeisenä kysymyksenä yrityksen mahdollisuus saada uutta velkaa mm. investointeihin ja toiminnan laajentamiseen rahoitustilanteen niin vaatiessa. Hyvä vakavaraisuus merkitsee pientä rahoitusriskiä, huono vastaavasti korkeaa rahoitusriskiä. Vakavaraisuutta kuvaavat tunnusluvut on rakennettu tilinpäätösanalyseissä oman ja vieraan pääoman varaan. Esimerkiksi korkea omavaraisuusaste kertoo oman pääoman hallitsevuudesta ja rahoitusriskin alhaisuudesta.

Käsityötoimialoja edustavissa yrityksissä keskimääräinen **omavaraisuusaste** ei ollut vuonna hyvällä tasolla millään toimialalla vuosina 2014-15 (Taulukko 6). Parhain se oli kivituotteiden, nahkatuotteiden ja muiden tarkemmin erittelemättömien tuotteiden valmistuksessa. Pienissä yrityksissä omavaraisuusasteen nostaminen tulorahoituksen avulla voi olla hidasta, koska juoksevan toiminnan rahoittaminen vaatii merkittävän osan tulorahoituksesta. **Kokonaisvelkojen** (taseen velat per liikevaihto) osuus liikevaihdosta oli jollainkin toimialoilla melko suuri.^{29,30}

²⁷ Toimialaan kuuluvat muun muassa metallisten ruokailu-, tarjoilu- ja keittoastioiden valmistus, tie- ja muiden nimikylttien valmistus, kestopagneettien valmistus ja metallisten virkamerkkien ja sotilastunnusten valmistus.

²⁸ Toimialaan kuuluvat muun muassa kynien, sateenvarjojen, nappien ja vetoketjujen, koristeiden, kynttilöiden, tuohusten, tekokukkien, pienoismallien, kukkakorien ja peruukkien valmistus.

²⁹ Yritystutkimusneuvottelukunta on asettanut omavaraisuusasteelle arviointiperusteet, jonka mukaan hyvää vakavaraisuutta edustaa muun muassa yli 40 prosentin omavaraisuusaste, tyydyttävää 20-40 prosentin omavaraisuusaste ja heikkoa alle 20 prosentin omavaraisuusaste. Omavaraisuusaste lasketaan seuraavasti: Omavaraisuusaste-% = 100 * omat varat / (oikaistun taseen loppusumma - tehtyyn työhön perustuvat ennakkomaksut), missä omat varat ovat taseen oma pääoma + vapaaehtoiset varaukset + poistoero verovelalla vähennettynä + oman pääomanehtoiset pääomalainat osittain.

³⁰ Pääosin taseeltaan varsin pienissä yrityksissä vakavaraisuutta koskevien tunnuslukujen muutokset voivat olla kuitenkin suuria esimerkiksi muuttuneissa suhdannetilanteissa.

Taulukko 6 Käsityöalan yritysten omavaraisuusasteen ja velkaantuneisuuden kehitys 2014-15, prosenttia (Lähde: TEM:n Toimiala Online).

	Omavaraisuusaste 2014	Omavaraisuusaste 2015	Velat / liikevaihto 2014, %	Velat / liikevaihto 2015, %
Tekstiilien valmistus	11,0	16,0	40,0	29,0
Vaatteiden valmistus	12,5	12,0	56,5	58,0
Nahkatuotteiden valmistus	30,5	26,0	86,5	105,0
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	17,0	17,0	43,0	44,0
Painamisen toimiala	17,5	23,5	49,5	44,0
Lasituotteiden valmistus	17,0	10,0	53,0	56,0
Kivituotteiden valmistus	27,0	30,0	51,0	65,0
Metallituotteiden valmistus (työkalut)	18		48,5	
Muiden metallituotteiden valmistus ³¹	25,0	20,0	45,0	42,0
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	11,0	15,0	50,0	54,0
Huonekalujen valmistus	14,0	19,0	42,0	40,0
Kultasepäntuotteiden valmistus	-2,5	..	68,5	..
Urheiluvälineiden valmistus	13,0	25,5	53,0	46,5
Muiden tuotteiden valmistus ³²	21,5	28,5	54,0	66,5
Huonekalujen yms. korjaus	-32,5	..	57,5	..
Muiden kotitaloustavaroiden korjaus	-6,0	..	46,0	..

Tuottavuuden kehitys

Tuottavuudella tarkoitetaan tuotannon määrän ja sen tuottamiseen käytettyjen tuotantopanosten määrän välistä suhdetta. Suhdeluvulla voidaan mitata talousyksikön toiminnan tehokkuutta, eli sitä, kuinka tehokkaasti tuotantopanoksia tuotannossa yhdistetään. Yrityksen kannalta tuottavuus on mitta sille, paljonko käytetyillä tuotantontekijöillä saadaan tuotantoa aikaan reaalisuureilla mitattuna. Tuotantoa voidaan mitata liikevaihdolla, tuotoksella³³ tai jalostusarvolla. Jalostusarvo saadaan, kun tuotoksesta vähennetään hankittujen tuotantopanosten arvo.

Tuottavuudella ei ole välttämättä yhteyttä kannattavuuteen lyhyellä aikavälillä. Kannattavuus voi muuttua riippumatta tuottavuuskehityksestä. Kannattavuus voi parantua vain hinnan muutosten vuoksi, jos tuotteiden markkinahinta kohoaa tai tuotannossa käytettyjen panosten hinta alenee. Pidemmällä aikavälillä kannattavuuden muutosten takana voivat olla vain tuottavuuden muutokset. Tehokkuuden parantumisesta johtuva kannattavuuden kasvu on keino erottua muista saman toimialan tai samoja tuotteita tarjoavista kilpailijoista koti- ja ulkomailla.³⁴

Käsityöalan tuottavuutta on tutkittu määrättyillä esimerkkialoilla suhteuttamalla **liikevaihto henkilöstön määrään** vuosina 2011 ja 2015, sillä käsityöyritykset ovat henkilöstösidonnaisia yrityksiä. Henkilöstön määrään (palkansaajat ja yrittäjät) suhteutettuna

³¹ Toimialaan kuuluvat muun muassa metallisten ruokailu-, tarjoilu- ja keittoastioiden valmistus, tie- ja muiden nimikylttien valmistus, kestopagneettien valmistus ja metallisten virkamerkkien ja sotilastunnusten valmistus.

³² Toimialaan kuuluvat muun muassa metallisten ruokailu-, tarjoilu- ja keittoastioiden valmistus, tie- ja muiden nimikylttien valmistus, kestopagneettien valmistus ja metallisten virkamerkkien ja sotilastunnusten valmistus.

³³ Tuotoksella tarkoitetaan määrättyä ajankohtana, kuten vuoden aikana tuotettujen tuotteiden ja palvelujen arvoa.

³⁴ Käytännössä tuottavuuden muutokset voivat johtua monesta tekijästä. Osa tekijöistä liittyy kyseisen toimialan tuottavuuden muutostekijöihin ja osa yritystasolle ja osa molempiin.

nimellinen liikevaihto on korkein laivojen ja veneiden valmistuksessa ja korjauksessa, metallituotteiden valmistuksessa, urheiluvälineiden valmistuksessa ja nahkatuotteiden valmistuksessa. Alhaisin se on keraamisten tuotteiden valmistuksessa, soitinten valmistuksessa ja jalkineiden ja nahkatavaroiden korjauksessa.

Vuosina 2011-15 tuottavuus on kohonnut eniten kellojen ja kultasepän tuotteiden korjauksessa sekä laivojen ja veneiden valmistuksessa ja korjauksessa, kun reaalisen liikevaihdon määrä suhteutetaan henkilöstön määrään. Keskiarvoa enemmän tuottavuus kohosi myös tekstiilien ja vaatteiden valmistuksessa sekä jalkineiden ja muiden nahkatuotteiden valmistuksessa ja korjauksessa. Tuottavuus on alentunut eniten keraamisten tuotteiden valmistuksessa, mutta myös lasituotteiden ja huonekalujen valmistuksessa tuottavuuden kehitys oli heikkoa (Taulukko 7).

Taulukko 7 Käsityöyritysten tuottavuus toimialoittain 2011 ja 2015 liikevaihdon ja henkilöstö määrän suhteella mitattuna (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto; yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus).

	Liikevaihto / henkilöstö 2011, euroa	Liikevaihto / henkilöstö 2015, euroa	Määrän muutos 2011-15, %
Tekstiilien valmistus	99065	120727	15,8
Vaatteiden valmistus	114664	135927	12,7
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	120465	144758	14,2
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	128379	143447	6,2
Painaminen ja kirjansidonta	112402	122408	3,5
Lasin ja lasituotteiden valmistus	110994	115492	-1,1
Keraamisten tuotteiden valmistus	77027	72472	-10,6
Kivituotteiden valmistus	128546	137658	1,8
Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus	133040	145760	4,1
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	112363	147052	24,4
Huonekalujen valmistus	122381	128502	-0,2
Kultasepäntuotteiden valmistus	97318	107897	5,4
Soitinten valmistus	70835	80935	8,6
Urheiluvälineiden valmistus	134585	144429	2,0
Pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistus	121566	132888	3,9
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	64471	80080	18,1
Kellojen, kultasepäntuotteiden, ym. tuotteiden korjaus	73498	102680	32,8
Käsityöyritykset yhteensä	116017	130773	7,1

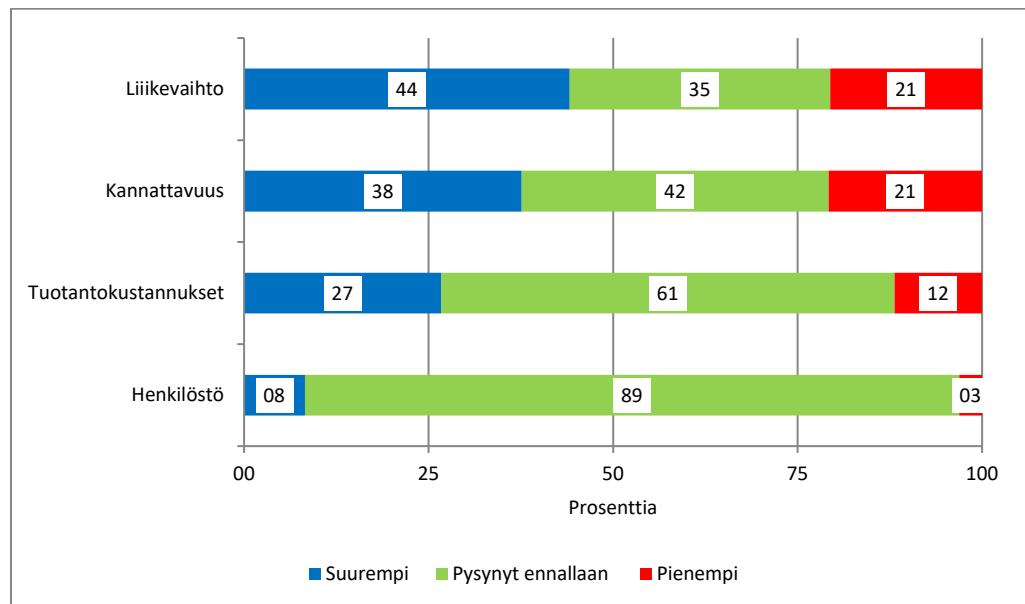
4.3 Käsityöalan suhdannenäkymät

Noin 44 prosenttia käsityöalan yrityksistä ilmoitti talvella 2017, että liikevaihto on kasvanut ainakin hieman kuluneen vuoden aikana. Liikevaihdon pienenemisestä kertoi 21 prosenttia vastanneista, joten liikevaihdon kehitystä kuvaava saldoluku (liikevaihdon kasvua ilmoittaneiden %-osuus miinus liikevaihdon pienenemistä ilmoittaneiden %-osuus) oli 23 prosenttia plusmerkkinen (Kuvio 11). Saadut tulokset osoittavat, että käsityöalan yritysten liikevaihto on kääntynyt nousuun. Vielä vuoden 2015 kyselyssä saldoluku oli kahdeksan prosenttia miinusmerkkinen.

Kannattavuuden saldoluku oli plus 17 prosenttia, mikä osoittaa keskimääräisen kannattavuuden kohentuneen käsityöaloilla. Tulos on linjassa sen kanssa, että tuotantokustannukset ovat nousseet käsityöalalla hitaammin kuin liikevaihto, vaikka tuotantokustannusten nousua kuvaava saldoluku oli plusmerkkinen. Kustannukset koostuvat yritysten välttämättömistä aine-, tarvike- ja palveluostoista, työvoimakustannuksista, toimitilavuokrista ja muista liiketoiminnan kuluista. Uusia työntekijöitä oli palkannut kuitenkin vain kahdeksan prosenttia yrityksistä.

Valtaosassa yrityksiä henkilöstön määrä on pysynyt ennallaan. Monet käsityöalan yritykset ovat yksinyrittäjien omistamia tai perheyrityksiä, jossa oman perheen ulkopuolisten työntekijöiden palkkaamiseen ei ole edes tarvetta. Asiasta kertoo se, että yli 70 prosenttia yrityksistä on yritysmuodoltaan yksityisiä toiminimiä. Yksinyrittäjän kynnyks muuttua työnantajyritykseksi on melko korkealla. Ulkopuolisen työntekijän palkkaaminen edellyttäisi vähintään 100 000 euroa vuotuista liikevaihtoa, mihin kyselyyn vastanneista ylsi vain yksitoista prosenttia.

Kuvio 11 Käsityöalan liikevaihdon, kannattavuuden, tuotantokustannusten ja työllisyyden toteutunut kehitys 2016-17, prosenttia yrityksistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

Lähitulevaisuuden odotukset

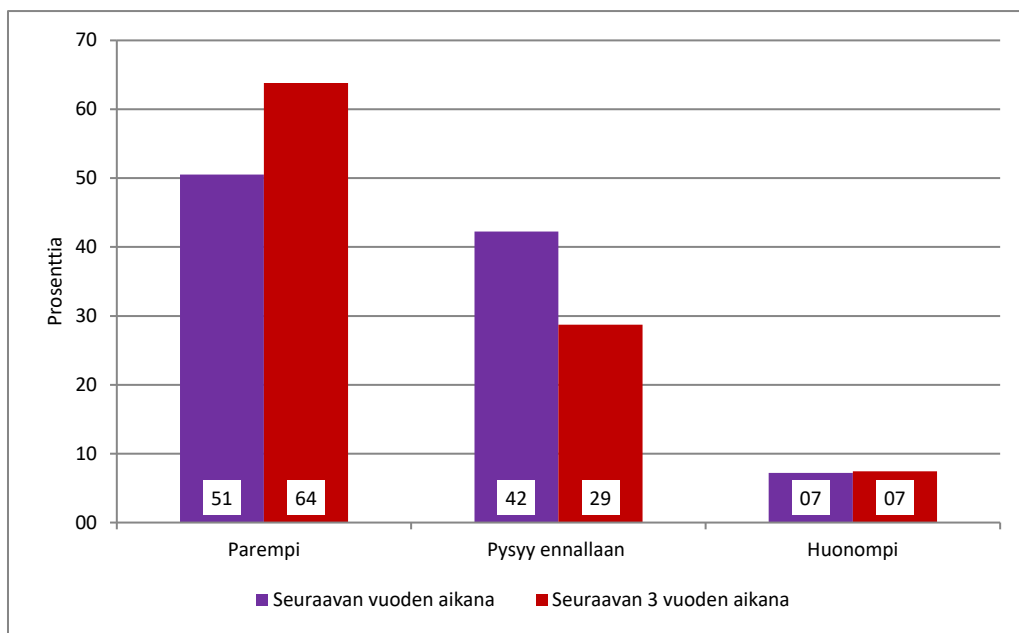
Käsityöalan vuoden 2017 yrittäjäkyselyyn vastanneista 50 prosenttia katsoi, että yleiset kysyntä- ja suhdannenäkymät paranevat seuraavan vuoden aikana. Seitsemän prosenttia arvioi näkymien heikkenevän, joten saldoluvuksi muodostui 43.³⁵ Koko pk-yrityskenttään verrattuna käsityöalalla on enemmän sekä suhdanteiden paranemista ennakoivia yrityksiä. Optimismi lisääntyy käsityöaloilla edelleen, kun yleisiä talousnäkyymiä tarkastellaan kolmen vuoden perspektiivillä. Silloin peräti 64 prosenttia yrityksistä odottaa yleisen tilanteen paranemista (Kuvio 12).

Alan yritysten optimismi näkyy liikevaihdon kasvuodotuksissa. Yli 70 prosenttia Taito ry:n kyselyihin vastanneista oli talvella 2017 sitä mieltä, että yrityksen liikevaihto kohoaa

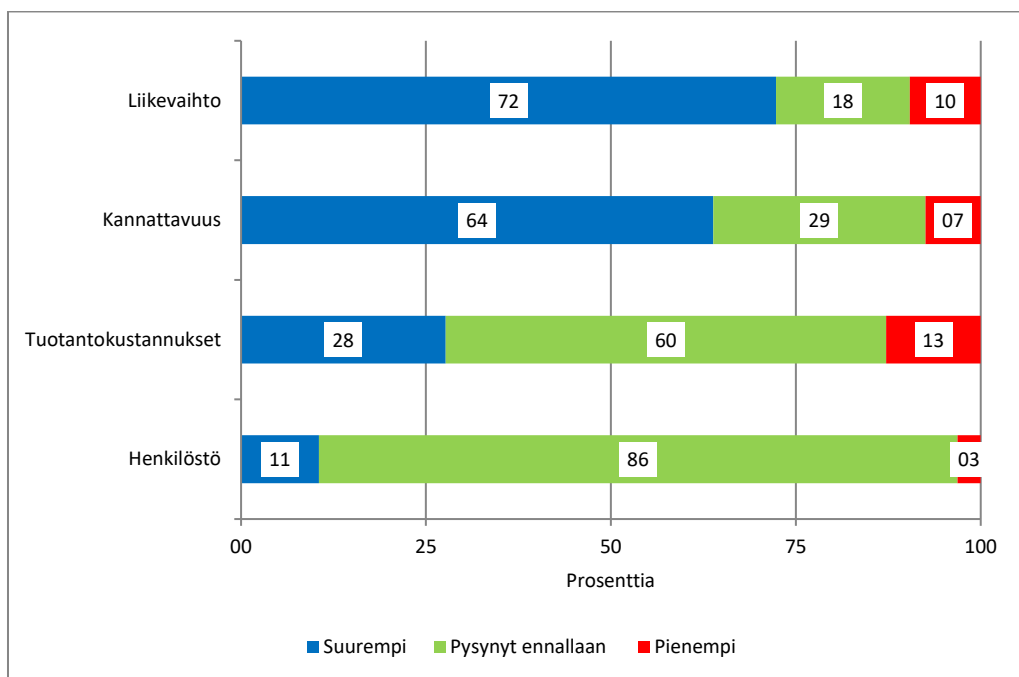
³⁵ Saldoluku saadaan, kun suhdanteiden paranemista odottavien prosenttiosuudesta vähennetään suhdanteiden heikkenemistä odottavien prosenttiosuus.

seuraavan vuoden aikana. Liikevaihdon laskua ennusti enää alle kymmenen prosenttia käsityöalojen yrityksistä. Liikevaihdon ennakoitu kasvu ja tuotantokustannusten hitaampi kasvuvauhti merkitsevät sitä, että kannattavuus paranee seuraavan vuoden aikana. Liikevaihdon ja kannattavuuden kasvuodotuksiin verrattuna aikomukset palkata uutta henkilökuntaa ovat silti vähäiset (Kuvio 13).

Kuvio 12 Käsityöalan yritysten näkemykset yleisistä kysyntä- ja suhdannenäkymistä seuraavan vuoden ja kolmen vuoden aikana nykytilanteeseen verrattuna, prosenttia (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

Kuvio 13 Käsityöalan liikevaihdon, kannattavuuden, tuotantokustannusten ja työllisyyden odotettu kehitys 2017-18, prosenttia yrityksistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

Odotukset paremmat kuin pk-yrityskentässä keskimäärin

Käsityöalojen yritysten suhdanneodotukset ovat liikevaihdon ja kannattavuuden kehityksen suhteen myönteisemmät kuin koko pk-yrityskentässä keskimäärin (Taulukko 8). Erot ovat suuria myös tuotantokustannusten osalta. Käsityöalojen yrityksistä alle 30 prosenttia arveli tuotantokustannusten nousevan, mutta koko pk-yrityskentässä tätä mieltä oli lähes 40 prosenttia yrityksistä. Näkemykset uuden henkilökunnan palkkaamisesta ovat käsityöalalla ja koko pk-yrityssektorilla samansuuntaiset, eli yleiseen kehitykseen verrattuna henkilöstön lisäys on vähäistä.³⁶

Taulukko 8 Käsityöalan yritysten ja koko pk-yrityssektorin liikevaihdon, kannattavuuden, tuotantokustannusten ja työllisyyden ennakoitu kehitys 2017-18, prosenttia (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017, TEM:in, Finnveran ja Suomen Yrittäjien pk-yritysparometri 1/2017).

	Parempi, %	Pysyy en- nallaan, %	Pienempi, %	Saldo- luku, %
Yleiset suhdannenäkymät:				
- Käsityöala	50,5	42,3	7,2	43,3
- Pk-yritykset keskimäärin	44,0	47,0	9,0	35,0
- Pk-teollisuus	47,0	46,0	7,0	40,0
Liikevaihto:				
- Käsityöala	72,3	18,1	9,6	62,8
- Pk-yritykset keskimäärin	52,0	35,0	13,0	39,0
- Pk-teollisuus	58,0	32,0	12,0	40,0
Kannattavuus:				
- Käsityöala	63,8	28,7	7,4	56,4
- Pk-yritykset keskimäärin	40,0	45,0	15,0	25,0
- Pk-teollisuus	45,0	43,0	13,0	32,0
Tuotantokustannukset:				
- Käsityöala	27,7	59,6	12,8	14,9
- Pk-yritykset keskimäärin	38,0	56,0	6,0	32,0
- Pk-teollisuus	42,0	54,0	4,0	38,0
Henkilöstö:				
- Käsityöala	10,5	86,3	3,2	7,4
- Pk-yritykset keskimäärin	24,0	69,0	7,0	17,0
- Pk-teollisuus	29,0	62,0	9,0	20,0

³⁶ Kannattaa ottaa huomioon, että pääosa käsityöyrityksistä sisältyy pk-yritysparometrissa pk-teollisuuteen.

5 Alan yritystoiminnan kehittäminen

Käsityöalan yrittäjät nostavat laadun ja laadunvalvonnan sekä erottautumisen kilpailijoista tärkeimmiksi yrityksen menestystekijöiksi. Näkemykset saavat tukea kulluttajien ostopäätöksiä kuvaavista näkemyksistä. Käsityöalan yrittäjät eivät kilpaile hinnalla, vaan tuotteen yksilöllisyydellä ja korkealla laadulla. Myös tuotteen kotimaisuus ja käytännöllisyys saa paljon painoarvoa.

Käsityöalojen yritykset hyödyntävät digitaalista ympäristöä ja digitaalisia palveluja vaihtelevasti. Noin 95 prosentilla on yrityksen Internet –verkkosivut tai ne aiotaan ottaa käyttöön. Noin 71 prosenttia vastanneista suorittaa yrityksen ostot verkosta ja 45 prosenttia myy tuotteitaan verkossa. Noin kolmannes käyttää pilvipalveluja. Sosiaalisista medioista yleisimmin käytetty on Facebook.

Digitaalisilla palveluilla käsityöalan yritykset tavoittavat asiakkaitaan entistä paremmin, vahvistavat yrityskuvaansa ja saavat paremmin asiakaspalautetta. Digitaalisuus parantaa myös kannattavuutta, edesauttaa kansainvälistymistä ja yritysyhteistyötä. Digitaalisuutta ei ole kuitenkaan osattu käyttää yhtä paljon omien liiketoimintaprosessien tehostamisessa tai tuotevalmistuksessa.

Ulkoisen toimintaympäristön kehittämisen painopiste on verotuksessa. Käsityöalojen yrittäjät kokevat etenkin arvonlisäveron liian korkeaksi, joskin arvonlisäverotettavan myynnin alarajaan ja verohuojennukseen oikeuttavan myynnin ylärajaan tehdyillä muutoksilla on vain kosmeettinen merkitys. Uusi yrittäjävähennys on oikeasuuntainen toimenpide, mutta senkin vaikutukset ovat rajalliset

5.1 Yritysten menestystekijät

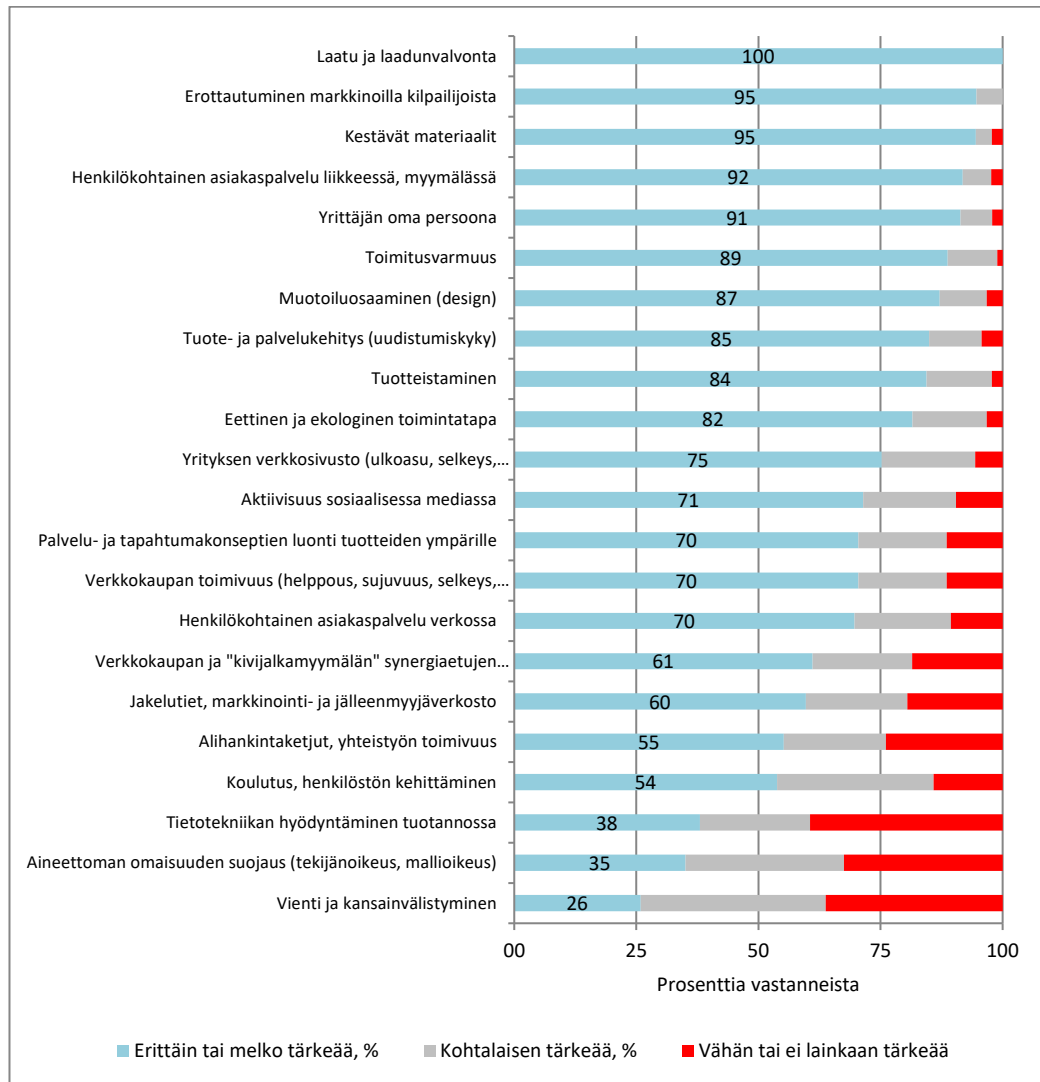
Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan yrityksen viisi tärkeintä menestystekijää ovat laatu ja laadunvalvonta, erottautuminen kilpailijoista, kestävät materiaalit, henkilökohtainen asiakaspalvelu myymälässä ja yrittäjän oma persoona (Kuvio 14). Tärkeimmät menestystekijät olivat lähestulkoon samoja kuin vuoden 2015 yrittäjäkyselyjen mukaan. Menestystekijöistä korkea **laadullinen osaaminen ja laadun varmistaminen** ovat toimintoja, joita minkään käsityöyrityksen ei varaa laiminlyödä. Myös kestävät materiaalit liittyvät läheisesti tuotteen fyysiseen laatuun.

Erottautuminen kilpailijoista on entistä tärkeämpi valtti markkinoilla, joita hallitsevat teollisten sarjatuotteiden tuottajat. Vastauksista ilmenee myös, että käsityöyrittäjät haluavat panostaa **henkilökohtaiseen palveluun myymälässä**. Sitä vastoin henkilökohtaisen palvelun kehittäminen verkossa tai verkkokaupan ja kivijalkamyymälän synergiaetujen hyödyntäminen eivät ole yhtä tärkeällä sijalla. Tämä on ristiriidassa se kanssa, että megatrendinä on tavara- ja palvelumyynnin siirtyminen entistä enemmän tietoverkkoon, jossa voidaan palvella laajempaa asiakaskuntaa.

Syynä verkkokaupan vähäiseen hyödyntämiseen voi olla käsityöyrittäjien ikärakenne, joka on vanhempi kuin yrittäjäkunnassa keskimäärin. Ikääntyville yli 50 –vuotiaille yrittäjille toiminta verkossa ei ole yhtä luontevaa kuin nuoremmille ikäluokille, minkä lisäksi yrittäjät tarvitsisivat tietotekniikka-alan ammattilaisten apua verkkosivustojensa muotoilussa, jotta palvelu verkossa ja verkkokauppa olisivat helppoa, sujuvaa ja luotettavaa. Hyvän verkkosivuston luonti vaatii usein myös ulkopuolista ammattiosaamista ja siihen pienen rahallisen panostuksen.

Yrittäjäkyselyn tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että käsityöyritys **henkilöityy** vahvasti yrittäjään ja yrittäjän osaamiseen, jota voi olla vaikea kopioida tai siirtää toiselle. Menestyvät yrittäjät ovat monesti suuria persoonallisuuksia, mikä edesauttaa tuotteiden markkinointia eli yrittäjä itse yrityksensä brändimerkki. Käsityöyrityksen henkilöityminen yrittäjään vaikeuttaa omistajanvaihdoksia, sillä asiakkaille yrittäjän vaihtuminen on merkittävä asia. Silloin voisi olla hyväksi, että vaihdos tapahtuisi saattaen eli vanha yrittäjä jää vähäksi aikaa mukaan toimintaan.

Kuvio 14 Käsityöyrityksen menestystekijät tärkeysjärjestyksessä yrittäjien mukaan 2017 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

Käsityöyrittäjien mielestä seuraavaksi tärkeimpiä menestystekijöitä ovat myös toimitusvarmuus, tuote- ja palvelukehitys, muotoiluosaaminen (design), tuotteistaminen sekä eettinen ja ekologinen toimintatapa. Näistä **tuote- ja palvelukehitys** takaavat parhaiten liiketoiminnan jatkuvuuden. Sen on oltava läheisessä yhteydessä loppuasiakkaan tarpeiden parempaan huomioonottamiseen. Asiakkaat voisi ottaa joskus jopa mukaan tuotteiden kehittämiseen, sillä vuorovaikutuksen kautta asiakkaiden tarpeet välittyvät parhaiten tuotteen suunnittelijalle ja tekijälle.³⁷

³⁷Asiakslähtöisyyteen kuuluu, että tuotteen valmistajilla on valmiudet räätälöidä tarjontaansa myös asiakaskohtaisesti.

Muotoiluosaaminen on osa korkeaa laatua, millä voidaan erottautua sarjatuotantona valmistetuista massatuotteista. Se voi koskea tuotteen käytettävyyttä, ergonomisuutta, huollettavuutta tai esteettisiä kauneusarvoja ja taiteellisuutta. Muotoilu liitetään tavallisesti suoraan fyysiseen tuotteeseen, mutta myös palveluihin liittyvä muotoiluosaaminen on tärkeää. Sitä tarvitaan yrityksen asiakaspalvelussa tai siinä, kuinka palvelutuotantoa (esim. ravintolapalvelut) varten tuotetut esineet tuottavat käytössä parhaimmat palvelukokemukset.

Vientiä ja kansainvälistymistä on käsitelty luvussa 3.3, mutta yritysten menestystekijöitä koskevat vastaukset vahvistavat sen, että vain neljännes käsityöryrittäjistä pitää ulkomaista toimintaa tärkeänä. Myös **aineettoman omaisuuden suojaus** sai vähän huomiota osakseen, vaikka käsityöyrityksen toiminta perustuu luovuuteen, eli kykyyn tuottaa ideoita tai taitoon tehdä niistä tuotteita. Aineettomien oikeuksien suojaamiseen liittyvä käsite on **IPR** (Intellectual Property Rights), millä tarkoitetaan yhteiskunnan myöntämiä aineettomia oikeuksia tai immateriaalioikeuksia.³⁸

Tietotekniikan hyödyntäminen tuotannossa ei noussut kyselyssä kovin korkealle tasolle. Käytännössä moderniin tietoteknologiaa hyödyntävä tuotantotapa (keinoäly, 3D- ja 4D-printtaus) voi olla käsityöyrityksille uhka tai suuri mahdollisuus. Uhkakuvana voi olla ihmistyön korvaaminen koneilla, jotka tekevät tuotteet laadukkaammin, tehokkaammin ja halvemmin. Suurta mahdollisuutta merkitsee se, että tuotteiden suunnitteluun voi liittyä tukitoimintoja³⁹, joita tietokone (tekoäly) voi tehdä. Siten teknologia paremminkin tukee kuin korvaa muotoilijan / käsityöläisen työtä.

5.2 Kuluttajien käyttäytyminen ja ostopäätökset

Yritysten keskeisiä menestystekijöitä koskevat näkemykset saavat tukea kuluttajien käyttäytymistä ja ostopäätöksiä kuvaavista näkemyksistä. Käsityöalan yrittäjät eivät kilpaile hinnalla, vaan tuotteen yksilöllisyydellä ja korkealla laadulla. Myös tuotteen kotimaisuus ja käytännöllisyys saa paljon painoarvoa. Sen sijaan muodikkuudella on vain vähän merkitystä. Jossain määrin yllättävää kyselytuloksissa oli, että **brändillä eli tuotemerkin tunnettuudella** tai sen ympärille muodostuneella myönteisellä maineella ei olisi kovin suurta merkitystä kuluttajille (Kuvio 15).⁴⁰

Hyvin hoidettu brändi voi olla yrityksen arvokkainta pääomaa ja paras keino erottautua kilpailijoista, mitä käsityöalalla pidetään tärkeänä yritysten menestystekijänä. Hyvä brändi tarjoaa tuotteelle ylimääräistä lisäarvoa, johon muut kilpailijat eivät pysty. Brändin arvo muodostuu yrityksen nimen (logon) ja tuotemerkin tunnettuudesta, asiakkaiden merk-

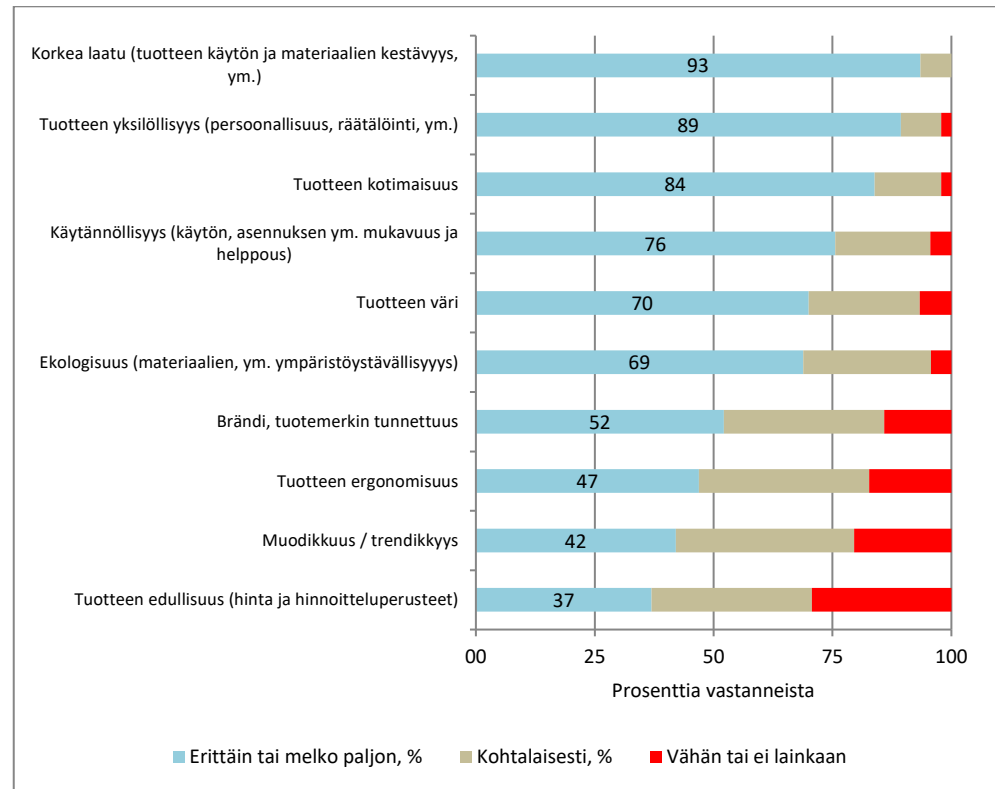
³⁸ **Aineettomien oikeuksien** suojauksella ymmärretään käytännössä muun muassa patentteja sekä hyödyllisyysmallioikeuden (esineen muoto / rakenne keksintönä), mallioikeuden ja tavaramerkkioikeuden rekisteröintiä. Näiden lisäksi on aineettomia oikeuksia, jotka saavat automaattisen suojauksen (automaattiset tekijänoikeuden / lähioikeuden kopiointi- ja julkistuskiellot).

³⁹ Tietokoneet suorittavat tiedonhakua sekä tekevät laskelmia ja simulointia.

⁴⁰ Brändi –sana tulee englannin kielestä ”brand”, mikä tarkoittaa polttomerkitsemistä. Suomessa ensimmäisenä tunnetuna brändinä voidaan pitää esimerkiksi Pohjanmaalla jo 1700-luvulla valmistettuja könnikelloja, jotka tulivat kansan keskuudessa tunnetuksi luotettavuudestaan ja korkeasta laadustaan.

kiuskollisuudesta, brändin mukanaan tuomasta laadun tunteesta ja brändiin liitetyistä mielikuvista. Brändin merkitys on laaja-alainen, sillä sen sanotaan vahvistavan käyttäjänsä (kuluttajien) omaa identiteettiä.

Kuvio 15 Kuluttajien käyttäytymiseen ja ostopäätöksiin vaikuttavat keskeiset tekijät käsityöalan yrittäjien mukaan 2017 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

5.3 Digitaalisten palvelujen hyödyntäminen

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan mukaan **digitalisaatio** on digitaalitekniikan integrointia jokapäiväiseen elämään digitoimalla kuvaa, ääntä, dokumenttia tai signaalia biteiksi ja tavuiksi kuvaamaan asioita ja tietosisältöä siten, että näin luotua informaatiota voidaan edelleen käsitellä, varastoida ja siirtää digitaalipiirien sekä digitaalisten laitteiden ja tietoverkkojen avulla. Digitalisaatio mahdollistaa näiden uusien tuotteiden ja palvelujen toteuttamisen yrityksissä asiakaslähtöisesti, jolloin ne osuvat paremmin asiakkaiden odotuksiin ja tarpeisiin.⁴¹

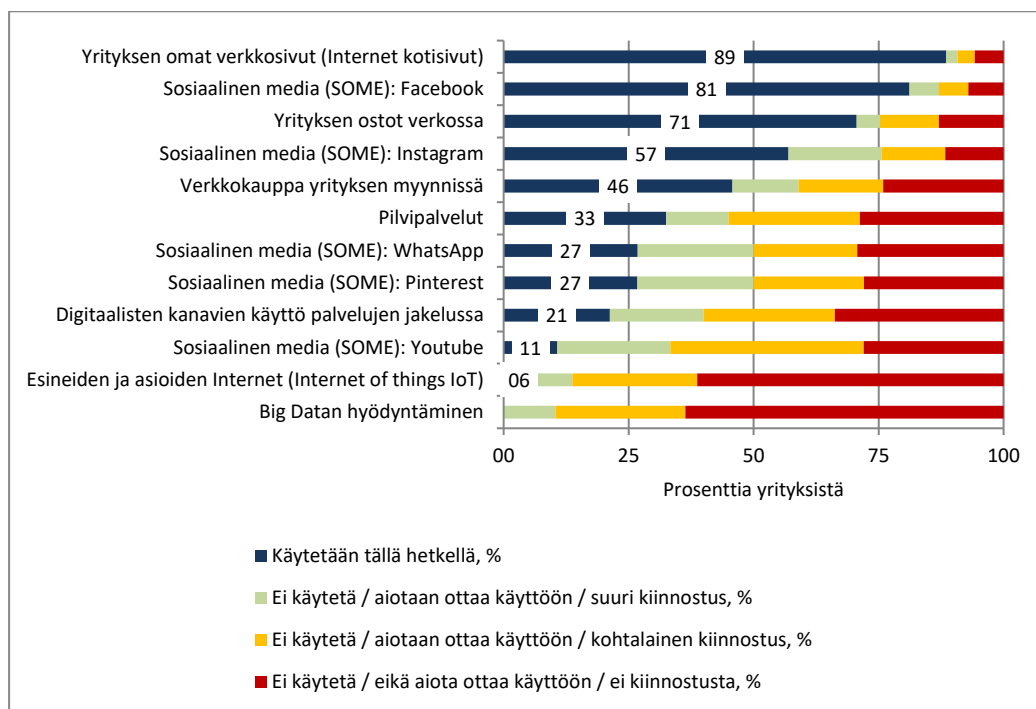
Digitaalisen liiketoiminnan kasvuympäristön rakentaminen ja elinkeinoelämän digitalisaation edistäminen kuuluvat vahvasti Suomen nykyisen hallituksen kärkihankkeisiin, joiden tavoitteena on tehdä Suomesta suotuisa toimintaympäristö digitaalisille palveluille ja digitaalisuuteen perustuville liiketoimintamalleille. Tarkoitus on myös, että kansalaisten ja elinkeinoelämän luottamus Internetiin ja sähköisiin palveluihin vahvistuu ja, että tulevaisuudessa kaikessa liiketoiminnassa hyödynnetään digitalisaatiota mahdollisimman laajasti ja tehokkaalla tavalla.

⁴¹ Digitalisaatiossa on kysymys yhteiskunnallisesta prosessista, jossa on mahdollista yhdistää ihmiset, laitteet ja yritykset ennennäkemättömällä tavalla, jossa fyysisen ja virtuaalisen todellisuuden rajat oikeasti hämärtyvät.

Taitoliiton yritys­kyselyistä ilmenee, että käsityöalojen yritykset hyödyntävät digitaalista ympäristöä ja digitaalisia palveluja vaihtelevasti. Noin 95 prosentilla on yrityksen Internet –verkkosivut tai ne aiotaan ottaa käyttöön (Kuvio 16). Noin 71 prosenttia vastanneista suorittaa yrityksen ostot verkosta ja 45 prosenttia myy tuotteitaan verkossa. Noin kolmannes käyttää pilvipalveluja⁴². Sosiaalisista medioista yleisimmin käytetty on Facebook, jota hyödyntää 57 prosenttia vastanneista. Toiseksi suosituin oli Instagram.⁴³ Esineiden Internetiä ei hyödyntänyt kukaan vastanneista.

Digitaalisilla palveluilla muotoilualan yritykset tavoittavat ennen kaikkea asiakkaitaan entistä paremmin, vahvistavat yrityskuvaansa (*brändiä*) ja saavat paremmin asiakaspalautetta, jolla voidaan parantaa asiakaspalvelua, ja jota voidaan hyödyntää tuotekehityksessä. Digitaalisuus parantaa myös kannattavuutta, edesauttaa liiketoimintansa kansainvälistymistä ja tehostaa yritys­yhteistyötä. Kyselyjen mukaan digitaalisia palveluja ei ole hyödynnetty tai osattu käyttää yhtä paljon omien liiketoimintaprosessien tehostamisessa tai tuotevalmistuksessa (Kuvio 17).

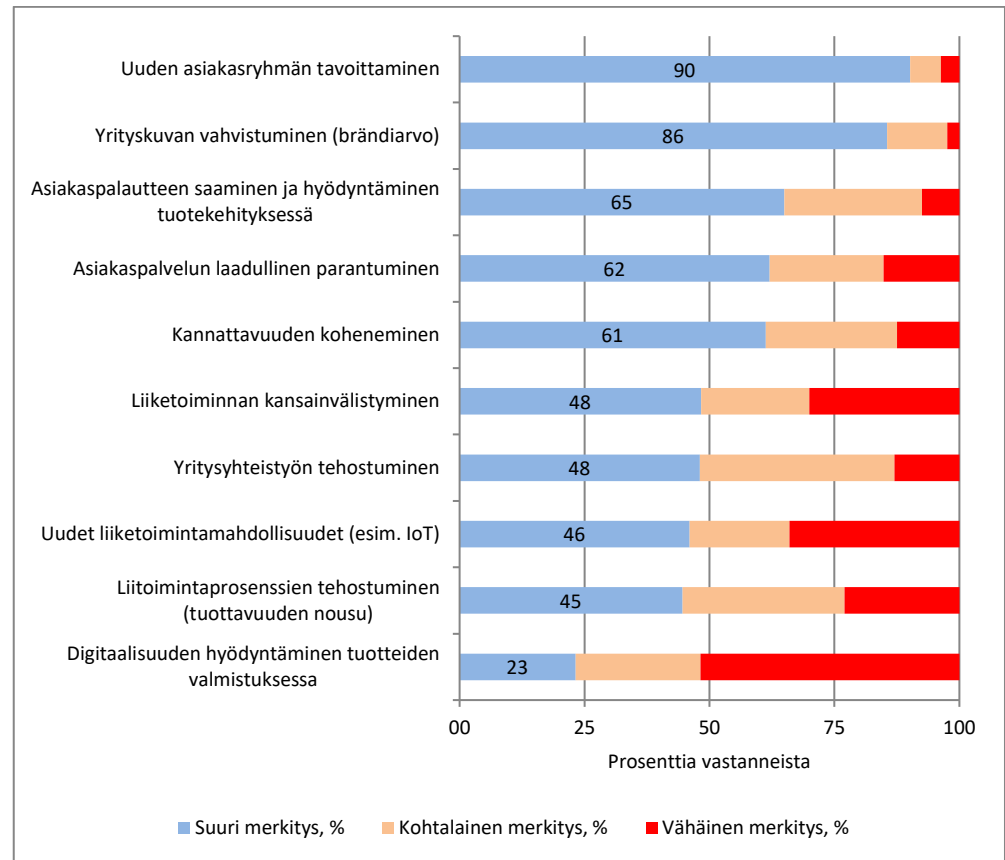
Kuvio 16 Digitaalisten palvelujen hyödyntäminen käsityöyritysten liiketoiminnassa 2017, prosenttia yrityksistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

⁴² **Pilvipalvelut** (*cloud computing*) ovat saaneet nimensä siitä, että Internet-aikakauden arkkitehtuurikuviissa Internetiä kuvaa usein pilvisymboli. Koska pilvipalvelut tuotetaan datakeskuksista ja niitä käytetään Internetin yli, tulevat ne kaavioissa sieltä ”pilvestä”. Pilvipalvelumallit vaihtelevat laskentatehon vuokrauksesta web-pohjaisiin yritys­järjestelmiin.

⁴³ **SOME-palveluista** tunnetuimpia ovat blogit, Facebook, YouTube, Wikipedia, LinkedIn ja Twitter. Monet SOME-yhteisöt (Facebook, yms.) rakentuvat kansainvälisten suuryritysten luomille alustoille. SOME- välineitä (blogit, wikit ja facebookit) voidaan ottaa käyttöön myös oman organisaation omissa verkkopalveluissa, kuten intranetissä. SOMEssa henkilö luo oman profiilin eli käyttäjätilin käytettävään palveluun. Käyttäjätilin tunnuksen luonti edellyttää vähintään nimen ja sähköpostiosoitteen antamista. Profiilin voi halutessaan piilottaa muilta käyttäjiltä. SOMEn erityispiirteisiin kuuluu, että niiden mediasisältö on joko kokonaan julkista tai se on nähtävissä vain profiilin ylläpitäjän hyväksymille tahoille. Vähintään puolijulkisia ne ovat siksi, että palvelujen käyttöehdot eivät ole käyttäjän hallittavissa ja ehdot voivat muuttua ilman palvelun käyttäjien suostumusta. Palveluun syötettyä sisältöä ei voida pääsääntöisesti poistaa.

Kuvio 17 Digitaalisen toimintaympäristön ja digitaalisten palvelujen tärkeimmät hyödyt käsityöyritysten liiketoiminnassa 2017, prosenttia yrityksistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkysely 2017).

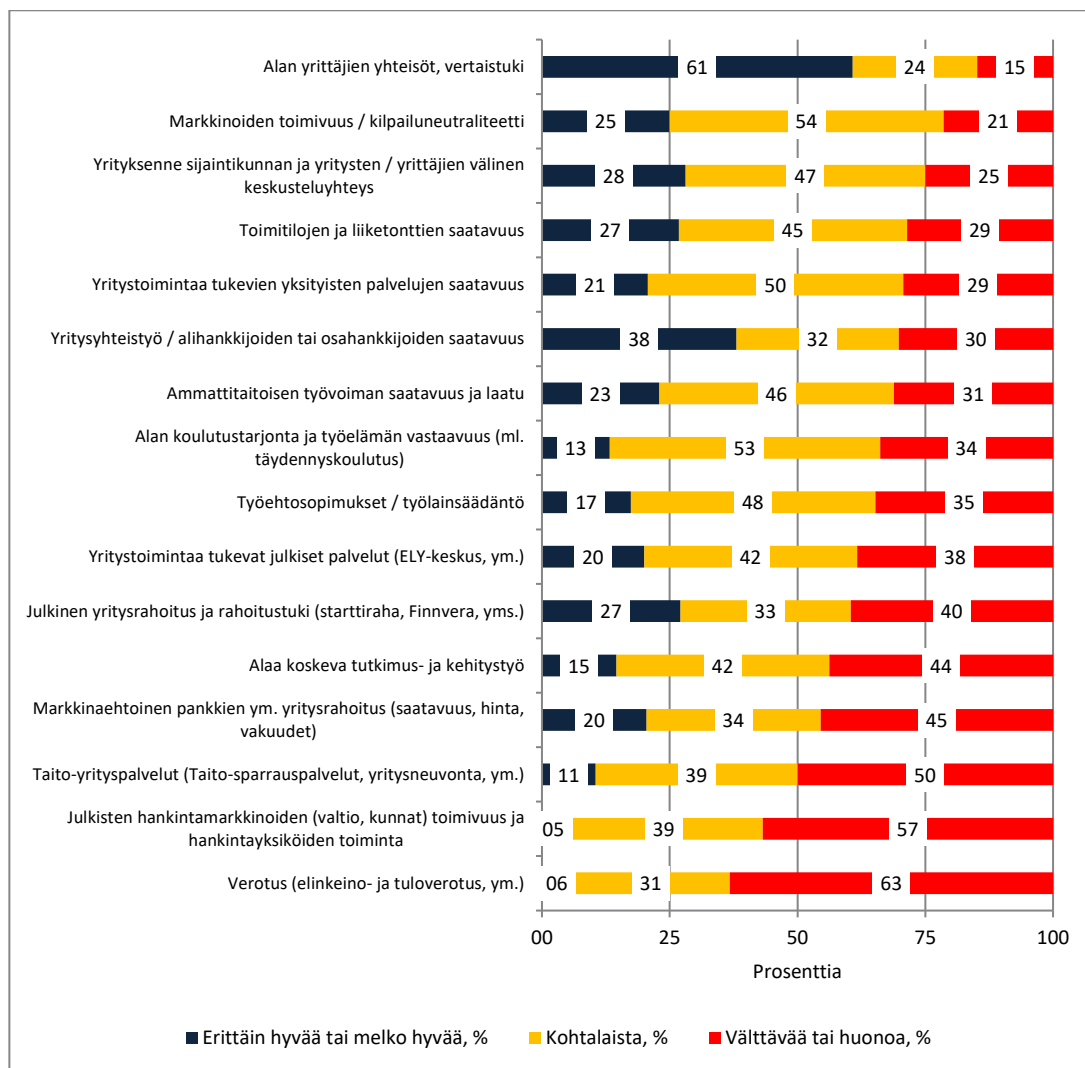

5.4 Ulkoisen toimintaympäristön kehittäminen

Yrityksen ulkoisella toimintaympäristöllä tarkoitetaan kilpailutekijöitä, joihin yksittäisen yrityksen omilla kehittämistoimenpiteillä on mahdotonta tai vaikea vaikuttaa. Ulkoisen toimintaympäristöä ja sen kehittäminen on etupäässä julkisen keskusvallan ja paikallishallinnon edustajien ja poliittisen päätöksentekijöiden varassa. Maassa vallitseva hyvä oikeudellinen kehys, yleinen turvallisuus, markkinoilla valitseva kilpailuneutraaliteetti, tehokkaasti ja tasapuolisesti toimiva julkinen virkamieskoneisto ovat yritysystävällisen toimintaympäristön tunnusmerkkejä.

Vuoden 2017 yrittäjäkyselyjen tulosten mukaan käsityöalan yrittäjät pitävät ulkoisessa toimintaympäristössä myönteisimpinä asioina alan yrittäjien keskinäistä vertaistukea. Yrittäjät ovat kohtuullisen tyytyväisiä markkinoiden toimivuuteen, yrityksen sijaintikunnan ja yritysten väliseen keskusteluyhteyteen sekä toimitilojen ja liiketonttien saatavuuteen, yritystoimintaa tukevien palvelujen saatavuuteen (tilitoimistot, yms.) sekä alihankkijoiden ja osahankkijoiden saatavuuteen. Eniten parannettavaa on verotuksessa ja julkisten hankintamarkkinoiden toimivuudessa (Kuvio 18).

Kuvio 18 Käsityöalan yrittäjien näkemykset yleisestä toimintaympäristöstä (yritysilmastosta) saldolu-
vuilla mitattuna 2017 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

Verotuskysymykset

Käsityöalan yrittäjien mielestä **verotuksessa** olisi eniten parantamisen varaa. Tällä tarkoitetaan ensisijaisesti arvonverotuksen kohtuullistamista ja toissijaisesti myös elinkeinoverotukseen (yrittäjän verotukseen) kuuluvia asioita (Kuvio 14). Kirjallisissa vastauksissa korostettiin, että arvonlisäverotus on kuluttajamarkkinoilla toimiville käsityöyrityksille liian korkea, koska kysymys on lähinnä työn verottamisesta. Tilanne on erilainen pääomavaltaisessa tehtaan sarjatuotannossa, jossa työn osuus toiminnan kokonaiskustannuksista on huomattavasti pienempi.

Arvonlisäverotuksessa tilikauden liikevaihdon perusteella laskettavan verovelvollisuuden alarajaa nostettiin 10 000 euroon vuonna 2016, minkä on katsottu suosivan lähinnä sivutoimisia yrittäjiä. Samalla verovelvollisuuden euromääräiseen alarajaan liittyvä verohuojennuksen yläraja nousi 30 000 euroon. Liukuvaa alarajahuojennusta sovelletaan silloin, kun yrityksen liikevaihto ylittää verollisen toiminnan 10 000 euron alarajan, mutta on alle 30 000 euroa. Tämä ei ole ehkä riittävä päätoimiselle yrittäjälle, jolta edellytetään hieman suurempaa liikevaihtoa.

Taitoliiton yrittäjäkyselyn kirjallisissa vastauksissa alan monet yrittäjät korostivat, että 24 prosentin arvonlisävero on käsityöalalla ylipäätään korkea, mutta arvonlisäverottoman toiminnan alarajan nostaminen 10 000 euroon on näpertelyä. Esimerkiksi Suomen Pienyrittäjät on esittänyt arvonlisäverottoman myynnin alarajan nostamista 37 000 euroon.⁴⁴ Suomen Yrittäjät on suhtautunut puolestaan myönteisesti arvonlisäveron liukuvan alarajahuojennuksen nostamiseen 50 000 euroon, mikä koskisi heidän arvionsa mukaan noin 60 000 yrittäjää Suomessa.⁴⁵

Vaatimukset arvonlisäveron kohtuullistamisesta tuntuvat oikeutetuilta. Toisaalta verotuksen alentamiseen sisältyy monia käytännön hankaluuksia. Ensinnäkin erilaiset verokannat ja arvonlisäverollisen toiminnan alarajat monimutkaistavat verotusta. Toiseksi pienet muutokset tai huojennukset eivät paranna päätoimisten yrittäjien asemaa ja ne voivat vääristää jopa kilpailutilannetta. Tämä kävi ilmi kyselystä, jonka mukaan vain neljännes vastaajista koki hyötynensä paljon verohuojennuksista, mutta 40 prosenttia ei kokenut hyötynensä niistä lainkaan.

Vuoden 2017 alussa siirryttiin myös **maksuperusteiseen arvonlisäverotuksen tilitykseen** niiden yritysten osalta, joiden liikevaihto on enintään 500 000 euroa vuodessa. Tämä tarkoittaa sitä, että vero maksetaan vasta, kun rahat on saatu myytävästä palvelusta tai tuotteesta. Uudistuksella pyritään pienentämään pitkistä maksuajoista aiheutuvia likviditeettiongelmia pk-yrityksissä, mutta myöskään siirtymisellä maksuperusteiseen arvonlisäveron tilitykseen ei ole Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan sanottavia myönteisiä vaikutuksia käsityöalalla.

Yli 50 prosenttia kyselyyn vastanneista totesi, että maksuperusteisella arvonlisäverojen tilityksellä ei ole lainkaan vaikutusta. Osasyynä on ilmeisesti se, että suuri osa käsityöyrittäjien asiakkaista on yksityisiä kotitalouksia ja myynti on fyysisestä toimipaikasta tai tietoverkon kautta tapahtuvaa suoramyyntiä, johon ei liity maksuaikatauluja, kuten yritysten ja muiden yhteisöjen välisessä tavara- ja palvelumyynnissä. Toisaalta pk-yritysten ahdingkoa pidentyvien maksuaikojen paineessa on helpotettu uudella maksuaikalalla, joka tuli voimaan jo toukokuussa 2016.⁴⁶

Tuloverotus

Suomessa yhteisöt, kuten osakeyhtiöt ja osuuskunnat ovat maksaneet tuloveroa niiden veronalaisten tulojen ja vähennyskelpoisten menojen erotuksena laskettavasta voitosta 20 prosentin verokannan mukaan vuodesta 2014 lukien. Yhteisöverotus on keventynyt 10 viime vuoden aikana kuusi prosenttiyksikköä, ja se on nykyään alle EU-maiden aritmeettisen keskiarvon (21,87 %). Käsityöyrityksistä kuitenkin valtaosa on yksityisiä toiminnimiä ja henkilöyhtiöitä (avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö), jotka eivät ole hyötynet kannustavasta yhteisöveron laskusta.

Toiminimiyrittäjiä ja henkilöyhtiöiden yhtiömiehiä verotetaan ansiotuloverotuksen mukaan sen jälkeen, kun tuloista on vähennetty pääomatulon osuus. Jos yrittäjällä ei ole

⁴⁴ Ks. www.pienyrittajat.fi kannanottoja

⁴⁵ Suomen Yrittäjät järjestönä ei sen sijaan kannata yleisen alarajan nostoa 10 000 eurosta ylöspäin, koska se aiheuttaisi epätasa-arvoa pienyritysten välille ja haittaisi kasvua (ks. www.yrittajat.fi tiedote 19/08/2016).

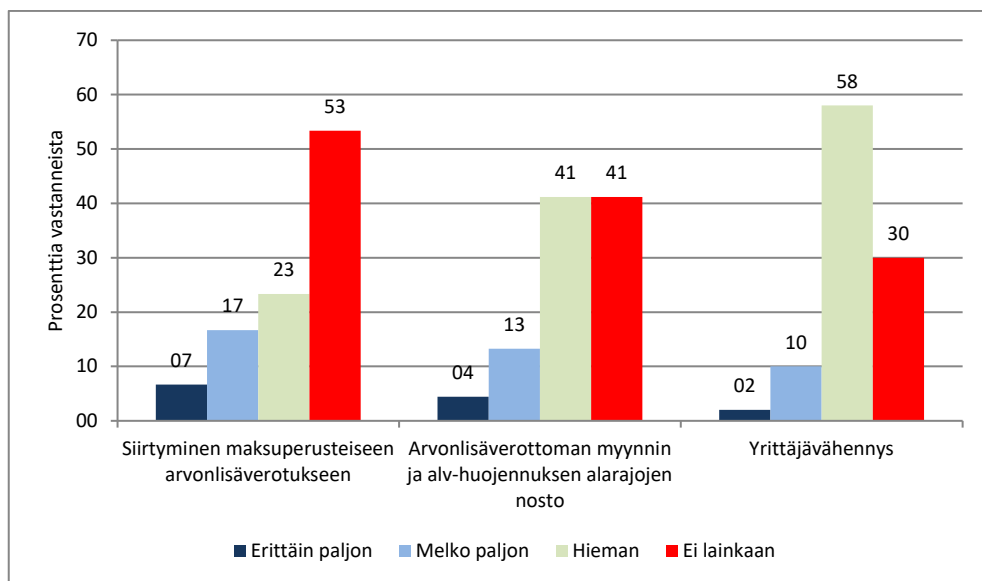
⁴⁶ Toukokuusta 2016 lähtien yritysten välisten laskujen maksuaika lyheni enintään 30 päivään (aiemmin 60 päivää), ellei siitä ole erikseen sovittu muuta.

palkattua työvoimaa ja vähän käyttöomaisuutta, tuloja verotetaan lähinnä ansiotuloverotuksen mukaan, vaikka yrittäjä kantaa täyden riskin toiminnastaan. Siksi pelkät palkkaverotukseen tehdyt pienet kevennykset eivät riitä yrittäjille, vaan tarvitaan muita toimia. Yrittäjien verotusta onkin kevennetty vuonna 2017 voimaan tulleella viiden prosentin ylimääräisellä yrittäjävähennyksellä.⁴⁷

Yrittäjävähennys tarkoittaa sitä, että veronalaiseksi tulokseksi katsotaan 95 prosenttia aiemman 100 prosentin sijasta. Taitoliiton yrittäjäkyselyt kuitenkin osoittavat, että uudella viiden prosentin yrittäjävähennyksellä on käsityöalan yrittäjille yllättävän rajallinen merkitys. Ainoastaan runsaat kymmenen prosenttia totesi, että yrittäjävähennys parantaa paljon yrityksen toimintaedellytyksiä. Noin 30 prosenttia oli sitä mieltä, että asialla ei ole lainkaan vaikutusta, mutta heistä monet toimivat osakeyhtiöissä, joiden yrittäjäomistajat eivät hyödy yrittäjävähennyksestä.⁴⁸

Yrittäjävähennys kuitenkin pienentää verotuksellisia eroja osakeyhtiömuotoisen toiminnan ja muiden yritysmuotojen välillä. Ylipäätään tavoitteena tulisi olla mahdollisimman yksinkertainen, tasapuolinen ja neutraali verojärjestelmä, jossa investoinnit toteutetaan kannustavassa toimintaympäristössä puhtaasti liiketaloudellisin perustein. Yksinkertainen verojärjestelmä vähentää verosuunnittelun tarvetta, lisää ennustettavuutta ja veronmaksajien tasa-arvoisuutta, mahdollistaa verotusta vääristävien vähennysten karsimisen ja vähentää yritys- ja verotukien tarvetta.⁴⁹

Kuvio 19 Käsityöyrittäjien näkemykset arvonlisä- ja tuloverotukseen tehdyistä muutoksista 2016-17 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

Kilpailukykysojimus

Suomen hallituksen ajamaan ja keskeisten työmarkkinajärjestöjen kesällä 2016 solmimaan kilpailukykysojimukseen sisältyi yksityisen työnantajan **sosiaaliturvamaksujen** asteittain alennus siten, että sosiaaliturvamaksu alenee 2017–2019 vähintään prosenttiyksikön ja vuodesta 2020 alkaen alennus on pysyvästi vähintään 0,58 prosenttiyksikköä, mikä

⁴⁷ Suomen Yrittäjien esittämien arvioiden mukaan viiden prosentin yrittäjävähennys koskee 130 000 yrittäjää.

⁴⁸ Osakeyhtiöissä yrittäjät ottavat tulot palkkoina ja maksamalla osinkoa yrityksen vapaasta pääomasta.

⁴⁹ Pitkällä aikavälillä yksinkertainen ja selkeä verojärjestelmä pitää verorasituksen parhaiten kilpailukykyisenä.

alentaa sosiaaliturvamaksun 1,54 prosenttiin. Samalla työnantajan **työeläkemaksua** alennetaan 1,2 prosenttiyksikköä vuosina 2017-2020. **Työttömyysvakuutus** pienenee puolestaan 0,85 prosenttia vuosina 2017–2018.

Toimenpiteillä on pyritty parantamaan yritysten toimintaedellytyksiä ja vaikuttamaan halun palkata uutta henkilökuntaa. Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan välillisten työvoimakustannusten alennukset parantavat kuitenkin vain rajallisesti käsityöalan yritysten asemaa, eivätkä ne vaikuta merkittävästi halun palkata uusia työntekijöitä. Noin kaksi kolmasosaa ilmoitti, että välillisten työvoimakustannusten alennuksilla ei ole lainkaan vaikutusta. Pääsyyinä on, että valtaosa käsityöalan yrittäjistä on itsensä työllistäjiä, joilla ei ole tarvetta palkata uusia työntekijöitä.

Muillakin kilpailukyky sopimuksen asiakohdilla on melko pieni vaikutus käsityöalan yritysten ja yrittäjien asemaan. Niihin kuuluvat **työajan pidennys 24 tunnilla** palkkoja muuttamatta ja palkkojen jäädytys vähintään vuodeksi, sillä työ- ja virkaehtosopimusten (TES) voimassaoloa jatketaan 12 kuukaudella ilman palkkojen muutoksia. Myöskään kilpailukyky sopimuksen uusilla työnantajavelvoitteilla, jotka liittyvät irtisanottujen työntekijöiden **muutosturvaan** (koulutuskorvaus)⁵⁰ ja **työterveyshuollon palvelujen** jatkumiseen,⁵¹ ei ole juuri vaikutusta käsityöaloilla.

Kilpailukyky sopimukseen liittyy myös nuorten naisten työnantajille **perhevapaista maksettava 2 500 euron kertakorvaus**. Huhtikuussa 2017 voimaan tullut uudistus on tehty naisten tasa-arvon edistämiseksi työelämässä ja sillä tasataan työntekijän perhevapaista työnantajille aiheutuvia kustannuksia. Tukea annetaan työnantajille, jotka maksavat työ- tai virkaehtosopimuksen taikka työsopimuksen perusteella palkkaa vähintään yhdeltä kuukaudesta äitiysrahakauden aikana.⁵² Uudistuksella voi olla merkitystä niille käsityöalan yrittäjille, jotka toimivat työnantajina.

Vaikka kilpailukyky sopimuksella ja siihen liittyvillä työnantajan sivukulujen alennuksilla ei ole suurta vaikutusta, esiintyy käsityöalalla jonkin verran tyytymättömyyttä työolainsäädäntöön ja voimassa oleviin työehtosopimuksiin nähden. Asia voi liittyä työmarkkinoiden joustamattomuuteen tai työehtosopimusten yleissitovuuteen. Suomen hallituksen alkuperäisenä tavoitteena kuitenkin oli, että paikallisesti ja työpaikkakohtaisesti voitaisiin sopia nykyistä joustavammin työajoista, palkoista, palkanlisistä ja muista korvauksista, ja niistä voitaisiin säätää lailla.

Paikallisen sopimisen osalta kilpailukyky sopimuksen teksti jäi valitettavasti monella tapaa epäselväksi ja keskeneräiseksi, vaikka Suomen Yrittäjien syksyllä 2015 tekemän jäsenyrittäjäkyselyn mukaan yli 90 prosenttia tiedusteluun vastanneista pk-yrityksistä oli halukas

⁵⁰ Irtisanottujen henkilöiden **muutosturva** paranee siten, sillä heille on tarkoitus antaa koulutusta (koulutuskorvausta) työllistymisen edistämiseksi. Uudistus koskee kuitenkin vain yrityksiä ja julkisyhteisöjä, joissa työskentelee vähintään 30 henkilöä edellyttäen, että henkilön työsuhte on kestänyt vähintään viisi vuotta.

⁵¹ **Työterveyshuoltoa** laajennetaan koskemaan tuotannollisin ja taloudellisin syin irtisanottuja työntekijöitä siten, että he saavat käyttää työterveyshuollon palveluja kuuden kuukauden ajan työntekovelvoitteen päättymisestä, jos työsuhte on kestänyt vähintään vuoden.

⁵² Lisäedellytyksenä on, että työntekijän työ- tai virkasuhde on kestänyt vähintään kolme kuukautta ennen äitiysrahakauden alkua ja että se perustuu vähintään vuodeksi tehtyyn työsopimukseen. Sen lisäksi työajan tulee olla äitiysrahakauden alkaessa vähintään 80 prosenttia alan kokoaikaisen työntekijän säännöllisestä työajasta. Tukea maksetaan vastaavin edellytyksin myös adoptioäidin työnantajalle.

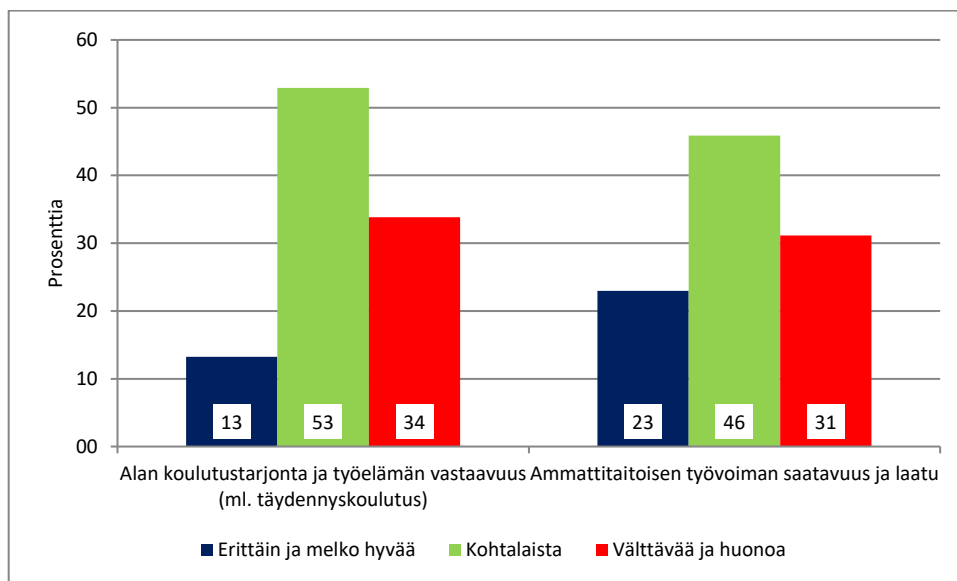
sopimaan asioista yhdessä henkilöstön kanssa työehtosopimuksesta poiketen. Kilpailukyky sopimus ei merkinnyt muutoksia myöskään sosiaalipalkkoihin, joita ovat vuosilomapalkat, lomarahat, työajan lyhennys (palkalliset vapaapäivät ja ns. pekkaspäivät) sekä sairausajalta maksettavat palkat.⁵³

Käsityöalan työvoima- ja koulutuskysymykset

Yrittäjäkyselyjen mukaan ammattitaitoisen työvoiman saatavuus ja laatu on pääasiassa hyvää tai kohtalaista (Kuvio 20). Tosin **koulutustarjonta** ei ole vastannut kaikilta osin yritysten todellisia tarpeita, joten koulutuslaitosten tulisi toimia tiiviimmässä yhteistyössä yritysten kanssa ja oppisopimuspohjaista (mestari-kisälli) koulutusta kannattaisi kehittää ja hyödyntää aiempaa enemmän. Kysyntää olisi enemmän käytännön tekijöille ja valmistajille eikä vain suunnittelijoille. Huolena on, osaajat ovat kokonaan loppumassa määrättyiltä toimialoilta (mm. kankaankudonta, modisti).

Taitoliiton vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin vastanneilla yrittäjillä oli itsellään varsin korkea koulutus, sillä 55 prosenttia vastanneista oli suorittanut alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon (ammattikorkeakoulu, yliopisto). Keskiasteen tutkinto oli 35 prosenttia ja perusasteen tutkinto (peruskoulu, yms.) kymmenellä prosentilla. Toisaalta vain 70 prosentilla yrittäjäkyselyihin vastanneista oli sellainen käsityö- ja muotoilualan pohjakoulutus, mikä vastasi suoraan heidän nykyistä toimialaansa yrittäjänä. Noin 30 prosentilla oli muunlainen koulutus.

Kuvio 20 Käsityöyrittäjien näkemykset työvoiman saatavuuteen, koulutukseen ja työolainsäädäntöön liittyvissä asioissa 2017 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

Julkiset hankinnat

Valtaosa käsityöalan yrittäjistä näki epäkohtia **julkisten hankintamarkkinoiden** (valtio, kuntayhteisöt ja muut julkiset hankintayksiköt⁵⁴) toimivuudessa ja hankintayksiköiden

⁵³ Sosiaalipalkat perustuvat työehtosopimuksiin ja vuosilomalakiin. Myös uuden työntekijän palkkaamiseen liittyvä koeaika on koettu monien yrittäjien keskuudessa liian lyhyeksi.

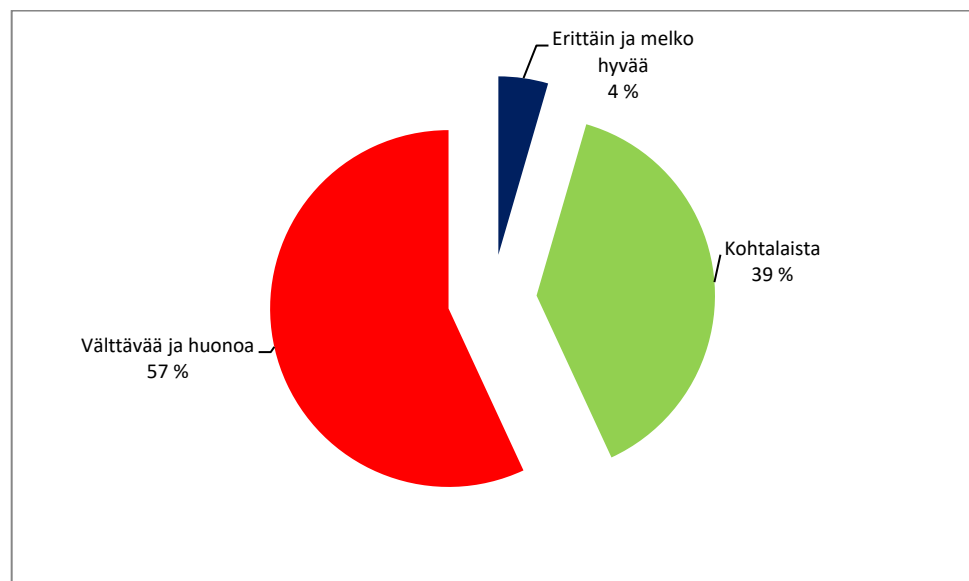
⁵⁴ Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetussa laissa määritellyjä **hankintayksiköitä** ovat myös uskonnolliset yhteisöt, julkisoikeudelliset laitokset sekä julkista tukea saavat yksityiset oikeushenkilöt (mm. järjestöt).

toiminnassa. Kyselyssä ei tiedusteltu julkisten hankintojen merkityksestä käsityöyrityksille eikä julkisten hankintayksiköiden toimintaa tarkasteltu muutenkaan tarkemmin. Suomen hankintalaki on kuitenkin uudistunut vuoden 2017 alusta lukien. Säännösmuutoksilla on haluttu parantaa pk-yritysten osallistumismahdollisuuksia julkisiin hankintoihin sekä joustavoittaa hankintamenettelyjä.

Hankintaa ovat tavaroiden ja palvelujen ostaminen, vuokraaminen, toiminta sekä urakalla teettäminen taloudellista vastiketta vastaan. Hankintaa ei ole omana työnä tekeminen, palkkaaminen työsuhteeseen, rakennusten tai muun kiinteän omaisuuden hankinta ja vuokraus, välimies- ja sovittelumenettelyt tai tutkimus- ja kehittämisspalvelut määrätyn edellytyksin. Hankintalakia sovelletaan aina, jos hyödykettä ostetaan markkinoilta rahallista vastiketta vastaan riippumatta siitä, onko toisena osapuolena yksityinen yritys tai toinen hankintaviranomainen.⁵⁵

Pienhankinnat on vapautettu hankintalain soveltamisalasta, millä on haluttu vähentää hankintojen kokoon nähden kohtuutonta hallinnollista byrokratiaa, kustannuksia ja näennäiskilpailutuksia. Tämä tarkoittaa kansalliset kynnyksiarvot alittavia hankintoja, joiden ennakoitu arvo on esimerkiksi tavaroissa ja palveluissa alle 60 000 euroa.⁵⁶ Tämä ei silti tarkoita sitä, että kynnyksiarvon alittuminen vapauttaisi hankintayksikön kilpailuttamisvelvollisuudesta. Pelisäännöt määräytyvät silloin vain kunkin hankintayksikön omien hankintäsääntöjen ja -ohjeiden mukaan.

Kuvio 21 Käsityörittäjien näkemykset julkisten hankintamarkkinoiden toimivuudesta 2016-17 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

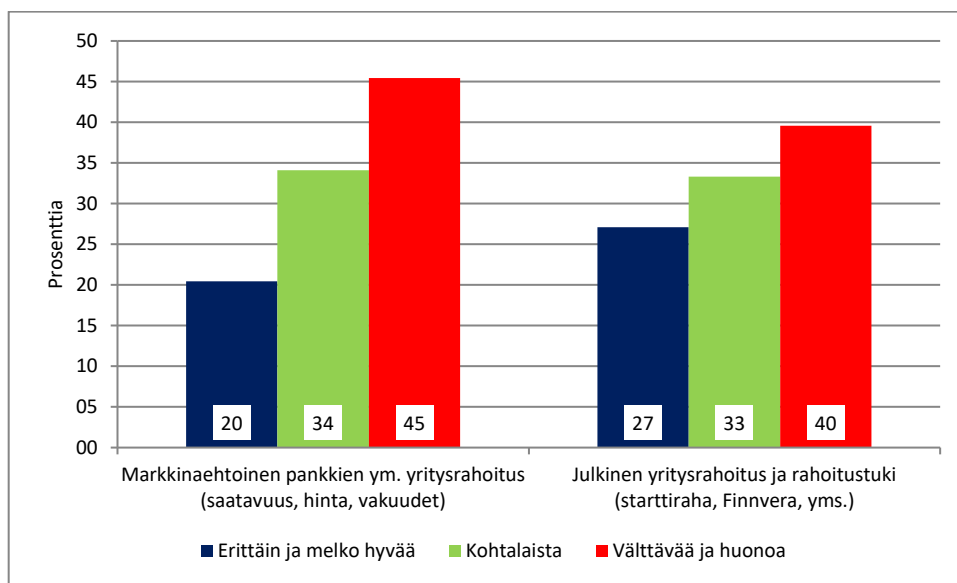
⁵⁵ Poikkeuksen muodostavat tärkeät valtion turvallisuuteen liittyvät hankinnat, salassa pidettävät hankinnat tai ETA:n alueen ulkopuolella olevat hankinnat. Hankintalakia ei myöskään sovelleta hankintaan, joka tehdään **sidosyksiköltä**, johon hankintayksikkö käyttää määräysvaltaa kuten omiin toimipaikkoihinsa.

⁵⁶ Julkiset hankinnat jaetaan kolmeen pääryhmään. **EU-hankinnat** ovat EU-kynnyksiarvot ylittäviä hankintoja. **Kansalliset hankinnat** ovat Suomen kansallisten kynnyksiarvot ylittäviä hankintoja, jotka jäävät EU-kynnyksiarvojen alapuolelle. Kansallisiin hankintoihin sovelletaan joustavampia menettelyjä kuin EU-hankintoihin ja niistä ilmoitetaan vain kansallisesti. **Pienhankinnat** ovat kansalliset kynnyksiarvot alittavia hankintoja, joihin ei sovelleta hankintalakia.

Yritysrahoituksen ongelmat

Käsityöalan yrittäjät eivät olleet täysin tyytyväisiä markkinaehtoiseen pankkien yritysrahoitukseen, mutta myös julkinen yritysrahoitus- ja yritystukijärjestelmä (Finnvera, starttiraha, yms.) kaipaisi Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan kehittämistä (Kuvio 22). Käsityöyritykset, kuten muutkin pk-yritykset tarvitsevat rahoitusta käyttöpääomaksi, sekä tarpeellisiin käyttöomaisuusinvestointeihin ja muihin kehittämishankkeisiin. Rahoituksen saatavuudella ja ehdoilla on kuitenkin suora vaikutus siihen, miten yritykset kykenevät toteuttamaan erilaisia hankkeita.

Kuvio 22 Käsityöyrittäjien näkemykset markkinaehtoisesta (pankkien) yritysrahoituksesta ja julkisesta yritysrahoitus- ja yritystukijärjestelmästä 2017 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

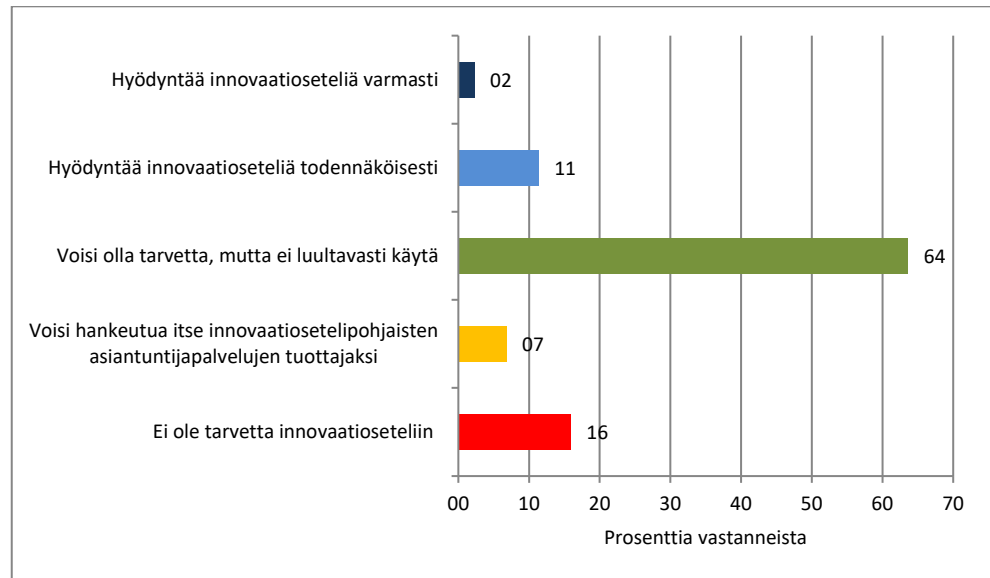
Hyvätkin ideat voivat jäädä toteutumatta rahoitukseen saatavuutta ja ehtoja koskevien vaikeuksien takia. Esimerkiksi julkisen yritystoiminnan tuen osalta Tilastokeskuksen tilastot vuodelta 2015 osoittavat selvästi, että alle kymmenen henkilöä työllistävistä mikroyrityksistä alle seitsemän prosenttia oli saanut jotain yritystukea. Osuus olisi paljon pienempi, jos tarkastelun kohteena olisivat alle viiden henkilön yritykset tai yksinyrittäjät. Sen sijaan 10-49 työllistävistä yrityksistä yritystukea oli saanut joka neljäs ja suurista ja keskisuurista yrityksistä lähes joka toinen.

Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus Tekes aloitti lokakuussa 2016 puolestaan kaksivuotisen kokeiluhankkeen, jossa pk-yritys voi hankkia 5 000 euron arvoisella **innovaatiosetelillä** palveluja valitsemaltaan asiantuntijalta (ulkopuolinen yritys, tutkimusorganisaatiot, yms.). Innovaatiosetelillä voisi olla käyttöä, jos käsin tehtyjä tuotteita tuottava yritys haluaisi käyttää innovaatiosetelipohjaista rahoitusta ostaakseen asiantuntijapalveluja ulkopuoliselta muotoilualan yrityksiltä. Toisaalta myös käsityöyrittäjä voisi myydä osaamistaan toisille yrityksille.

Taitoliiton yrittäjäkyselyn innovaatioseteliä koskeva kysymys herätti käsityöyrittäjissä jonkin verran kiinnostusta, sillä vastanneista joka kymmenes ilmoitti hyödyntävänsä innovaatioseteliä varmasti ja todennäköisesti. Peräti 60 prosenttia arveli, että innovaatiosetelille voisi olla tarvetta, vaikka sitä ei luultavasti tulla käyttämään. Yhtenä syynä voi

olla, että yrittäjät eivät usko yksinyrittäjien saavan innovaatioaseteleitä. Muutamit vastanneista ilmoittivat, että he voisivat toimia itse Tekesin innovaatioasetelipohjaisten asiantuntijapalvelujen tuottajina toisille yrityksille.

Kuvio 23 Käsityöyrittäjien näkemykset Tekesin innovaatioasetelistä 2017 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017)

5.5 Tulevaisuuden näkemyksiä ja haasteita

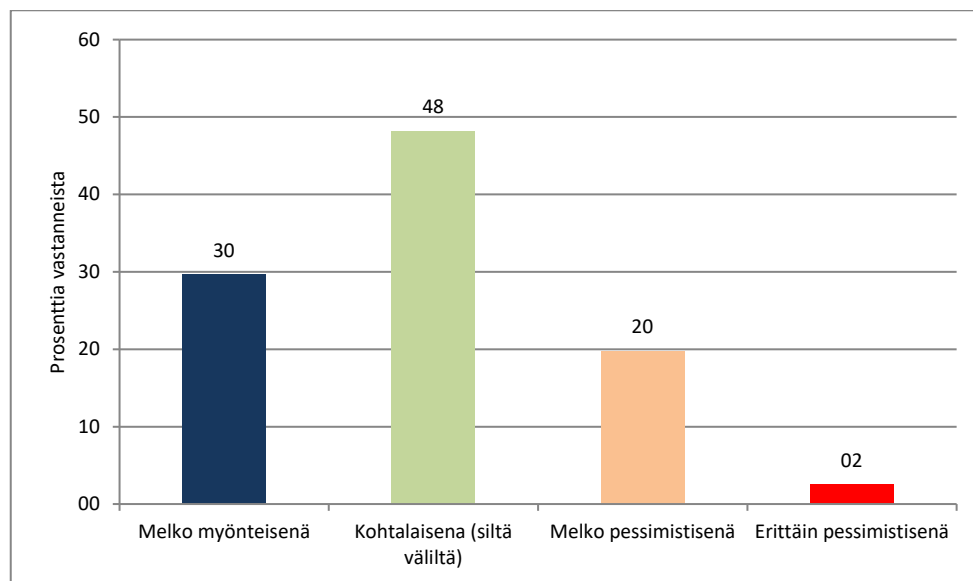
Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan yrittäjät suhtautuvat alan tulevaisuuteen varsin maltillisesti. Myönteisesti tulevaisuuteen suhtautuvia on hieman enemmän kuin pessimistejä, mutta pääosa asettuu keskivälille (Kuvio 24). Käsityöyrittäjänä toimimisen päällimmäiset haasteet koskevat yleistä taloudellista tilannetta, kuluttajien ostovoiman ja ostokäyttäytymisen muutoksia, kotimarkkinoiden pienuutta. Seuraavaksi tärkeimpinä eksistentiaalisina haasteina pidetään verotusta, ulkomaista halpatuontia (ml. verkkokauppa) ja vääristynyttä hintakilpailua.

Osa yrittäjistä nosti esille korkeat työvoimakustannukset, jotka estävät työllistämisen sekä raskaat eläkevakuutusmaksut ja yrittäjän sosiaaliturvaan liittyvät puutteet. Kova hintakilpailu ja yrittäjänä toimimisen suhteellinen kalleus johtavat pitkiin työpäiviin ja yrittäjän uupumiseen, jolloin aikaa ei ole uusiutumiseen ja toiminnan kehittämiseen. Jotkut yrittäjät uskovat, että alan harrastelijat sotkevat markkinoita. Osa yrittäjistä kokee myös, että käsityötä ammattina ei arvosteta riittävästi, mikä heijastuu alan koulutuksen vetovoimaan ja päättäjien vähäiseen kiinnostukseen.

Osa yrittäjistä haluaa Taitoliitolta vankempaa ja määrätietoisempaa edunvalvontaa esimerkiksi yrittäjien verotuskysymysten ja toimeentulon (sosiaaliturvan) osalta, mikä voisi tarkoittaa aktiivista yleistä keskustelua, yhteistyötä muiden yrittäjäjärjestöjen kanssa ja yhteydenpitoa päättäjiin. Myös käsityöalan koulutusta voisi lähteä muokkaamaan enemmän yhdessä alan yrittäjien kanssa. Jotkut yrittäjistä ovat toivoneet näkyvää kampanjointia kuluttajille käsityöyrittäjien tuotteiden ja palvelujen puolesta esimerkiksi osana Suomen satavuotisjuhlaa.

Ylipäätään yrittäjät pitävät tärkeänä kuluttajien tietoisuuden lisäämistä suomalaisen käsityöhön liittyvästä osaamisesta, sillä yleistä julkisuuskuvaa värittävät yhä edelleen näkemykset askartelusta, näpertelystä ja rätti –bisneksestä. Osa kyselyihin vastanneista kiinnitti huomiota Taito Shop –toiminnan kehittämiseen. Vaarana on nähty muun muassa Taito Shop –ketjuun kuuluvien myymälöiden muuttuminen samanlaisiksi kaikkialla Suomessa ja paikallisen omaleimaisuuden katoamista, joskin tämän kehityksen vaikutuksesta asiakaskuntaan ei ole tehty selvityksiä.⁵⁷

Kuvio 24 Käsityöyrittäjien näkemykset alan yrittäjyyden tulevaisuudesta Suomessa 2017 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2017).

⁵⁷ Taito Shop -ketjuun kuuluu 20 myymälää eri puolella Suomea. Taito Shop –myymälät ovat Taitojärjestön liiketoiminnan brändi, joka perustettiin vuonna 2000 TEM:n rahoittaman hankkeen tuloksena. Myymälät ovat olleet merkittäviä yhteistyökumppaneita käsityöläisille ja pienyrittäjille. Myymälöiden tuotto menee kokonaisuudessaan käsityöyrittäjyyden ja -kulttuurin edistämiseen. Tuotteiden suunnittelusta vastaavat kotimaiset muotoilijat ja käsityöläiset. Valmistus tapahtuu pääosin käsityövaltaisissa yrityksissä eri puolella Suomea (ks. www.taitoshop.fi).

Lähteitä

Mm.

Kauppa- ja teollisuusministeriö: Käsityörittäjyys Suomessa 2000-luvulla, Yritykset ja alan keskeiset kehityslinjat, KTM:n julkaisuja 10/2005 (toim. Pekka Lith, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith), Helsinki 2005.

Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry: Käsityöalan yrittäjäkyselyt 2017.

Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry: Käsityö- ja muotoilualan yrittäjä 2015 –selvitys. (www.taito.fi).

Suomen Yrittäjät ry: IPR-kysely 2008, Helsinki 2008. (www.yrittajat.fi)

Suomen Yrittäjät ry: Työmarkkinat toimiviksi, työnteko kannattavaksi, työllistäminen helppoksi, Helsinki 2014

Suomen Yrittäjät, Finnvera Oyj ja työ- ja elinkeinoministeriö: Pk-yritysbarometri talvi 2017, Helsinki 2017.

Teollisuustaitteen Liitto Ornamo: Muotoilualan suhdannekatsaus 2016 (toim. Pekka Lith, Lith Consulting Group), Helsinki 2016. (www.ornamo.fi)

Teollisuustaitteen Liitto Ornamo: Muotoilualan työmarkkinat 2016 (toim. Pekka Lith, Lith Consulting Group), Helsinki 2017. (www.ornamo.fi)

Tilastokeskus: Toimialaluokitus TOL 2008, käsikirjoja 4. (www.tilastokeskus.fi)

Tilastokeskus: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen, alueellisen yritystoimintatilaston, aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilaston, yritys- ja toimipaikkarekisteri YTR:n ja kansantalouden tilinpidon tietoja 2000-luvulta.

Työ- ja elinkeinoministeriö: Kasvuyrityskatsaus 2012, TEM:n julkaisuja 20/2012, Helsinki 2012. (www.tem.fi)

Työ- ja elinkeinoministeriö: Toimiala Online -palvelun tilastoja 2000-luvulta.

Liite 1: Käsityöalan vuoden 2017 yrittäjäkyselyt

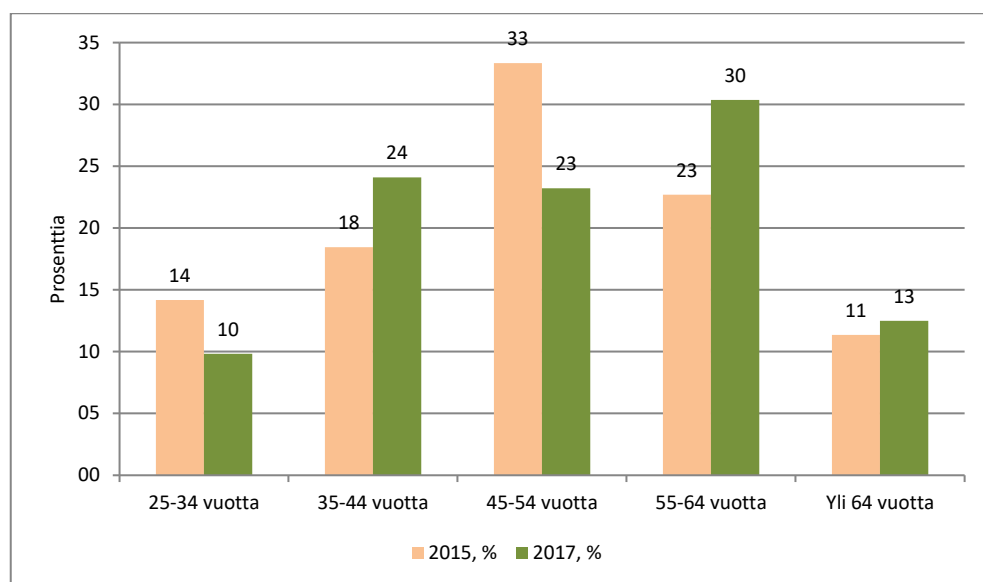
Taitoliiton Käsi- ja muotoilualan yrittäjyyttä ja markkinatilannetta kartoittava kysely suoritettiin tammi-helmikuussa 2017 avoimen nettilinkin kautta. Määräaikoihin mennessä kyselyyn saatiin 112 vastausta, joista muutamat vastasivat vain yrittäjän ja / tai yrityksen profiilia koskeviin peruskysymyksiin. Vastajat eivät siis vastanneet eri syistä johtuen kaikkiin kysymyksiin, mutta heidän antamansa vastaukset ovat mukana loppuraportissa. Vastanneiden kokonaismäärä oli hieman pienempi kuin vuonna 2015, jolloin kyselyyn saatiin yhteensä 141 vastausta.

Vastaajien taustat

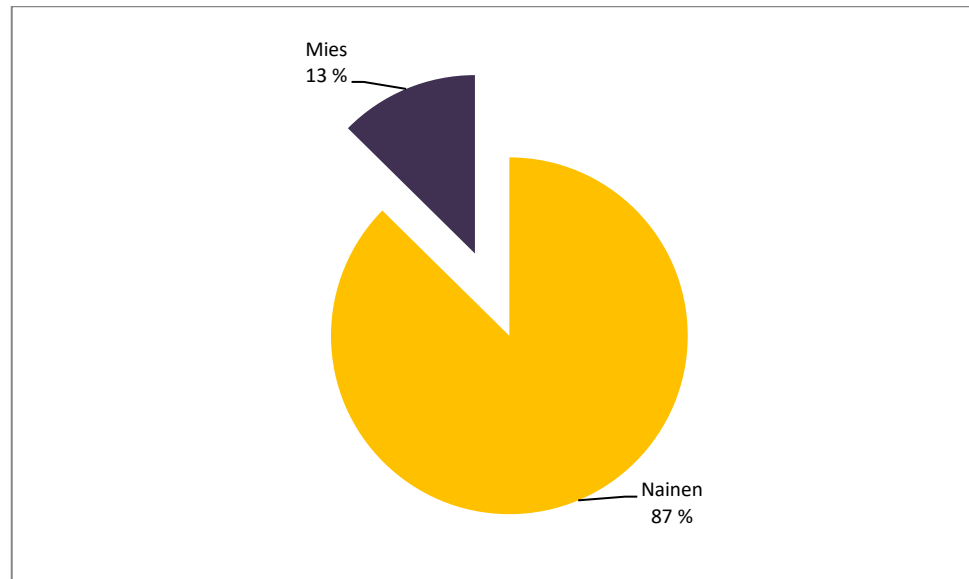
Vuoden 2017 kyselyyn vastanneista 43 prosenttia oli täyttänyt 55 vuotta. Vastajat olivat keskimäärin hieman vanhempia kuin vuoden 2015 kyselyssä (Kuvio 1). **Sukupuolen** mukaan tarkasteltuna 86 prosenttia vastaajista oli naisia ja 13 prosenttia miehiä (Kuvio 2). Kyselyistä saatu näkemys yrittäjien sukupuolijakaumasta ei vastaa todellisuutta, sillä toimiala on jakaantunut selvästi miesten ja naisten toimialoihin. Naisten toimialoja ovat vaatteiden, tekstiilien ja keraamisten tuotteiden valmistus, minkä lisäksi naisyrittäjiä on paljon esimerkiksi lasi- ja nahkatuotteiden valmistuksessa.

Vahvoja miesten toimialoja ovat sitä vastoin veneiden rakentaminen sekä soitinten, urheiluvälineiden, kivi- ja metallituotteiden valmistus, minkä lisäksi miesyrittäjät ovat enemmistönä kultasepän tuotteiden valmistuksessa ja korjauksessa, puutuotteiden valmistuksessa sekä jalkineiden ja nahkatuotteiden korjauksessa (suutarit). Kauppa- ja teollisuusministeriölle vuonna 2005 laaditun selvityksen mukaan miesten kokonaan tai osittain hallitsemia yrityksiä on noin 50 prosenttia käsityöalojen yrityksistä. Tilanne on tuskin muuttunut kymmenessä vuodessa.⁵⁸

Kuvio 1 Kyselyihin vastanneet yrittäjät ikäryhmittäin 2015 ja 2017.

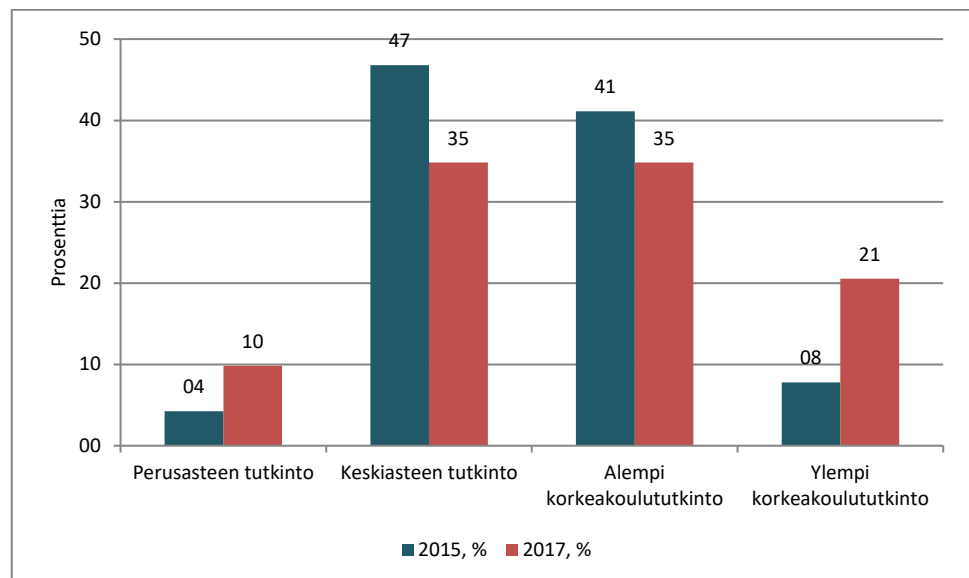

⁵⁸ Lith, Pekka: Käsityöyrittäjyys Suomessa 2000-luvulla. Yritykset ja alan kehityslinjat, KTM:n julkaisuja 9/2005.

Kuvio 2 Kyselyihin vastanneet yrittäjät sukupuolittain 2017.⁵⁹

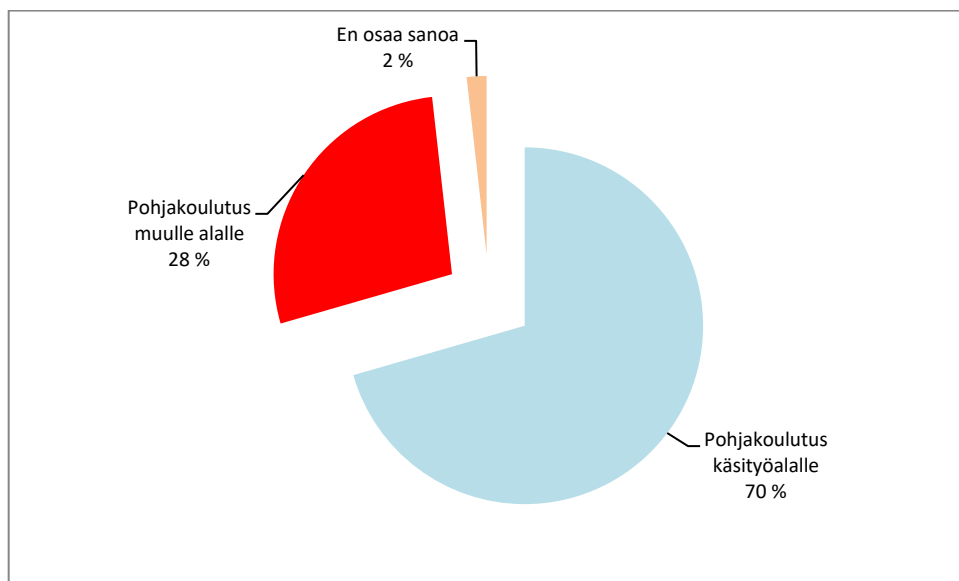
Kyselyyn vastanneista yrittäjistä 35 prosentilla on keskiasteen **koulutus** (Kuvio 3). Alempi ja ylempi korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu, yliopisto, yms.) oli 55 prosentilla. Heidän osuuteensa on suurempi kuin vuonna 2015. Vain 70 prosentilla kyselyyn vastanneista oli sellainen käsityö- ja muotoilualan pohjakoulutus, mikä vastasi heidän nykyistä toimialaansa yrittäjänä (Kuvio 4). **Päätoimisia yrittäjiä** kyselyihin vastanneista oli 66 prosenttia vuonna 2017. Loppuosa oli **sivu- ja osa-aikaisia yrittäjiä**, jotka koostuvat päätoimisista palkansaajista ja eläkeläisistä (Kuvio 5).

Kuvio 3 Kyselyihin vastanneiden yrittäjien koulutustausta 2015 ja 2017.

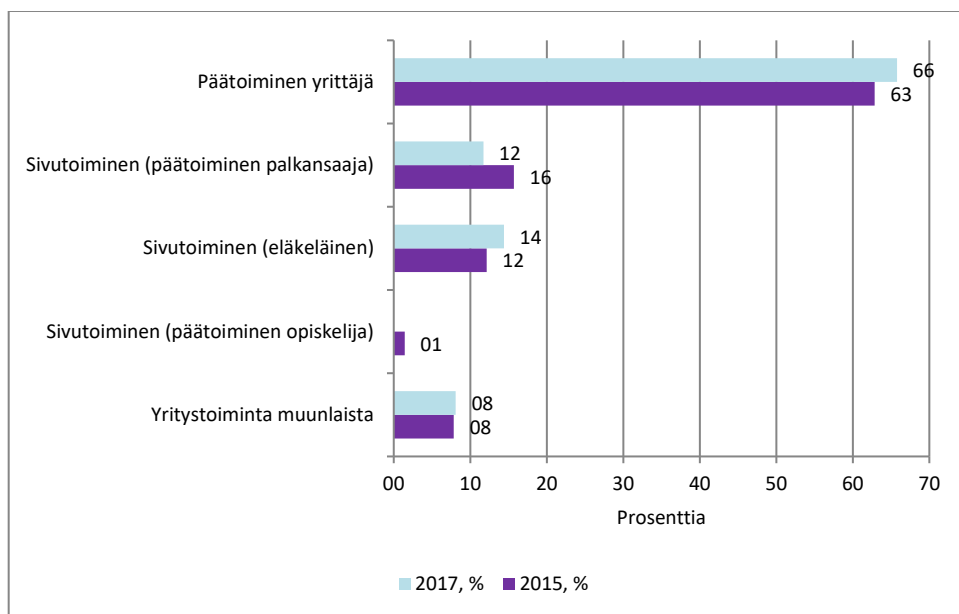

⁵⁹ Vuoden 2015 kyselyyn vastanneista miehiä oli 14 prosenttia.

Kuvio 4 Kyselyihin vastanneiden yrittäjien saaman pohjakoulutuksen ja nykyisten työtehtävien vastaavuus 2017.

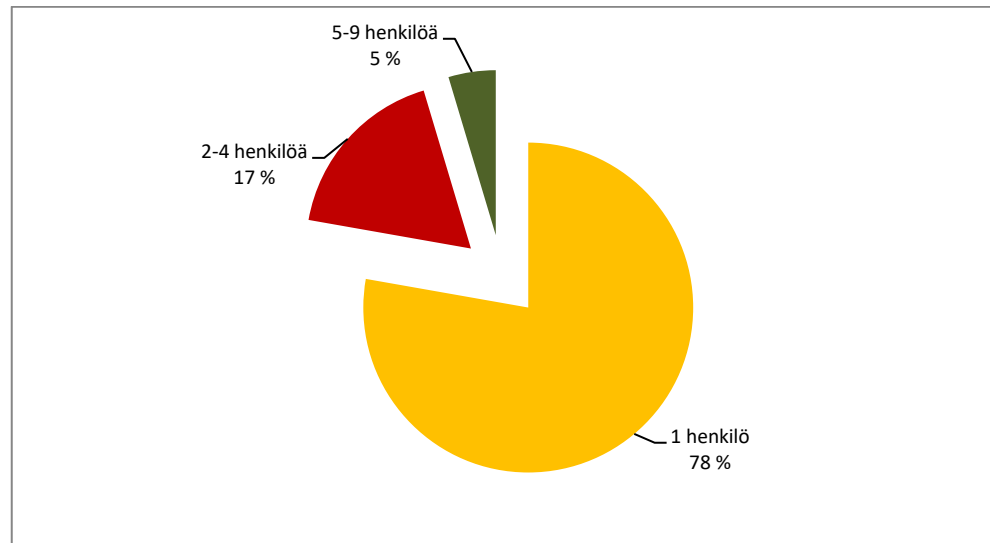
Kuvio 5 Kyselyihin vastanneiden yrittäjien yritystoiminnan laatu 2015 ja 2017.

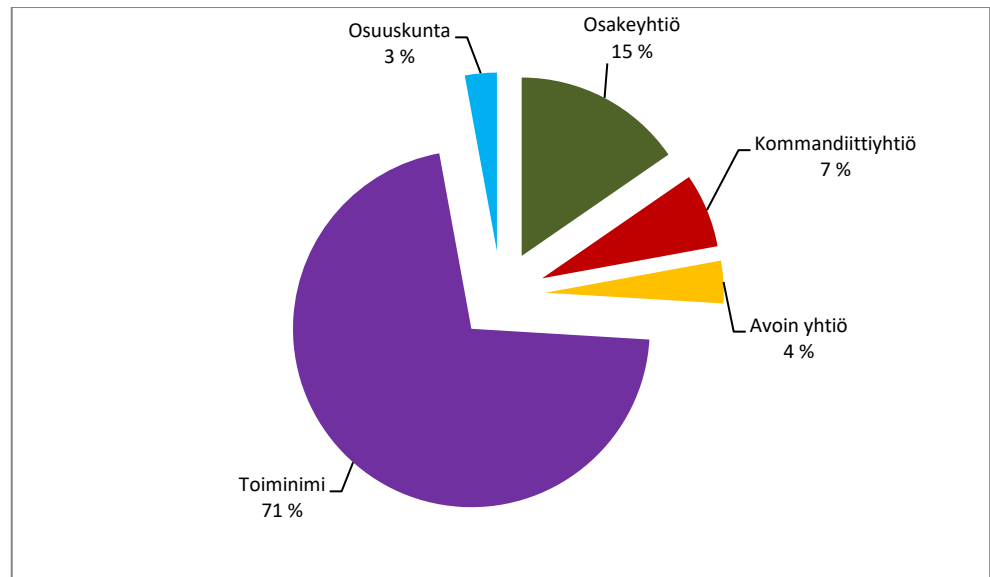
Yritysprofili

Vastanneista yrittäjistä vain 22 prosenttia toimi **työnantajina**. Valtaosa (78 %) oli päätoimisia tai sivutoimisia **yksinyrittäjiä** (Kuvio 6). Yksinyrittäjyydestä kertoo myös yritysten tärkein **yritysmuoto**, sillä 71 prosenttia vastanneista yrittäjistä harjoitti yritystoimintaa yksityisellä toiminimellä. Yksityisen toiminimen hyvinä puolina on, että niissä yritystoiminnan aloittaminen ja lopettaminen on helppoa. Yhdellätoista prosentilla oli henkilöyhtiö (avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö) ja 15 prosentilla osakeyhtiö. Muutammat yrittäjät toimivat osuuskunnissa (Kuvio 7).

6 Yritykset henkilöstön kokoluokittain 2017.

7 Yritykset yritysmuodon mukaan 2017.

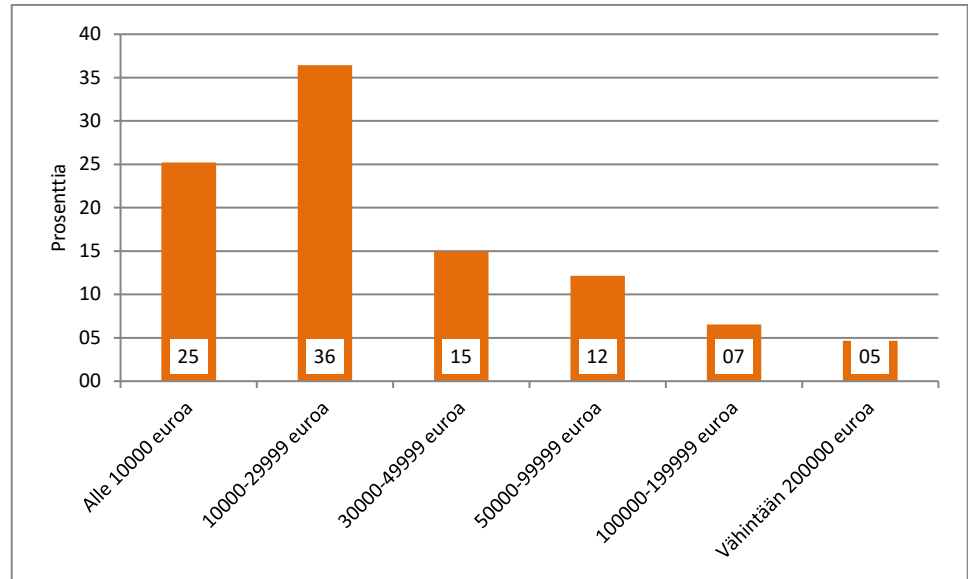

Liikevaihdoltaan vastanneiden yrittäjien yritykset ovat hyvin pieniä, sillä liikevaihto jäi alle 30 000 euroon runsaassa 60 prosentissa yrityksistä vuonna 2016, eli nämä yritykset olivat joko kokonaan arvonlisäverotuksen ulkopuolella tai ne olivat arvonlisäveron liukuvan alarajahuojennuksen piirissä. 15 prosentissa yrityksistä liikevaihto oli 30 000-49 999 euroa. Yli 50 000 euroon liikevaihto kohosi vajaassa neljäsosassa yrityksistä, mikä tarvitaan normaalisti siihen, että päätoiminen yrittäjä voisi saada täysimääräisesti elantonsa yritystoiminnasta ilman muita tuloja (Kuvio 8).

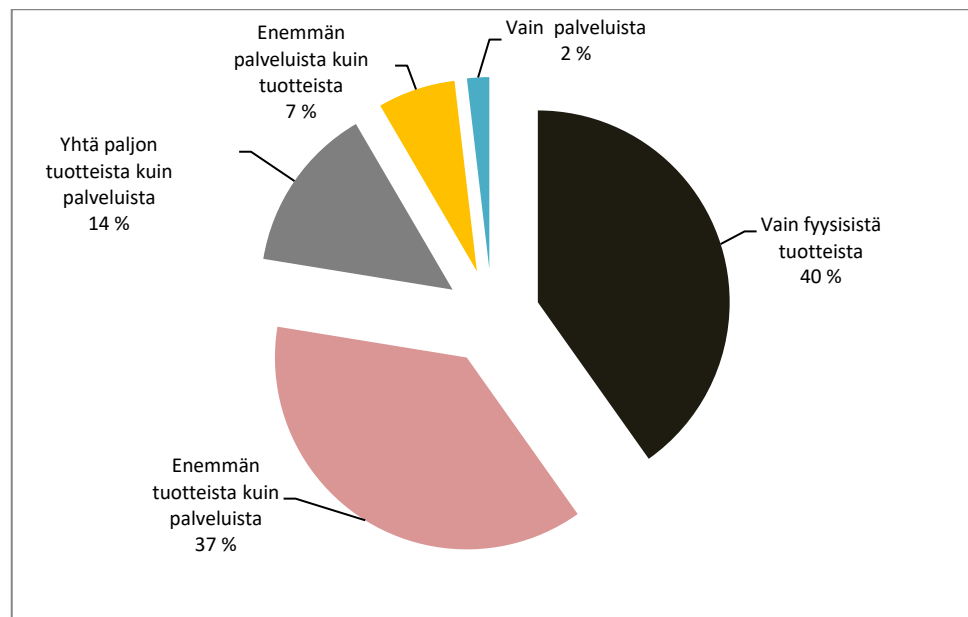
Yrittäjäkyselyt osoittavat, että käsityöalojen yritysten liikevaihto koostuu enemmän fyysisistä tuotteista kuin palveluista. Palvelumyynnin merkitys on suurta vain joka kymmenennessä yrityksessä (Kuvio 9). Tätä osoittaa myös vastanneiden yrittäjien toimialat, jotka ovat pääasiassa tuotteiden käsityömäistä (pienteollista) valmistusta (Kuvio 10). Yleisim-

mät **toimialat** olivat tekstiilien, vaatteiden sekä kultasepäntuotteiden ja korujen valmistus. **Maakunnittain** tarkasteltuna vastanneita yrittäjiä oli lähes kaikista maakunnista. Eniten heitä oli Pirkanmaalta, Uudeltamaalta ja Keski-Suomesta (Kuvio 12).

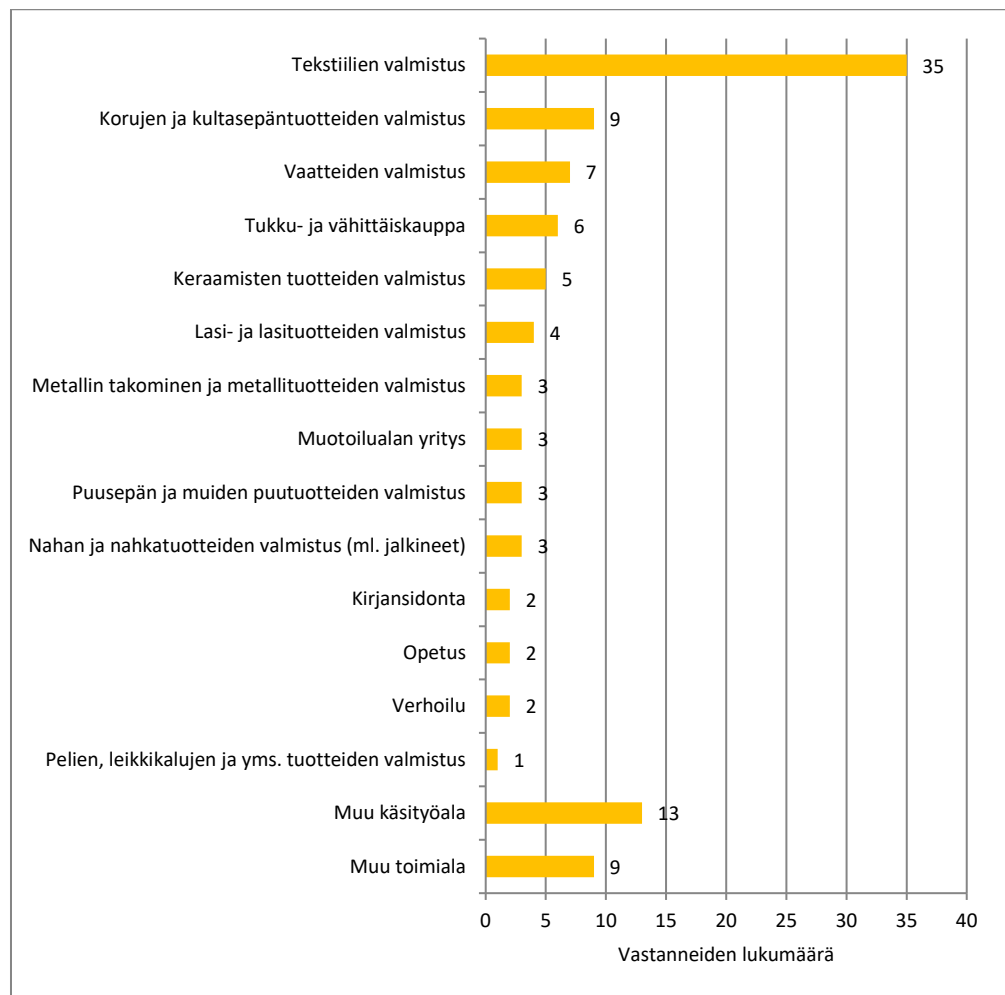
8 Yritykset liikevaihdon suuruusluokittain 2016.

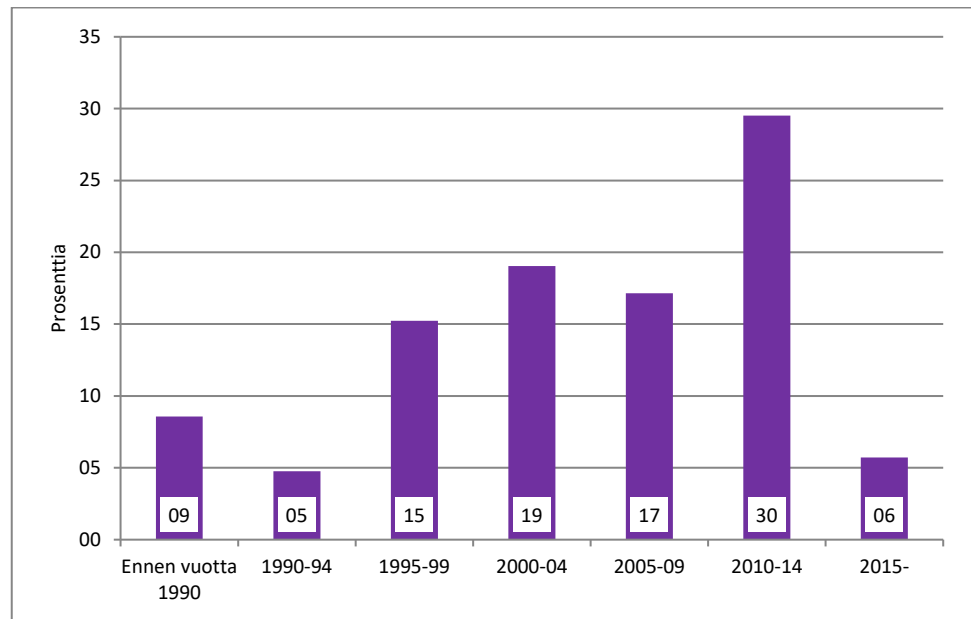
9 Yritysten liikevaihdon rakenne 2017.

10 Yrityksen päätoimialoittain 2017.

11 Yrityksen perustamisvuoden mukaan 2017.

12 Yrityksen sijainti maakunnittain 2017.

